

Faculteit Rechtsgeleerdheid

Universiteit Gent

Academiejaar 2011 - 2012

**Misbruik van minderjarigen door geestelijken in
België: nood aan een parallelle justitie?**

Masterproef van de opleiding

‘Master in de rechten’

Ingediend door

DEWEIRDT Véronique

Studentennummer: 20044361

Major: Burgerlijk & Strafrecht

Promotor: Prof. Gert Vermeulen

Commissaris: Prof. Brice De Ruyver

Trefwoorden

Seksueel misbruik

Katholieke Kerk

Kerkelijk recht

Strafrecht

Commissie Adriaenssens

Operatie Kelk

Woord vooraf

Deze masterproef is het sluitstuk van mijn opleiding als Master in de Rechten. Het schrijven van een masterproef was mij niet onbekend aangezien ik in 2008 ook een masterproef heb geschreven voor de voleindiging van mijn opleiding Master in de Criminologie doch dien ik eerlijkheidshalve te zeggen dat ik het nu veel lastiger had aangezien ik full-time werk. Ik ben fier op mijzelf dat ik mijn masterproef in 1ste zit heb kunnen afgeven doch dien ik hiervoor ook nog enkele mensen te bedanken.

Allereerst wil ik mijn promotor Prof. Dr. Vermeulen bedanken voor de hulp en steun bij het kiezen van mijn onderwerp alsook voor de verdere begeleiding. Hij was tevens ook mijn promotor in de criminologie; dus was mijn keuze vlug gemaakt aangezien hij toen ook steeds klaar stond met raad tijdens het schrijfproces. Ook wil ik mijn commissaris Prof. Dr. Brice De Ruyver danken voor de tijd dat hij zal steken in het lezen van deze masterproef. Aan beiden bedankt!

Vervolgens wil ik de heer Roel Verschueren bedanken voor het interview alsook voor de verschillende lectuur die hij mij doorstuurde. Jammer genoeg heb ik zijn interview niet verwerkt in mijn masterproef doch was zijn mening voor mij een belangrijke kritische noot die invloed heeft gehad op de vorming van mijn conclusie.

Bovendien wil ik mijn lieve collega Gerwin Gysens bedanken om mijn masterproef na te lezen en ook voor de bemoedigende woorden wanneer ik het even moeilijk had.

Tot slot verdient een goede vriend Yvan Ouwerx een grote bedanking voor de verschillende thesis-weekends die ik bij hem thuis mocht houden in een educationele sfeer met daarbij toch het nodige vertier.

Véronique Deweirdt

Gent, 5 mei 2012

Inhoudstafel

Trefwoorden.....	II
Woord vooraf.....	III
Inhoudstafel.....	1
Inleiding.....	3
Hoofdstuk 1: Begripsverduidelijking.....	7
1.1 Inleiding.....	7
1.2 Algemene terminologie.....	8
1.3 Juridische terminologie ‘seksueel misbruik’.....	9
1.3.1 Algemeen.....	9
1.3.2 Aanranding van de eerbaarheid.....	10
1.3.3 Verkrachting.....	11
1.3.4 Bederf van de jeugd en prostitutie.....	12
1.3.5 Openbare schennis van de goede zeden.....	12
1.4 Gerelateerde termen ‘seksueel misbruik’.....	12
1.4.1 Grensoverschrijdend seksueel gedrag.....	12
1.4.2 Pedofilie.....	13
1.4.3 Pedoseksualiteit.....	13
1.4.4 Seksuele uitbuiting.....	14
1.4.5 Incest.....	14
1.5 Conclusie.....	15
Hoofdstuk 2: Geschiedenis van het kerkelijk recht.....	16
2.1 Inleiding.....	16
2.2 Evolutie van het kerkelijk recht.....	17
2.3 Ontstaan van de kerkelijke strafrechtspraak.....	18
2.4 Conclusie.....	22
Hoofdstuk 3: Geschiedenis van het Belgisch strafrecht.....	23
3.1 Inleiding.....	23
3.2 Van een privaat naar een publiek strafrecht.....	25
3.2.1 Wraakrecht en familiale solidariteit voor de 11de eeuw.....	25
3.2.2 De uitbouw van een publiek strafrecht vanaf de 11 ^{de} eeuw.....	26
3.2.3 Een volwaardig publiek strafrecht vanaf 1500.....	27
3.3 De (on)gebondenheid van de strafrechter aan de strafwet.....	28
3.3.1 Het overwicht van rechter.....	28
3.3.2 Het overwicht van de wetgever.....	29
3.3.3 Naar een evenwicht tussen wetgever en rechter.....	30
3.4 Conclusie.....	32
Hoofdstuk 4 : Bestrafing binnen het kerkelijk recht.....	33
4.1. Inleiding.....	33
4.2 De kerkelijke rechtbanken en gerechtshoven.....	34
4.3 Het Wetboek van het Canoniek Recht.....	35
4.3.1 Boek VI-Sancties 1311-1399.....	35
4.3.2 Can. 489 - 490.....	39
4.4 Crimen Sollicitationis (<i>Zie bijlage 1</i>).....	40
4.5 Sacramentorum Sanctitatis Tutela (<i>Zie bijlage 2</i>).....	41
4.6 Delictis Gravioribus (<i>Zie bijlage 3</i>).....	42
4.7 Conclusie.....	44
Hoofdstuk 5: Bestrafing binnen het Belgisch strafrecht.....	45
5.1 Inleiding.....	45
5.2 Aanranding van de eerbaarheid.....	46
5.3 Verkrachting.....	47
5.4 Conclusie.....	51
Hoofdstuk 6: Kerk en staat.....	52
6.1 Inleiding.....	52
6.2. Kerk en staat : een latrelatie.....	53
6.3 Het geld van de Kerk.....	54
6.4. Conclusie.....	58
Hoofdstuk 7: Knelpunten inzake de aanpak van seksueel misbruik door de Kerk.....	59

7.1 Inleiding	59
7.2 De afhandeling van individuele gevallen	60
7.3 Geen structurele aanpak	63
7.4 Overplaatsing	64
7.5 Biechtgeheim	66
7.6 Conclusie	68
Hoofdstuk 8 : Knelpunten inzake de aanpak van seksueel misbruik door justitie	69
8.1 Inleiding	69
8.2 De verjaringstermijn	70
8.3 Beroepsgeheim	73
8.4 Schuldig verzuim	76
8.5 Conclusie	79
Hoofdstuk 9 : Commissie Adriaenssens – Operatie Kelk	80
9.1 Inleiding	80
9.2 Initiatief vanuit de Kerk	81
9.2.1 Contactpunt	81
9.2.2 Commissie tegen seksueel misbruik in de parochiale sfeer	81
9.2.3 Commissie voor de behandeling van klachten van seksueel misbruik in een pastorale relatie	84
9.3 Initiatief vanuit justitie	86
9.3.1 Operatie Kelk	86
9.4 Conclusie	90
Algemene conclusie	91
Bibliografie	95
Bijlagen	105
Bijlage 1 : Crimen sollicitationis	106
Bijlage 2: Sacramentorum sanctitatis tutela	108
Bijlage 3: De delictis gravioribus	117

Inleiding

1. Al eeuwenlang worden priesters en andere katholieke ambtsdragers incidenteel van verschillende vormen van seksueel misbruik beschuldigd, wat in schril contrast staat met het veralgemeende beeld dat de priester onschendbaar is als *Man van god*.

In de 16de en 17de eeuw kwamen reeds prenten en verhalen voor over seksuele wangedragingen van de geestelijken. In de 16^e en 17^e eeuw waren spotprenten over celibaatsbreuk en vrouwelijke bijzitten van priesters geliefd onder Puriteinen en andere tegenstanders van de Rooms-katholieke Kerk of de kerkelijke Staat. Tijdens de Franse Revolutie circuleerden onder antiklerikale revolutionairen prenten van eenzelfde strekking.

2. In de jaren '30 van de twintigste eeuw vonden de eerste processen plaats met betrekking tot seksueel wangedrag van priesters omwille van vermeende homoseksualiteit en pedofilie; honderden priesters werden aangeklaagd door de autoriteiten maar slechts enkelen van hen werden door de rechter schuldig bevonden. In Nederland was kindermisbruik door priesters al voor de oorlog een regelmatig voorkomend verschijnsel.

3. De publieke schandalen begonnen vanaf de jaren vijftig doch bleven deze zeer beperkt in aantal. Nog tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw overheerste de algemene gedachte dat het bij beweringen rond seksueel misbruik in de Kerk om zeer geïsoleerde gevallen ging.

Tussen 1945 en 1995 bereikten maar zeer weinig gevallen van misbruik van minderjarigen ons gerechtelijke apparaat. Latere studies toonden nochtans aan dat het kindermisbruik bijvoorbeeld in de Verenigde Staten, in Ierland, Duitsland, Nederland en België vooral talrijk waren vanaf de jaren vijftig tot en met de jaren tachtig, waarbij het zwaartepunt qua aantal gevallen rond het jaar 1970 lag. Op heden dient men voor ogen te houden dat voordien de samenleving weinig aandacht had voor het probleem van seksueel misbruik van minderjarigen door geestelijken.

4. Hoe komt het toch dat seksueel misbruik binnen de Kerk zo een omvang gekregen heeft deze laatste jaren? Volgens sommigen gebeurt het omwille van het harde, kille en celibatair leven; het zou een soort uitlaatklep zijn anderzijds voelen geestelijken zich weliswaar seksueel aangetrokken tot kinderen. Deze seksuele gevoelens hebben nog weinig te maken met een normaal ontwikkelde seksualiteit want wie kan er nu seksuele gevoelens hebben voor een kind

van 7 jaar? Door dit alles werden een hoop levens van slachtoffers aangetast alsook werd het goede werk van vele priesters en religieuzen ongeloofwaardig voor veel mensen en hebben heel wat twijfelaars het christelijk geloof de rug toegekeerd. Maar wat moet er nu gebeuren? Het kwaad is geschied; we kunnen de klok niet meer terugdraaien. Ten aanzien van de slachtoffers: wat valt er nog gerechtelijk te vervolgen? Tevens mag men hen niet in de kou laten staan want zij moeten ergens bij de Kerk hun verhaal kwijt alsook erkenning krijgen voor wat er gebeurd is.

5. De laatste tijd is de Kerk, bij herhaling, verweten dat het zich bezondigde aan een soort ‘parallele’ justitie. Met een parallele justitie wordt bedoeld dat naast de instanties van de Belgische rechterlijke macht een parallel circuit bestaat, dat zich bevoegdheden aanmeet die wezenlijk toekomen aan de nationale (straf)rechters namelijk, de kerkelijke overheden die het kerkelijk recht gaan toepassen. Velen vinden dit onaanvaardbaar hetzij omdat dit afbreuk doet aan de bevoegdheden van de burgerlijke overheid, hetzij omdat het bij slachtoffers en andere betrokkenen verwarring zou stichten. Een duidelijk voorbeeld hiervan was de voormalige commissie-Adriaenssens: zij had uitdrukkelijk niet de opdracht recht te spreken, noch burgerlijk, noch kerkelijk alhoewel zij soms die indruk gaf. Integendeel, tot haar taken inzake hulpverlening behoorde uitdrukkelijk het bijstaan van slachtoffers waarbij de nadruk werd gelegd op verzoening.

6. Het bestaan van parallele rechtsstelsels is het logische gevolg van wat algemeen bekend staat als de scheiding van Kerk en staat. Beide hebben hun eigen instituties en dus ook eigen regels om te bepalen hoe die instituties werken, aldus eigen recht. Bij eigen recht hoort een eigen handhavingstelsel, een eigen justitie. De Kerk moet geen toestemming vragen aan de staat om rechtsprekende instanties op te richten, net zomin als dat in de andere richting het geval is. Weliswaar zolang die instanties zich maar beperken tot het doen van uitspraken over de regels van het eigen rechtsstelsel. Het kerkelijk recht is in die zin te beschouwen als een verenigingsrecht, vergelijkbaar met het tuchtrecht van sportieve of andere verenigingen. Ook daar bestaat een parallele justitie, die weliswaar soms aanleiding geeft tot maatschappelijke discussie maar waarvan het bestaan als dusdanig zelden wordt aangevallen.

7. Niets verbiedt dat beide rechtsstelsels dezelfde gedragingen zouden straffen, op eenzelfde of op een andere manier. Wie tot twee rechtsordes behoort, moet daar de gevolgen van dragen, zowel ten goede als ten kwade en zou aldus moeten aanvaarden dat naar burgerlijk strafrecht én

naar kerkelijk disciplinair recht vervolgd kan worden. De zogenaamde regel *non bis in idem*, die een dubbele bestraffing van eenzelfde feit verbiedt, geldt hier bijgevolg niet aangezien eenzelfde gedrag vanuit twee verschillende perspectieven wordt bestraft. De ene keer als strijdig met de algemene regels van het strafrecht, de tweede keer als strijdig met specifiek kerkelijke regels.

8. Wie dit parallellisme niet aanvaardt, komt al gauw tot absurde resultaten. Allicht zijn er weinigen die er bezwaar tegen hebben dat een priester die zich heeft schuldig gemaakt aan pedofiel gedrag uit de klerikale staat wordt ontzet. Kunnen de tegenstanders van parallelle justitie even laten weten wie volgens hun die maatregel moet nemen: de burgerlijke rechtbank of de kerkelijke overheid ? Net zomin als een kerkelijke rechtbank gevangenisstraffen kan uitspreken, kan een burgerlijke rechtbank internkerkelijke maatregelen opleggen. Die parallelle justitie, is, zoals gezegd, het gevolg van de scheiding van de Kerk en de staat. Dat juristen niet de grootste wiskundigen zijn, is algemeen geweten, maar in dit geval helpt een basiskennis van de meetkunde toch om valstrikken te vermijden. Parallelle lijnen snijden elkaar niet, bijgevolg lopen ze elkaar ook niet voor de voeten. Parallelle vormen van justitie hinderen elkaar dus niet; er ontstaat maar een probleem als de ene vorm zich op het terrein van de andere waagt, hetgeen wel degelijk gebeurd is tussen enerzijds de Commissie Adriaenssens en anderzijds Operatie Kelk.

9. Het zou fout zijn het hele probleem af te doen als enkel een gebrek aan kennis van het kerkelijk recht in hoofde van commentatoren of civiele juristen. Al te lang hebben kerkelijke kringen het eigen rechtstelsel onvoldoende ernstig genomen. Kerkelijk recht was iets dat verwees naar vervlogen tijden van autoriteit en strengheid; met wat goede wil en bezorgdheid om ieder mens zouden de problemen wel gauw verdwijnen. Niet het recht, maar de hulpverlening moest centraal staan. Hoe sympathiek ze op het eerste gezicht ook moge lijken, die instelling heeft geleid tot aberraties want op die manier ontstond immers een atmosfeer waarin regels wel werden uitgevaardigd maar niet werden toegepast. Of erger nog, waarin regels werden uitgevaardigd die zo vaag waren dat men er elke kant mee uit kon.

10. De kerkelijke overheid heeft er dus alles bij te winnen de eigen parallelle justitie correct te laten functioneren, op haar eigen terrein maar wel volwaardig. Een correcte, en waar nodig strenge beoefening van het recht hoeft trouwens niet in de weg te staan aan bezorgdheid om de persoon van de overtreder van dat recht en zeker niet voor de persoon van de slachtoffers. Maar

als die bezorgdheid een beletsel wordt om recht te laten gelden, inclusief de rechten van de slachtoffers, zijn we op het verkeerde pad - of dat nu over het strafrecht dan wel over het kerkelijk recht gaat.

11. Na deze inleiding omtrent parallelle justitie, wordt de indeling van mijn masterproef meegegeven. Het eerste hoofdstuk omvat een begripsverduidelijking inzake de termen die centraal staan in mijn masterproef waarbij de term seksueel misbruik uitgebreid wordt uitgelegd aangezien deze in de praktijk verschillende handelingen kan omvatten. Hoofdstuk twee zal een situatieschets zijn aangaande het ontstaan van het kerkelijk doorheen de geschiedenis waarbij de drie grote periodes aan bod gaan komen gevolgd door hoofdstuk drie waarbij de evolutie van het Belgisch strafrecht wordt weergegeven tot op heden.

De bestraffing volgens het kerkelijk recht en het Belgisch strafrecht wordt beschreven in respectievelijk hoofdstuk vier en vijf. Daarbij zal duidelijk worden dat de Kerk haar eigen rechtssysteem heeft waarbij, in tegenstelling tot ons strafrecht, de geheimhouding centraal staat. Vervolgens wordt de scheiding van Kerk en staat in België besproken waaruit duidelijk zal worden dat onze grondwet niet uitdrukkelijk voorziet in een strikte scheiding doch dat deze onrechtstreeks kan afgeleid worden uit verschillende grondwettelijke artikels. In de hoofdstukken 7 en 8 worden de knelpunten besproken inzake de aanpak van enerzijds de kerkelijke instanties en anderzijds justitie. In het huidig parallel circuit hebben beide instanties knelpunten in hun aanpak van seksueel misbruik door geestelijken.

Het negende hoofdstuk toont het ultieme praktijkvoorbeeld aan van het eerder vernoemd parallel circuit met name de commissies die opgestart zijn vanuit kerkelijk initiatief als antwoord op seksueel misbruik en aan de andere kant Operatie Kelk die het vermeende schuldig verzuim van de kerkleiding aangaande seksueel misbruik van minderjarigen onderzoekt. Tevens zullen deze twee initiatieven aantonen dat het bestaan van een parallel circuit kan leiden tot een botsing. Op het einde vindt men vervolgens mijn algemene conclusie, gevolgd door de bibliografie en bijlagen.

12. Tot slot zijn de bronnen in de eerste plaats literatuur, meer bepaald de rechtsleer, waarna er wordt overgeschakeld naar een gedeelte van krantenartikels als onderzoeksgegevens voor de eigen analyse aangezien omtrent Operatie Kelk weinig literatuur voor handen is omwille van het recente karakter. Daarnaast wordt ook verwezen naar relevante wetgeving en rechtspraak. Concluderend kan men dus stellen dat deze masterproef tot stand is gekomen op basis van een literatuurstudie.

Hoofdstuk 1: Begripsverduidelijking

1.1 Inleiding

13. Allereerst vang ik aan met een begripsverduidelijking aangezien de term '*seksueel misbruik*' uiteenlopende handelingen omvat, tevens de reden waarom ik voor deze term heb gekozen. In deze tijden is een objectief en genuanceerd denken een absolute noodzaak wil men de complexiteit van het thema seksueel misbruik recht doen. Daarom is het essentieel om de term uit te leggen, des te meer om misverstanden uit te sluiten.

14. De term seksueel misbruik dient vooreerst overeenkomstig het juridisch kader bekeken te worden waarbij het valt onder de term '*seksuele delicten*' en waarna het uiteenvalt in verschillende handelingen dewelke hierna zullen besproken worden.

15. Vervolgens worden enkele termen besproken die in de samenleving als 'synoniem' worden gebruikt voor de term seksueel misbruik. Dit resulteert onder andere in het door elkaar gebruiken van termen alsook dat niet elk individu hetzelfde zal verstaan bij het gebruik van een bepaalde term.

16. Men kan dus stellen dat de term seksueel misbruik een beladen woord is en dat vele woorden er aan gerelateerd worden met als gevolg dat het taalgebruik onzuiver is.

1.2 Algemene terminologie

17. Binnen deze thesis wordt seksueel misbruik opgevat in het kader van een verstoord evenwicht tussen nabijheid en afstand in de omgang met kinderen en jongeren vanwege geestelijken. Seksueel misbruik is een geraffineerde of gewelddadige uitbuiting van de nabijheid die een geestelijke relatie met zich meebrengt. Een uitgebreide interpretatie van de term seksueel misbruik komt verder aan bod.

18. Minderjarigen zijn binnen ons rechtstelsel mensen die jonger zijn dan 18 jaar, tenzij men ontvoegd wordt, en daardoor andere rechten en plichten hebben dan volwassenen. Een minderjarige kan niet geheel vrij over zijn persoon (en zijn goederen) beschikken (zie *seksuele meerderjarigheid*). Die begrensde vrijheid is door het recht gewild om de minderjarige te beschermen tegen onervarenheid of roekeloosheid.

19. Een geestelijke is iemand die, vaak door een bepaalde religieuze toewijding, de bevoegdheid heeft gekregen om godsdienstondericht te geven en/of bepaalde gewijde handelingen te verrichten en/of religieuze bestuursfuncties uit te oefenen. Binnen deze thesis wordt de religieuze toewijding gezien binnen het kader van de Rooms-katholieke Kerk aangezien deze de oudste en grootste christelijke Kerk is en ten gevolge waarvan zij ook de grootste invloed heeft op de samenleving. De katholieke geestelijken worden ook clerici genoemd (enkelvoud: clericus) en de geestelijkheid clerus. Het betreft allen die tot diaken, priester of bisschop zijn gewijd, dus ook de kardinalen en de paus. De clerus omvat zowel de reguliere (kloosterorde) als de seculiere geestelijkheid (priester). Daarnaast bestaan er kloosterorden, die zowel uit mannen als uit vrouwen kunnen bestaan: monniken, Paters, Broeders en Fraters, Monialen en andere vrouwelijke religieuzen, ook wel nonnen genoemd. Enkel de mannelijke religieuzen (dus leden van een mannelijke kloosterorde of congregatie), die een wijding hebben ontvangen, zijn daardoor lid van de Geestelijkheid, Clerus en worden dan Pater genoemd (ongeacht of zij monniken zijn of behoren tot een actieve orde of congregatie).

20. Puur theoretisch gezien omvat het woord justitie binnen ons rechtssysteem de rechtsorde in alle stadia doch binnen deze thesis dient deze gesitueerd te worden binnen het kader van de bestraffing van seksueel misbruik hetgeen vooreerst de strafrechtelijke aansprakelijkheid met zich meebrengt aangezien deze primeert op de burgerrechtelijke aansprakelijkheid. Binnen het

kerkelijk recht dient justitie gezien te worden als de toepassing van het kerkelijk recht door de daarvoor opgerichte instanties, meer bepaald de kerkelijke rechtbanken en gerechtshoven.

1.3 Juridische terminologie ‘seksueel misbruik’

1.3.1 Algemeen

21. De term seksueel misbruik verwijst naar een juridisch begrip alsook naar een als een misdrijf omschreven feit. Binnen het Strafwetboek wordt hierbij verwezen naar aanranding van de eerbaarheid, verkrachting, bederf van de jeugd en de prostitutie en openbare schennis van de goede zeden. Er is ook sprake van seksueel misbruik wanneer er (moreel) geweld of bedreiging werd gebruikt, wanneer er afwezigheid van toestemming is of wanneer juridisch geen toestemming kon gegeven worden (minderjarigen beneden de leeftijd van 16 jaar).¹ Inzake de mogelijke bestraffing zal bovendien nog rekening worden gehouden met risicofactoren en met verzwarende omstandigheden wanneer de dader een vertrouwensrelatie heeft met het slachtoffer (bvb. bij een pastorale relatie).²

22. De visie wat onder strafbaar seksueel gedrag valt, is ook doorheen de tijd geëvolueerd. Enerzijds werden een aantal handelingen mettertijd uit het strafrecht geschrapt (decriminalisering) of werden zij op een andere, minder strenge manier afgehandeld (depenalisering), anderzijds is er een toegenomen penalisering ten opzichte van bepaalde handelingen die nu als bijzonder ernstig worden geacht.³

23. Op het einde van de jaren zestig werd seksualiteit uit de taboesfeer gehaald en trad er een zekere normalisering op. Doorheen deze evolutie is er een grotere tolerantie opgetreden ten opzichte van delicten die de collectiviteit schaden en een voornamelijk morele connotatie hebben. Maar is er dan wel sprake van een verminderde tolerantie ten opzichte van misdrijven die de integriteit van de persoon schaden en waarbij de aanwezigheid van de toestemming bepalend is.⁴

¹ VANDROMME, S., “Aanzetten van minderjarigen tot webcamseks: aanranding van de eerbaarheid en/of aanzetten tot ontucht?” (noot onder Corr. Antwerpen 27 juni 2008), *T.Strafr.* 2009, 177.

² A. DE NAUW, *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 127; Zie ook D. MERCKX, “Verkrachting – De verzwarende omstandigheden”, *Comm Straf* 2004, 163-164.

³ L. STEVENS, *Strafrecht en seksualiteit*, Antwerpen – Groningen, Intersentia, 2002, 379.

⁴ Memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1981-82, nr. 166/1, 1-2.

24. Deze aanpak vloeit voort uit een meer algemene tendens binnen het strafrechtelijk systeem en wordt sterk beïnvloed door externe componenten zoals het feminisme, de victimologie en de aandacht van de media. Zij liggen mede aan de basis van een toegenomen bestraffing ten opzichte van die seksuele gedragingen die gevaarlijk geacht worden omdat ze (ernstige) schade dreigen toe te brengen aan anderen.⁵

25. De wet bepaalt welk soort seksueel gedrag strafbaar is. Het uitgangspunt is het seksuele zelfbeschikkingsrecht. Dit betekent dat seks enkel kan plaatshebben tussen partners die een geldige toestemming kunnen geven, met de nadruk op het werkwoord *kunnen*. Seksuele handelingen zijn immers altijd strafbaar als ze afgedwongen worden. De leeftijd speelt hierbij ook een belangrijke rol want sommige feiten zijn alleen strafbaar wanneer er een jongere, onder een bepaalde leeftijd, bij betrokken is.⁶

26. Seksuele delicten vinden we terug in het Strafwetboek, Boek II, Titel VII waarin zowel de misdrijven tegen de orde der familie als tegen de openbare zedelijkheid gereguleerd staan. De belangrijkste seksuele misdrijven zijn aanranding van de eerbaarheid, verkrachting, bederf van de jeugd en de prostitutie en openbare schennis van de goede zeden.

1.3.2 Aanranding van de eerbaarheid

27. Aanranding van de eerbaarheid wordt beschreven in art. 372 Sw. tot en met art. 374 Sw. De wetgever en de rechtsleer geven geen definitie inzake de aanranding van de eerbaarheid. Uit parlementaire stukken van 1867 alsook uit de rechtspraak van het Hof van Cassatie⁷ blijkt dat een handeling die enkel inwerkt op de psychische ingesteldheid van het slachtoffer geen aanranding van de eerbaarheid is. Enkel voldoende zwaarwichtige of ernstige feiten kunnen een inbreuk op het algemeen eerbaarheidsgevoel opleveren.⁸ Artikel 373 gaat over geweld en artikel 372 over gelijkstelling. Dit laatste betekent dat het begin van een uitvoering van een misdrijf wordt gelijkgesteld met een voltrokken misdrijf. Dit is een uitzonderlijk gegeven in de context van het Belgische Strafwetboek. Zelfs wanneer de dader na het begin van de uitvoering het misdrijf vrijwillig stopt, blijft dit een aanranding van de eerbaarheid.

⁵ DILLEN, C. & COSYNS, P., *Behandeling van seksuele delinquenten in België*, Leuven, Garant, 2000, 14-15.

⁶ I. DELBROUCK, "Aanranding van de eerbaarheid – het misdrijf", *Comm Straf* 2007, 30.

⁷ Cass. 7 januari 1997, *AJT* 1998-99, 173, noot L. STEVENS.

28. De eerbaarheid van jongeren wordt tot hun zestien jaar op een speciale wijze beschermd: zelfs wanneer de dader geen geweld of bedreigingen gebruikt, wordt het als een misdrijf beschouwd omdat deze jongeren wegens een gebrek aan kennis niet bekwaam worden geacht om geldig met het gedrag in te stemmen.

1.3.3 Verkrachting

29. Verkrachting wordt behandeld in art. 375 Sw tot en met art. 378bis Sw. Art. 375, eerste lid Sw omschrijft verkrachting als ‘*elke daad van seksuele penetratie van welke aard en met welk middel ook, gepleegd op een persoon die daar niet in toestemt*’⁹

30. Verkrachting is een aanranding van de eerbaarheid met bijzondere bijkomende elementen die aan het feit een verschillend strafrechtelijk karakter verlenen. Daar waar aanranding van de eerbaarheid zich bijvoorbeeld beperkt tot aanrakingen, voegt zich daar bij de verkrachting de geslachtsgemeenschap aan toe. De verkrachting verschilt van de aanranding van de eerbaarheid door haar doel (seksueel genot), haar resultaat (de voltrekking van de geslachtsdaad) en door de graad van immoraliteit die de daad veronderstelt.¹⁰

31. De wetgever heeft met het invoegen van een wettelijke definitie van het misdrijf verkrachting willen komen tot een ruimere omschrijving van het misdrijf dan de interpretatie door de rechtspraak tot dan omvatte.¹¹ Alhoewel het vrij duidelijk is dat het bestaande strafrechtsinstrumentarium niet van aard is om de achterliggende werkelijkheid van de zeer diverse uitingsvormen van seksueel geweld op adequate wijze te catalogeren, is de wetgever enkel tussengekomen met betrekking tot het misdrijf verkrachting en werd het begrip aanranding van de eerbaarheid niet genuanceerd.¹²

⁸ O. BASTYNS, “Attentat à la pudeur” in P. CHOMÉ, A. LORENT, F. ROGGEN, ea., *Droit pénal et procédure pénale*, Mechelen, Kluwer, 2003, 4.

⁹ Gent 3 oktober 2000, *TGR* 2001, 61.

¹⁰ D. MERCKX, “Verkrachting – Het misdrijf”, *Comm Straf* 2004, 72.

¹¹ Memorie van toelichting bij wetsvoorstel tot wijziging van sommige bepalingen betreffende het misdrijf verkrachting, *Parl.St.* Kamer 1981-82, nr. 166/1, 1.

¹² F. HUTSEBAUT, “De nieuwe wetgeving op de verkrachting”, *Panopticon* 1990, 33.

1.3.4 Bederf van de jeugd en prostitutie

32. Delicten tegenover de jeugd en de prostitutie worden behandeld in art. 379 Sw. tot en met art. 382 bis Sw. Binnen deze masterproef zijn zij het minst relevant om te bespreken aldus is een verwijzing naar de relevante wetsartikels voldoende.

1.3.5 Openbare schennis van de goede zeden

33. Misdrijven hieromtrent worden behandeld in art. 383 SW tot en met art. 386 ter SW.

Openbare zedenschennis brengt het algemeen zedelijkheidsgevoel in het gedrang door de openbaarheid waarmee deze handeling gepaard gaat.¹³ De wetgever heeft drie belangrijke punten op het oog: de bescherming van het algemeen eerbaarheidgevoel (aanstotelijk element), de bescherming tegen bepaalde handelingen die deze eerbaarheid kwetsen (materieel element), onder de wet bepaalde omstandigheden.¹⁴

34. Het essentieel verschil tussen aanranding van de eerbaarheid en openbare zedenschennis ligt hierin dat de aanranding van de eerbaarheid uitsluitend wordt beteugeld in functie van de aanranding zelf, namelijk in het lichamelijk onteren van de persoon - met of zonder fysisch contact - naar de geldende normen van de eerbaarheid, terwijl bij openbare zedenschennis de maatstaf van de strafbaarheid schuilt in de openbaarheid van de handeling, ongeacht of deze, al dan niet een aanranding van de eerbaarheid uitmaakt.¹⁵

1.4 Gerelateerde termen ‘seksueel misbruik’

1.4.1 Grensoverschrijdend seksueel gedrag

35. Men spreekt over seksueel grensoverschrijdend gedrag omdat een grens, de wet, overtreden wordt. Bepaalde vormen van seksueel gedrag zijn voor de wet grensoverschrijdend.

36. De wet vertrekt vanuit het idee dat sommige situaties riskant kunnen zijn voor jongeren (bijvoorbeeld als ze jong zijn). Je stelt grensoverschrijdend seksueel gedrag als je bij een

¹³J. TIMPERMAN, M. PIETTE, B. DE RUYVER & T. BALTHAZAR, *Gerechtelijke geneeskunde (forensic medicine)*, 1992, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 33.

¹⁴J. DE ZEGHER, *Openbare zedenschennis*, 1973, Gent, Story-Scientia, 55.

¹⁵J. DELVA, *Aanranding van de eerbaarheid en verkrachting* (Algemene Practische Rechtsverzameling), 1967, Brussel, F. Larcier, 66.

bepaald kind of jongere over de grens gaat van wat voor dit kind of deze jongere aanvaardbaar is.

Bijvoorbeeld is er grensoverschrijdend seksueel gedrag wanneer er een kind of jongere is die zich liever niet in gezelschap van anderen om/uitkleedt op kamp of weekend en jij vraagt toch om dit te doen en wimpelt zijn/haar gedrag daarbij af als ‘flauw’, want daar is toch niets aan om je samen met anderen in één ruimte om te kleden.

1.4.2 Pedofilie

37. Pedofilie is een geaardheid, met name een langdurige, overmatige en ongewone interesse in of obsessie voor (jonge) kinderen die erotisch en/of seksueel getint is. ‘Filie’ komt van het Griekse ‘philein’, dat beminnen betekent. In de oorspronkelijke betekenis gaat het dus bij pedofilie om ‘het beminnen van kinderen’.¹⁶ Toch staat hier niet zozeer het seksuele aspect voorop maar wel de gevoelsmatige relatie waardoor de pedofiel zal streven naar een vriendschapsband met het slachtoffer¹⁷. Pedofilie is dus meer een georiënteerdheid, daar waar pedoseksualiteit verwijst naar gedragingen.

1.4.3 Pedoseksualiteit

38. Pedoseksualiteit betreft het uitvoeren van seksuele activiteiten (doorgaans door een volwassene) op kinderen van minder dan 16 jaar die daarmee niet kunnen of willen instemmen of die sociale taboes inzake familierelaties overschrijden. De niet-instemming is te wijten aan de afhankelijkheid van het kind en/of aan het feit dat het kind nog niet tot volle rijpheid op ontwikkelingspsychologisch en fysiek vlak is gekomen en/of aan het feit dat het kind deze activiteiten niet ten volle begrijpt¹⁸ (het kind weet niet wat sociaal aanvaardbaar is en wat niet, wat moreel acceptabel is en wat niet).¹⁹

¹⁶F. VAN REE, Pedofilie; een controversiële kwestie: analyse van een maatschappelijk vraagstuk, Lisse, Sweets & Zeitlinger B.V., 2001, 16.

¹⁷J. CORSTJENS, ‘Pedofilie: what’s in a name? Een empirisch onderzoek’, *Tijdschrift voor Criminologie* 1980, 22, 273-286.

¹⁸C.H. KEMPE, ‘Incest and other forms of sexual abuse’. In C.H. KEMPE & R.E. HELFER (eds.), *The battered child*. Chicago, University of Chicago Press, 1980, 198.

¹⁹G. VERMEULEN, P. PONSAERS & A. VERLINDEN, *Het profiel van de pedoseksueel*, Antwerpen, Maklu, 2003, 22.

1.4.4 Seksuele uitbuiting

39. Seksuele uitbuiting is nog een andere vaak gehanteerde term en heeft betrekking op fenomenen als kinderprostitutie, sekshandel en -toerisme, kinderpornografie,... allen vormen van mishandeling die universeel worden erkend als moreel verwerpelijk en die worden onderworpen aan strikte verboden en reguleringen.²⁰

1.4.5 Incest

40. Seksueel contact tussen een minderjarige en een bloedverwant in opgaande lijn is incest en dus strafbaar. De leeftijdsgrens wordt hier opgetrokken tot 18 jaar en dwang speelt hierbij geen rol. Er is steeds sprake van een misdrijf. Met familie bedoelt men ouders, grootouders of overgrootouders, adoptanten, broers en zussen of personen die een soortgelijke positie hebben in het gezin zoals stiefouders, -broers of -zussen. Personen die occasioneel met de minderjarige samenwonen en er gezag over hebben, vallen ook onder deze wetgeving.²¹

²⁰C.H. KEMPE, 'Incest and other forms of sexual abuse'. In C.H. KEMPE & R.E. HELFER (eds.), *The battered child*. Chicago, University of Chicago Press, 1980, 198.

²¹ X, (s.d.), 'Seksueel misbruik' [WWW]. Sensoa: www.sensoa.be/seksueel_misbruik.php [Consultatie 10/03/12]

1.5 Conclusie

41. Er bestaan verschillende soorten definities van seksueel misbruik afhankelijk van het type en de context. Er zijn sociologische, juridische en psychologische definities. In deze masterproef staat de juridische benadering centraal, dewelke seksueel misbruik omschrijft als een vorm van strafbaar gedrag die wordt omschreven op basis van criteria die buiten het slachtoffer liggen. In juridische zin is er niet één allesomvattende definitie; per concrete gedraging (delict) wordt omschreven wat strafbaar is. Ten gevolge daarvan blijven er een aantal 'leemtes' waarin de wetgever (nog) niet is tussengekomen en waarvoor we overgeleverd blijven aan de rechtspraak. Zo wordt het begrip 'aanranding van de eerbaarheid' niet genuanceerd.

De grootste nadruk blijft ongetwijfeld liggen op de noodzakelijkheid van een geldige toestemming. Bij de verkrachting wordt hier expliciet gewag van gemaakt. Anders is het bij de aanranding van de eerbaarheid waar enkel gesproken wordt over de wilsbelemmerende factoren geweld en bedreiging.

42. In het algemeen kunnen we seksueel misbruik bij kinderen verwoorden als iemand die gedwongen wordt seksuele handelingen uit te voeren of te ondergaan, zonder het gevoel te hebben zich daaraan te kunnen onttrekken. Niet alleen aanranding en verkrachting vallen daar onder maar ook op een ongewenste, seksuele manier worden betast, begluurd of gedwongen worden om naar seksuele handelingen te kijken.

Bij seksueel misbruik van kinderen gaat het om handelingen die tegemoet komen aan de behoefte van de pleger. Het gaat niet om het bevredigen van de nieuwsgierigheid van het kind, het gaat niet om seksuele voorlichting. Het is een vorm van machtsmisbruik. Seksueel misbruik staat meestal niet op zich; vaak is er ook sprake van lichamelijke en/ of geestelijke mishandeling.

Hoofdstuk 2: Geschiedenis van het kerkelijk recht

2.1 Inleiding

43. Canoniek recht is het recht van de leden van de christelijke gemeenschap, meer bepaald van de Rooms-katholieke Kerk. Het woord canoniek komt voort van het Grieks woord *canon* dat betekent richtsnoer of regel. Deze naam werd gegeven aan de beslissingen van de Concilies in de 1ste eeuw na Christus. Canoniek recht is eigenlijk een ander woord voor kerkelijk recht, doch wordt er vanaf de 16^e eeuw een onderscheid gemaakt tussen het kerkelijk recht en het canoniek recht, d.i. het recht van de Rooms-katholieke en de Orthodoxe.

44. Het canonieke recht heeft een geschiedenis van tweeduizend jaar. Chronologisch onderscheidt men drie perioden in de ontwikkeling van het canoniek recht: een opgaande fase van de 3^e tot de 11^e eeuw; een hoogtepunt in de 12^e en 13^e eeuw; daarna een langzaam verval vanaf de 14^e eeuw, waarvan het tempo nog versnelde vanaf de 16^e eeuw. In dit hoofdstuk gaat het vooral over het ontstaan van de kerkelijk strafrechtsspraak met name tijdens de late Middeleeuwen. In die periode trachtten de kerkelijke rechtbanken hun bevoegdheidsmaterie uit te breiden.

45. Men mag ook niet vergeten dat het canoniek recht een belangrijke rol heeft gespeeld in de algemene evolutie van het recht wegens de invloed van de Kerk in de West-Europese gemeenschappen tijdens de Middeleeuwen. Tot op heden beschouwen de katholieken zich onderworpen aan twee rechtsstelsels: het recht van de staat en het canoniek recht. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting met betrekking tot problemen zoals echtscheiding en abortus.

2.2 Evolutie van het kerkelijk recht

46. Het kerkelijke recht van de Oudheid is enerzijds vooral gevormd op concilies; dit zijn vergaderingen van verschillende bisschoppen, en anderzijds ook op samenwerking met de wereldlijke overheid. Keizer Constantijn stond in 312 het christelijk geloof voor het eerst toe met het beroemde *tolerantie-edict van Milaan* alhoewel hij zelf weliswaar geen Christen was. In 325 leidde Constantijn zelf het concilie van Nicaea. In de 4de eeuw kreeg het Christendom steeds meer aanhang. In 380 werd het zelfs de staatsgodsdienst. Op die manier slaat het Romeinse recht ook op de Kerk.²²

47. Geleidelijk aan groeit het aantal kerkrechtelijke regels: Heilig Schrift, kerkvader, conciliecanons, decretalen en andere. Teksten worden overgeleverd maar ze vormen nog geen onderwerp van wetenschap. Vanaf de zesde eeuw worden ze gebundeld in (private) collecties. Omdat deze geen melding maken van de lokale gelding van een oorspronkelijke regel maar ze wel door iedereen gebruikt kunnen worden, zorgt de rechtspraktijk ervoor dat een lokale rechtsoptlossing een algemene regel wordt.²³

48. Pas met de Gregoriaanse hervorming van de elfde eeuw, en naar het voorbeeld van het herontdekte Romeins recht, wordt het kerkelijk recht een algemeen Europees discipline. De canonistiek is geboren. Aan de universiteiten worden faculteiten kerkelijk recht gesticht.²⁴ *Ratione materiae* regelt het kerkelijk recht toen enerzijds puur kerkelijke aangelegenheden zoals het statuut van de clerici maar anderzijds ook enkele takken van het recht die naar hedendaagse normen burgerlijk of wereldlijk zijn maar om historische redenen een sterk religieuze inslag hebben. Dit is bijvoorbeeld het geval met het asielrecht van kerken en kloosters waardoor delinquenten konden ontsnappen aan strafrechtelijke vervolging. In deze periode zetten de kerkelijke rechtbanken hun grenzen van hun bevoegdheden zeer breed, om zo geleidelijk aan te proberen om meer materies over te nemen. (zie punt 2.2)²⁵

49. Na de ontdekking van het *Corpus iuris civilis* poogde Gratianus voor het kerkelijk recht een even gezaghebbende tekst te creëren meer bepaald het *Concordia discordantium canonum*.

²² G.C.J.J. VAN DEN BERGH, *Geleerd recht : een geschiedenis van de Europese rechtswetenschap in vogelvlucht*, Nijmegen, Kluwer, 2007, 34.

²³ C. VAN DE WIEL, *Geschiedenis van het kerkelijk recht*, Leuven, Uitgeverij Peeters, 2007, 70.

²⁴ R. DE KEYSER & R. BAUER, *In de voetsporen van Jacob van Maerlant*, Leuven, University Press, 2002, 100.

²⁵ J.Ph. DE MONTE VER LOREN & J.E. SPRUIT, *Hoofdlijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noorderlijke Nederlanden tot de Bataafse omwenteling*, Hilversum, Kluwer, 2000, 54.

Vanaf de 9de eeuw ontstond heel wat pauselijke wetgeving aangezien wie enkel over het *Concordia discordantium canonum* beschikte maar een gedeelte van het geldende kerkelijk recht had. Vervolgens kreeg een canonist die te Bologne doceerde de opdracht om de reeds bestaande originele teksten lichtjes te wijzigen om ze bruikbaar te maken voor eigentijdse behoeften waarna het resultaat door de paus werd afgekondigd, namelijk het *Decretales extra decretum vagantium*.²⁶

50. Na het ontstaan van het *Decretales extra decretum vagantium* bleven de pauzen hierna nieuwe decretalen afkondigen waarna deze op het einde van de 15de eeuw gebundeld worden in het zogenaamde *Extravagantes communes*.²⁷ In de 16de eeuw voegt men alle vroegere verzamelingen in een herziene versie samen tot een *Corpus iuris canonici*. Deze tekst bleef het geldend kerkelijk wetboek tot het begin van de 20ste eeuw, toen hij door een nieuw wetboek vervangen werd. Deze moest op zijn beurt in 1983 plaats ruimen voor een ander wetboek.²⁸

2.3 Ontstaan van de kerkelijke strafrechtspraak

51. De Kerk had sinds de 13de eeuw in ieder bisdom één of meerdere officialiteiten die waren samengesteld uit een juridisch geschoolde beroepsmagistraat (officiaal), bijgestaan door raadgevende assessoren, een openbaar ministerie (promotor) en een hele reeks notarissen.²⁹ De officialiteiten ontwikkelden de Romeins-canonieke procesgang, die vanaf de 14de eeuw door de wereldlijke rechtbanken werd overgenomen en er de oud-Germaanse mondelinge procedure verdrong.³⁰ Tegen de vonnissen van de officialiteiten was hoger beroep mogelijk bij de aartsbisschop en van daar bij de paus, die dat overmaakte aan de Rota en daardoor de hoogste kerkelijke rechtbank was.³¹

52. De strafrechtelijke bevoegdheid van de kerkelijke rechtbanken was tot in het begin van de 16de eeuw vrij aanzienlijk. Op grond van hun *privilegium fori* namen zij *ratione personae*

²⁶ R. LESAFFER, *Inleiding tot de Europese rechtsgeschiedenis*, Leuven, University Press, 2008, 240.

²⁷ C. DE KONINCK, *Glossarium van Latijnse en Romeinse rechtstermen*, Antwerpen, Maklu, 1997, 173.

²⁸ J.Ph. DE MONTE VER LOREN & J.E. SPRUIT, *Hoofdpijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noorderlijke Nederlanden tot de Bataafse omwenteling*, Hilversum, Kluwer, 2000, 54.

²⁹ M. VRUGT, *Drie hoofdstukken uit de geschiedenis van het strafrecht*, , Deventer, Kluwer, 1982, 9.

³⁰ L. COENRAAD, *Het beginsel van hoor en wederhoor in het Romeinse procesrecht*, Rotterdam, Kluwer, 2000, 9.

³¹ C. VAN DE WIEL, *Geschiedenis van het kerkelijk recht*, Leuven, Peeters Publishers, 2007, 180.

kennis van alle misdrijven die door de geestelijken waren gepleegd. Het begrip ‘geestelijke’ werd daarbij heel ruim opgevat. De Kerk klasseerde hieronder de lieden met hogere wijdingen maar ook de gehuwde geestelijken en de kosteren. *Ratione materiae* waren de kerkelijke rechtbanken bevoegd voor alle inbreuken op de kerkelijke discipline door geestelijken en leken.³² Hieronder vielen godslastering, ketterij, bijgeloof, inbreuken op de huwelijkswetgeving (overspel, geslachtsverkeer tussen niet-gehuwden, bigamie en obscene taal) en de overtredingen van de voorschriften op de zondagsheiliging en de vasten- of onthoudingswetten. De Kerk verleende ook asielrecht. Wie na een misdrijf vluchtte in een Kerk of het kerkhof, kon daar niet door een wereldlijke gerechtsofficier worden weggehaald.³³

53. In de loop van de 16de tot 18de eeuw werd de kerkelijke jurisdictie in strafzaken sterk ingeperkt. Zo konden de kerkelijke rechtbanken het *privilegium fori* nog alleen invoeren voor getonsureerden en niet meer voor overtredingen door geestelijken van plaatselijke politiereglementen. De wereldlijke rechtbanken namen anderzijds kennis van alle inbreuken op de kerkelijke discipline door leken. Tezelfdertijd werd het kerkelijk asielrecht ingeperkt: het gold niet voor baanstroppers, openbare dieven, moordenaars, ketters, landverraders en andere zware criminelen.³⁴ Ten slotte aarzelden de justitieraden in de 18de eeuw, ondanks een fel protest van de Kerk, niet meer om geestelijken te bestraffen die zich aan zware misdrijven schuldig hadden gemaakt.

*Zo veroordeelde de Raad van Vlaanderen op 5 augustus 1782 Petrus Bauwens, kapelaan in de Sint-Walburgiskerk in Brugge, tot opknoping aan de galg wegens schriftvervalsing en misbruik van vertrouwen.*³⁵

54. De kerkelijke rechtbanken pasten een strafrecht toe dat sterk verschillend was van het wereldlijk strafrecht. In beginsel spraken zij geen dood- of lijfstraffen uit maar veel geldboeten en verbeteringsstraffen, zoals het geven van aalmoezen, een strafbedevaart of een korte opsluiting in een gevangenis. Bij zware misdrijven werd de misdadiger uitgeleverd aan de wereldlijke overheid om een passende straf te bepalen en uit te voeren. Ging het om een

³² B. WAUTERS, *Recht als religie: canonieke onderbouw van de vroegmoderne staatsvorming in de Zuidelijke Nederlanden*, Leuven, Leuven University Press, 2005, 130.

³³ C.BROERS, *Geschiedenis van het straf- en vergoedingsrecht*, Antwerpen, Maklu, 2012, 59.

³⁴ J. GILISSEN & F. GORLE, *Historische inleiding tot het recht: Ontstaan en evolutie van de belangrijkste rechtsstelsels*, Antwerpen, Kluwer, 1991, 221.

³⁵ J. MONBALLYU, ‘De decriminalisering van de zelfdoding in de Oostenrijkse Nederlanden’, *Belgisch tijdschrift voor de philologie en geschiedenis* 2000, 2, (451) 445-469.

geestelijke, dan werd hij eerst gedegradeerd.³⁶ Omdat de wereldlijke rechtbank soms de strafzaak wenste over te doen, waren er hieromtrent vele bevoegdheidsconflicten.

*Zo bepaalde de officialiteit van Ieper bij vonnis van 7 mei 1621 dat Pieter De Vroe uit Geluwe een duivelse en ketterse heks was. Hij leverde hem uit aan de Kortrijkse baljuw om hem door de Kortrijkse schepenen een passende straf op te leggen. De Kortrijkse schepenen weigerden zolang zij geen inzage kregen in het procesdossier. De official van Ieper, bijgestaan door zijn bisschop, weigerde dat. De zaak werd gebracht voor de Raad van Vlaanderen, die de zaak iets meer dan elf jaar liet aanslepen. Intussen zat Pieter De Vroe opgesloten in de Kortrijkse gevangenis. Na een tussenkomst van het Brusselse centrale gezag werd hij uiteindelijk op 5 september 1633 vrijgelaten!*³⁷

55. Bijzondere kerkelijke rechtbanken waren de pauselijke en bisschoppelijke inquisiteurs die sinds de late middeleeuwen met het opsporen en veroordelen van ketteren waren belast. Zij fungeerden in onze gewesten tot in het midden van de 16de eeuw maar ontwikkelden slechts weinig activiteit. De verspreiding van het lutheranisme en later het calvinisme in onze gewesten zette Karel V ertoe aan om een eigen vorstelijke inquisitie naar Spaans voorbeeld op te richten.³⁸ Op 23 april 1522 stelde hij een leek, Frans van der Hulst, tevens lid van de Raad van Brabant, aan tot algemeen inquisiteur van de Nederlanden, een aanstelling die korte tijd nadien door de paus werd bekrachtigd. Volgens zijn instructie mocht van der Hulst alle vormen van ketterij vervolgen en straffen. Iets meer dan een jaar later werd hij wegens ongeschiktheid en wangedrag afgezet. Hij werd opgevolgd door drie nieuwe inquisiteurs die maar weinig sporen van hun activiteiten nalieten. Karel V stelde op 2 juni 1545, in samenwerking met de paus, vijf nieuwe (onder)inquisiteurs aan die elk werden bijgestaan door één assessor en een promotor. Een vorstelijke instructie van 26 februari 1546 gaf deze halfvorstelijke, halfkerkelijke inquisiteurs uitgebreide volmachten. Zij hadden het recht eenieder te ondervragen en de plaatselijke gerechtsofficieren moesten op hun eenvoudig verzoek alle verdachten aanhouden en in de plaatselijke gevangenis opsluiten.³⁹ De plaatselijke rechtbanken en justitieraden

³⁶ C. DE KONINCK, *Glossarium van Latijnse en Romeinse rechtstermen*, Antwerpen, Maklu, 1997, 212.

³⁷ J. MONBALLYU, 'Gerechtelijke concurrentie inzake toverij in de kasselrij Kortrijk tijdens de 17de eeuw. Het proces Pieter De Vroe 1618-1633', *De Leiegouw* 1993, 35, 211-227.

³⁸ S. ZIJLSTRA, *Om de ware gemeente en de oude gronden: geschiedenis van de dopersen in de Nederlanden*, Uitgeverij Verloren, Hilversum, 2000, 233.

³⁹ R.R. POST, *kerkelijke verhoudingen in Nederland voor de reformatie van 1500 tot 1580*, Spectrum, Utrecht, 1954, 542.

moesten hen bijstaan tijdens de ondervragingen, die desnoods onder tortuur konden geschieden. Zij konden hun onkosten indienen bij de staatskas. Wanneer de verdachte zijn fout erkende en zijn ketterij herriep, spraken de inquisiteurs een (kerkelijke) straf uit zoals een herroeping van de ketterij in het openbaar, een eerherstel in de Kerk, een bedevaart en een geldboete. Hardnekkige ketters werden echt voor de vuurdood uitgeleverd aan de wereldlijke rechtbanken.⁴⁰

56. Na de inlijving van onze gewesten bij Frankrijk in 1795 werden de oude strafrechtelijke instellingen afgeschaft en vervangen door instellingen die al in Frankrijk in 1790-1791 waren ingevoerd, waarbij zij vooreerst de volksparticipatie trachtte te realiseren.⁴¹

⁴⁰ S. ZIJLSTRA, *Om de ware gemeente en de oude gronden: geschiedenis van de dopersen in de Nederlanden*, Uitgeverij Verloren, Hilversum, 2000, 235.

⁴¹ CH. J., ENSCHEDE, *Beginnelen van strafrecht*, Amsterdam, Kluwer, 2005, 21.

2.4 Conclusie

57. Het kerkelijk recht heeft een geschiedenis van tweeduizend jaar. Kennis over het kerkelijk recht vond men eeuwenlang in kleine en grote verzamelingen. Omdat er gedurende vele eeuwen nauwelijks of geen officiële rechtsverzamelingen of concilieakten werden uitgevaardigd, bleef het kerkelijk recht tamelijk diffuus. In de elfde eeuw herleefde in Italië de studie van het Romeinse recht. In het kielzog hiervan groeide de aandacht voor het kerkelijke recht.

58. De huidige *Codex Iuris Canonici* is door Paus Johannes Paulus II op 25 januari 1983 afgekondigd. De nieuwe wetgeving kreeg kracht van wet vanaf de eerste dag van de advent van datzelfde jaar 1983. De 1752 canones zijn over zeven boekdelen verdeeld, die achtereenvolgens de volgende onderwerpen behandelen: algemene normen, het Volk Gods (de gelovigen, de hiërarchie, het gewijde leven), de verkondigingstaak van de Kerk, de heiligingstaak van de Kerk, het zakenrecht, het strafrecht en het procesrecht.

59. Doorheen de geschiedenis in Europa kwamen de kerkelijke en wereldlijke macht vaak in botsing. Het was de Kerk gelukt macht over vele wereldlijke aangelegenheden te krijgen; met name de strafrechtelijke bevoegdheid van de kerkelijke rechtbanken was tot in het begin van de 16de eeuw vrij aanzienlijk. Aan de andere kant waren de wereldlijke heersers begonnen zich ingrijpend met de zaken van de Kerk te bemoeien, zoals onder andere het benoemen van bisschoppen terwijl deze macht toekwam aan de paus.

Hoofdstuk 3: Geschiedenis van het Belgisch strafrecht

3.1 Inleiding

60. De bespreking van het Belgische strafrecht wordt hier begrepen in zijn ruime betekenis (materieel en formeel strafrecht). Met België wordt het huidige België bedoelt, zijnde de regio die tijdens de Franse en later Belgische revolutie tot een eenheid groeide uit de vroegere Zuidelijke Nederlanden en het prinsdom Luik.

61. Het ‘publieke’ strafrecht, zijnde een strafrecht dat in handen is van de overheid en niet meer van het slachtoffer of zijn familie, was in onze gewesten vanaf 1500 definitief doorgedrongen. In de ontwikkeling van het strafrecht vanaf die datum kan men globaal drie periodes onderscheiden:

- De periode van 1500 tot de Franse Revolutie. Het strafrecht was in deze periode gebaseerd op traditie, religie en autoriteit en functioneerde hierdoor als een handig instrument in handen van de monarchie of zijn vertegenwoordigers. De straffen waren gekenmerkt door openbaarheid en een gerichtheid op het lichaam, wat resulteerde in wrede en theatrale executies.⁴²
- De volgende periode is deze vanaf de Franse Revolutie tot 1880. Op basis van de verlichte beginselen zorgden de Franse revolutionairen voor de uitbouw van een nieuw strafrechtstelsel dat humaniteit hoog in zijn vaandel droeg. De Franse wetboeken van 1791 en 1810 en het Belgische Strafwetboek van 1867 namen deze beginselen over maar behartigden uiteindelijk de belangen van de (aan de macht zijnde) liberale burgerij.⁴³ Schuld en boete liggen dan ook aan de basis van alle 19de-eeuwse strafrechtcodificaties.⁴⁴
- De periode vanaf circa 1880 tot heden. Vanaf circa 1870 kantelde dit mensbeeld. In plaats van een gemeenschap van vrije, rationele en gelijke burgers beschreven de nieuwe wetenschappen de maatschappij steeds nadrukkelijker als een ‘organisme’ met zwakke en sterke schakels.⁴⁵ Het gevolg hiervan was dat men criminaliteit niet langer bekeek als een gevolg van een vrije keuze en verantwoordelijkheid, maar als een symptoom van een

⁴² M. VAN DE VRUGT, *Drie hoofdstukken uit de geschiedenis van strafrecht*, Deventer, Kluwer, 1982, 23.

⁴³ C. KELK, *Studieboek materieel strafrecht*, Amsterdam, Kluwer, 2005, 10.

⁴⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht & internationaal strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2005, 509.

aangeboren of aangeleerde ‘criminele persoonlijkheid’. Deze nieuwe opvatting leidde vanaf circa 1880 tot het ontstaan van de gedachte van het sociaal verweer. De voorstanders van deze strekking konden het Belgische parlement niet overtuigen om een nieuw strafwetboek in te voeren.⁴⁶

In het kader van de uitbouw van de sociale rechtsstaat ontwikkelde zich daarnaast een afzonderlijk ordenings- of regelingsstrafrecht. Het ging daarbij niet meer om het aan de kaak stellen van een bepaalde daad, niet meer om het verbeteren van een bepaalde dader maar om het bereiken van een bepaalde wenselijke toestand.⁴⁷ Het gevolg van dat alles is dat ons moderne strafrecht niet één maar drie gezichten heeft.

⁴⁵ O.DECROLY, *Tussen mythe en wetenschap*, Leuven, Acco, 2005, 52.

⁴⁶ E.WITTE, J.P. NANDRIN, E.GUBIN & G. DENECKERE, *Nieuwe geschiedenis van België 1830-1905*, Tielt, Lannoo, 2005, 567-568.

⁴⁷ E. CLAES, *Legaliteit en rechtsvinding in het strafrecht*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2003, 184.

3.2 Van een privaat naar een publiek strafrecht

3.2.1 Wraakrecht en familiale solidariteit voor de 11de eeuw

62. In de agrarische overlevingseconomie van de eerste middeleeuwen (600 tot 1000) had geen enkele (wereldlijke of kerkelijke) overheid in onze gewesten voldoende financiële draagkracht om eens reeks ambtenaren te betalen die belast waren met de opsporing, vervolging en bestraffing van de misdadigers. Het gevolg was dat elk individu bepaalde wat zijn rechten waren, wat een wederrechtelijke aanslag op die rechten was en hoe hij die aanslag zou sanctioneren. Ieder was zijn eigen rechter. Van zodra iemand in zijn persoon, zijn eer of zijn goederen was aangevallen, verdedigde hij zichzelf. Daarna nam hij wraak. Eigenrichting en wraakrecht waren de belangrijkste beginselen van het vroegmiddeleeuwse strafrecht in onze gewesten.⁴⁸

63. In de praktijk was echter geen enkele persoon in staat om zijn veiligheid alleen te verzekeren. Denk maar aan het geval dat hij door meerderen werd aangevallen. Daarom zocht hij bescherming binnen zijn familie, zijnde de brede kern van bloedverwanten die onder de leiding van een familiehoofd instond voor de veiligheid van al zijn leden.⁴⁹ Om nu een familie zo sterk mogelijk naar buiten te laten optreden was elke inwendige strijd of wraak uitgesloten. Binnen elke familie was elk onderworpen aan de jurisdictie van het familiehoofd dat autoritair oordeelde over elk vergrijp tegen de innerlijke tucht en het leven of de dood van de leden.⁵⁰ Naar buiten toe gold echter het devies van allen voor één : familieleden hadden de verplichting om elkaar onvoorwaardelijk bij te staan wanneer een van hen werd aangevallen of onrecht werd aangedaan door een lid van een andere familie. Het gewoonterecht bepaalde nauwkeurig wie het initiatief moest nemen om de wraak uit te oefenen, wie aan de strijd moest deelnemen en wie hierbij de leiding had. Het gevolg was dat een vergrijp van of tegen een bepaalde persoon automatisch leidde tot een vete tussen twee of meer families. Aan beide kanten werd dan geweld tegen personen gebruikt, zoals doodslag, slagen, verwondingen en verkrachtingen⁵¹.

⁴⁸ R. FEENSTRA & L.C. WINKEL, *Vergelding en vergoeding: enkele grepen uit de geschiedenis van de onrechtmatige daad*, Amsterdam, Kluwer, 2002, 66.

⁴⁹ C.J. VANHOUDT & W. CALEWAERT, *Belgisch strafrecht: volume 1*, Antwerpen, Story-Scientia, 1976, 37.

⁵⁰ N.D. JORG & C. KALK, *Strafrecht met mate*, Amsterdam, Kluwer, 2001, 194.

⁵¹ P. WESTERMAN, *Rechtsfilosofie*, Heerlen, Uitgeverij Van Gorcum, 1998, 160.

64. Dit systeem van private wraak, uitgeoefend in het kader van de familiale solidariteit, had vele nadelen. Er bestond vooreerst geen enkel evenwicht tussen het geleden onrecht en de uitgeoefende wraak. Het kleinste vergrijp, zoals een mondelinge belediging of eenvoudige kaakslag, kon tot een bloedige doodslag of andere gewelddaden leiden.⁵² Om de aanvaller, zijn familieleden en derden in de toekomst te weerhouden van eenzelfde of een soortgelijke aanval, oefende de gekrenkte familie haar wraak meedogenloos en met een zo groot mogelijk machtsvertoon uit. In dergelijke omstandigheden was een enkeling alleen veilig wanneer hij behoorde tot een sterke familie die bekend was voor haar prompte en onverbiddelijke weerwraak.⁵³

3.2.2 De uitbouw van een publiek strafrecht vanaf de 11de eeuw

65. Tegen dit ongebreidelde vuistrecht werd gereageerd vanaf de 11de eeuw. Zowel om economische redenen als om veiligheidsredenen organiseerden de families zich vanaf die tijd in plattelandsgemeenschappen of steden, waarin meteen de behoefte ontstond aan een overheid die boven de families de onderlinge vrede naar binnen en solidariteit naar buiten toe organiseerde.⁵⁴ Die stedelijke of plattelandsoverheid kon aanvankelijk alleen bemiddelend optreden. Zij deed dat door aan de wraaklustige of al strijdende families verzoeningsvoorstellen te doen, waarop deze al dan niet konden ingaan. Vrij vlug kreeg deze overheidsbemiddeling echter een verplicht karakter.⁵⁵ Gedurende een vredesperiode van veertig dagen na de aanslag mochten de families geen wraak uitoefenen en moesten zij de verzoeningsvoorstellen van de overheid in overweging nemen. Na die periode konden zij de vete onbeperkt uitoefenen. Wie zich niet hield aan de verzoeningsperiode of aan een vredesafpraak, werd door diezelfde overheid wegens vredebreuk gestraft met een zware geldboete of een lijfstraf.⁵⁶

66. Na zekere tijd was die overheid in staat om zelf allerlei wraakbeperkingen op te leggen, zoals het verbod van wraak op bepaalde plaatsten (de Kerk, het kerkhof, de markt en uiteindelijk het hele stadsgebied en het gewest) en het verbod van wraak op bepaalde tijdstippen (de vasten of advent, zon- en feestdagen, de dagen ervoor, het eerste gedeelte van de week nog later gedurende een hele week). Vervolgens beperkte de overheid de maat van wraak tot de

⁵² N.D. JORG & C. KALK, *Strafrecht met mate*, Amsterdam, Kluwer, 2001, 194.

⁵³ P.VAN DILLEN, *Misdaad en straf in Nederland*, Assen, Uitgeverij Van Gorcum, 1987, 89.

⁵⁴ C.J. VANHOUDT & W. CALEWAERT, *Belgisch strafrecht: volume 1*, Antwerpen, Story-Scientia, 1976, 32.

⁵⁵ C. KELK, *Studieboek materieel strafrecht*, Amsterdam, Kluwer, 2005, 2..

⁵⁶ H. ROODENBURG, *Misdaad, zoen en straf*, Hilversum, Uitgeverij Verloren, 1991, 21.

maat van het geleden onrecht, sloot zij de weerwraak uit, bepaalde zij precieze tarieven voor de afkoop van de wraak en beperkte zij systematisch de kring van de in de wraak te betrekken bloedverwanten. Wie zich niet hield aan de wraakbeperkingen, werd geacht het gemeenschapsbelang te schenden en kreeg hiervoor een passende publieke straf.⁵⁷

67. Dit gemeenschapsbesef, dat zo voor zeer zware misdrijven bestond in het Germaanse recht, werd steeds groter zodat de overheid in staat was om ook allerlei gedragingen te sanctioneren die geen inbreuk maakten op de verplichte overheidsbemiddeling of de wraakbeperkingen maar de gemeenschap als dusdanig benadeelden.⁵⁸ Omgekeerd werden sommige feiten na enige tijd terug uit de publiekrechtelijke sfeer gehaald en gedepenaliseerd of gedecriminaliseerd bvb. seksuele betrekkingen tussen ongehuwden en zelfdoding zijn niet meer strafbaar sinds het einde van de 18de eeuw.

68. In hoeverre deze processen een gevolg waren van rationele overwegingen bij de politieke elite, dan wel zijn ontstaan in het gemeenschappelijke rechtsbewustzijn, is een punt van discussie tot op de dag van vandaag. Eenmaal het publieke strafrecht zijn intrede had gedaan, was het private strafrecht gedoemd om te verdwijnen.⁵⁹

3.2.3 Een volwaardig publiek strafrecht vanaf 1500

69. Deze evolutie was in onze gewesten voltooid in de 15de eeuw. Van een misdrijf was er sindsdien slechts sprake wanneer er een krenking was van een gemeenschapsbelang. Gedragingen die louter het particuliere belang schonden, werden geregeld via een burgerlijke vordering tot herstel van de schade die door het slachtoffer of zijn familie werd uitgeoefend.⁶⁰ De overheid had het monopolie van de strafbaarstelling, de vervolging en de bestraffing van de misdadigers. Voor een misdrijf kon het slachtoffer of zijn familie nog alleen klacht indienen bij de bevoegde overheid, die zelfstandige besliste over het al dan niet instellen van een strafvordering. Het gevolg was dat het strafrecht werd geobjectiveerd (bij het plegen van een

⁵⁷ M. VROLIJK, *Recht door gratie*, Wilco, Amsterdam, 2004, 414.

⁵⁸ P.VAN DILLEN, *Misdaad en straf in Nederland*, Assen, Uitgeverij Van Gorcum, 1987, 110.

⁵⁹ C. DILLEN & P. COSYNS, *Behandeling van seksuele delinquenten in België*, Leuven, Garant, 2000, 12.

⁶⁰ B. WAUTERS, *Recht als religie: canonieke onderbouw van de vroegmoderne staatsvorming in de Zuidelijke Nederlanden*, Leuven, Leuven University Press, 2005, 422.

misdrijf kon voortaan iedereen worden gestraft) en geïndividualiseerd (alleen de dader, niet meer zijn familie of de gemeenschap waarvan hij deel uitmaakte, werd gestraft).⁶¹

70. Naast de Kerk, die zich alleen met bepaalde misdrijven bezighield, waren de gemeentelijke en de landsheerlijke overheden de belangrijkste initiatiefnemers voor een publiek strafrecht. In de steden verenigden de families zich in eedgenootschappen waarin werd overeengekomen dat men bij een onderling geschil nog alleen de zoen (= bemiddeling) zou verkiezen in plaats van de wraak.⁶² Wie zich niet aan deze keuze hield en toch wraak uitoefende, liep in naam van de gemeenschap een straf op die werd opgelegd door de gemeentelijke overheid. Daarnaast speelden de landsheren een belangrijke rol. Wie in hun rechtsgebied de openbare orde en rust verstoorde, tastte het landsheerlijke gezag aan en liep daarom alleen al een straf op. In naam van de landsheer werd hij vervolgd voor een van de vele overheidsrechtbanken die in die periode tot stand kwamen.⁶³

71. Eenmaal de strafrechtelijke bevoegdheid van de verschillende landsheren was erkend, streefden deze laatste naar een monopolie van de strafrechtsbedeling. Concurrerende instanties, zoals de familiehoofden, de kerkelijke, stedelijke en ambachtelijke overheden en de volksjustitie moesten inbinden of werden in de landsheerlijke rechtspraak ingeschakeld. Meteen was de grondslag gelegd voor het huidige staatsmonopolie van de strafrechtsbedeling.⁶⁴

3.3 De (on)gebondenheid van de strafrechter aan de strafwet

3.3.1 Het overwicht van rechter

72. In de late middeleeuwen (1000 tot 1500) achtten de rechters zich meestal strikt gebonden aan de strafwetgeving die in de keuren, privileges of voorgeboden te vinden was. Dat was normaal, want deze strafwetgeving was veelal tot stand gekomen als een reactie tegen vroegere rechtsmisbruiken door deze rechtsonzekerheden doch dekte deze strafwetgeving toen maar een

⁶¹ C.H. VAN RHEE, F. STEVENS & E. PERSOONS, *Voortschrijdend procesrecht : een historische verkenning*, Leuven, University Press, 2001, 72.

⁶² H. ROODENBURG, *Misdaad, zoen en straf*, Hilversum, Uitgeverij Verloren, 1991, 124.

⁶³ W. VAN VREE, *Nederland als vergaderland : opkomt en verbreiding van een vergaderregime*, Amsterdam, university Press, 2008, 57-58.

⁶⁴ M.VAN DE VRUGT, *Drie hoofdstukken uit de geschiedenis van strafrecht*, Deventer, Kluwer, 1982, 18.

heel klein deeltje van de strafrechtsbedeling, zodat het grootste deel hiervan overgelaten bleef aan het oordeel van de strafrechters.⁶⁵

73. Tijdens de 16de eeuw en tot de 18de eeuw nam de strafwetgeving steeds verder toe maar zij had nog steeds slechts betrekking op een klein deeltje van de strafrechtsbedeling en bevatte veel zeer onduidelijke delictomschrijvingen of strafbepalingen waardoor het strafrecht ook in deze tijd hoofdzakelijk in handen van de strafrechters.⁶⁶

3.3.2 Het overwicht van de wetgever

74. Vanaf 1750 bekritiseerden verlichte auteurs de bestaande strafrechtsbedeling. Zij keerden zich daarbij vooral tegen de veel te grote bevoegdheid van de strafrechter, die zij als willekeurig afschilderden. Om rechtspolitieke, crimineelpolitieke en organisatorische redenen vroegen zij een strikte gebondenheid van de strafrechter aan de strafwet en dat zowel voor de misdrijven, de straffen als de strafrechtspleging. De wetgever moest deze drie materies tot in detail regelen en mocht geen wetgeving met terugwerkende kracht uitvaardigen.⁶⁷ De strafrechter mocht alleen de wettelijke bepaalde straffen uitspreken voor de feiten die de wet voorafgaandelijk strafbaar had gesteld en daarbij moest hij de wettelijk bepaalde strafprocedure strikt volgen. Hij mocht geen gewoonterecht of ander recht meer toepassen en het was hem tevens verboden om de strafwet een analogische, extensieve of limitatieve interpretatie te geven. Slechts wat bewijs in strafzaken betreft, kreeg hij een zekere vrijheid binnen bepaalde wettelijke grenzen.⁶⁸

75. Deze verlichte ideeën lagen aan de grondslag van alle strafrechtelijke codificaties in de 18de en 19de eeuw. Zij werden lang niet belangeloos voorgesteld. Door hun invoering hoopte de heersende klasse dat de rechtshorige een goed inzicht zou verkrijgen in de begrippen van misdrijf en straf en zich vervolgens als een *homo economicus* zou onthouden van het strafrechtelijke gedrag dat strijdig was met hun belangen.⁶⁹

⁶⁵ J. GILISSEN, *De bronnen van het recht in de Belgische gewesten sedert de dertiende eeuw*, Antwerpen, Kluwer, 1989, 22.

⁶⁶ B. WAUTER., *Recht als religie: canonieke onderbouw van de vroegmoderne staatsvorming in de Zuidelijke Nederlanden*, Leuven, Leuven University Press, 2005, 207.

⁶⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht & internationaal strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2005, 10.

⁶⁸ F. TONNAER, *Ieder het zijne : over de realisering van rechtvaardigheid*, AB BEST, Paradigma Media Advies, 2009, 334.

⁶⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht & internationaal strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2005, 10.

3.3.3 Naar een evenwicht tussen wetgever en rechter

76. De 'Code pénal' van 1810, het Belgische strafwetboek van 1867 en de latere strafwetten hanteerden het legaliteitsbeginsel in de meest strikte vorm voor het bepalen van de misdrijven. Zij omschreven zo precies mogelijk de strafbare feiten, introduceerden een verbod van de terugwerkende kracht van de strafwet (met uitzondering van de zachtere strafwet) en vaardigden een analogieverbod uit voor de strafrechter.⁷⁰ Sinds de 20ste eeuw aanvaardde de vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie en de rechtsleer wel een teleologische en evolutieve interpretatie van de strafwet.⁷¹

77. De legaliteit van de straffen is nu nog steeds de regel maar werd in de loop van de tijden zo sterk uitgehold dat men de vraag kan stellen of deze legaliteit nog wel bestaat. De opstellers van de Code pénal van 1810 beseften al heel goed dat de strafrechters bij het bepalen van de straf onmogelijk rekening konden houden met alle omstandigheden van het misdrijf of van de persoon van de dader. Zij voerden daarom voor elk strafbaar feit een maximum- en minimumstraf in waartussen de strafrechter, zonder zijn keuze te moeten motiveren, vrij kon kiezen. Deze techniek werd overgenomen in het Belgisch strafwetboek van 1867.⁷²

78. Het Hollandse regime voerde daarenboven de verzachtende omstandigheden in, die naderhand opnieuw werden geregeld door een Belgische wet van 4 oktober 1867 en een reeks latere wetten. Door het invoeren van deze omstandigheden kon de strafrechter een straf opleggen beneden de minimumstraf, zij het altijd boven een wettelijk bepaald minimum.⁷³ Andere wetten die de legaliteit van de straffen uitholden waren bijvoorbeeld diegene aangaande het correctionaliseren van misdaden, internering, de opschorting van de uitspraak,...

Al deze wetten werden uitgevaardigd in het kader van de grotere aandacht voor de persoonlijkheid van de dader.

79. De 'Code d'instruction criminelle' van 1808 legde de nauwkeurige wettelijke regeling van de strafrechtspleging en de vrije bewijsvinding van de strafrechter vast. Beiden bleven

⁷⁰ CH. J., ENSCHEDE, *Beginselen van strafrecht*, Amsterdam, Kluwer, 2005, 26.

⁷¹ L. DUPONT & F. VERBRUGGEN, *Strafrecht als roeping*, Leuven, University Press, 2005, 17.

⁷² E. CLAES, *Legaliteit en rechtsvinding in het strafrecht*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2003, 243.

⁷³ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht & internationaal strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2005, 438.

behouden tot op de dag van vandaag, zij het dat de rechtspraak van het Hof van Cassatie de vrije bewijsvinding heeft beperkt door het weren van allerlei onrechtmatig verkregen bewijzen.⁷⁴

⁷⁴ CH. J., ENSCHEDE, *Beginnelsen van strafrecht*, Amsterdam, Kluwer, 2005, 21.

3.4 Conclusie

80. Tot aan de Franse Revolutie kende men een volwaardig schuldstrafrecht met enkele reminiscenties van de middeleeuwse gevolgaansprakelijkheid. Vanaf circa 1750 kwam er overal in Europa reactie tegen dit strafrecht. Onder invloed van de verlichting en de door haar gepropageerde, rationele wetenschapsmethode pleitten meerdere rechtsgeleerden en filosofen voor een nieuw strafrecht en een nieuwe (straf)rechtelijke organisatie. Zij formuleerden daarbij een aantal algemene beginselen van behoorlijke strafrechtsbedeling, die ook nu nog gelden, zoals het legaliteitsbeginsel, het proportionaliteitsbeginsel, het gelijkheidsbeginsel, het personaliteitsbeginsel, het publiciteitsbeginsel en het subsidiariteitsbeginsel.

81. Bij de periode vanaf de Franse Revolutie tot 1880 stonden de verlichte beginselen centraal. De verlichting versterkte ook het schuldstrafrecht. Nog meer dan vroeger werd de maatschappij gezien als een gemeenschap van vrije, rationele en gelijke burgers die men ten volle verantwoordelijk kon stellen voor hun daden of nalatigheden. Wie een misdrijf pleegt, handelde uit vrije wil en was daarom verantwoordelijk. Als redelijk wezen dat in staat was om steeds zijn profijt te zoeken en daarom de strafbare gedragingen te vermijden, was hij schuldig van zodra hij een misdrijf pleegde en moest hij hiervoor boeten.

82. Vanaf 1880 ontwikkelde zich de notie van de ‘crimineel’, zijnde de gedetineerde, geperverteerde persoonlijkheid uit de onderste laag van de samenleving die voortdurend ingaat tegen de elementaire regels van die samenleving en die zich als dusdanig afzet tegen de normale burger. Tegenover deze *homo criminalis* was het spel van schuld en boete zinloos. De gedegenerende crimineel moest psychiatrisch worden behandeld, en indien dat niet hielp, definitief worden weggeborgen. Deze redenering leidde tot het ontstaan van de gedachte van het sociaal verweer.

Hoofdstuk 4 : Bestrafing binnen het kerkelijk recht

4.1. Inleiding

83. In dit hoofdstuk wordt een korte weergave gegeven van de juridische structuur binnen het kerkelijk recht met enerzijds de gerechtshoven en anderzijds de relevante wetgeving.

84. Net zoals binnen ons rechtssysteem beschikt de Kerk ook over kerkelijke rechtbanken waarbinnen rechtsgeschillen behandeld worden op basis van het kerkelijk recht. Daarnaast heb je de Romeinse Curie dewelke bestaat uit drie gerechtshoven namelijk de Apostolische Penitentiarie, de Hoogste Rechtbank van de Apostolische Signatuur en de Sacra Rota Romana. De Romeinse Curie is het bestuursapparaat van de paus en wordt gevormd door de organen van de Heilige Stoel (= de formele benaming van de staatsrechtelijke positie van het Vaticaan) die de paus bijstaan in het vervullen van zijn taken als hoofd van de Rooms-katholieke Kerk.

85. Het kerkelijk recht kent zowel algemene voorschriften dewelke te vinden zijn in het kerkelijk wetboek van 1983 als enkele specifieke voorschriften voor de omgang met seksueel misbruik door priesters. Uit de praktijk blijkt dat deze nogal onduidelijk zijn .

86. Vooreerst komen de relevante bepalingen binnen het kerkelijk wetboek aan bod; de bestrafing is terug te vinden in Boek VI – canones 1311- 1399. Vervolgens wordt naar canones 489 uit Boek II verwezen welke de behandeling van documenten met betrekking tot zedenmisdrijven in de geheime archieven betreft.

87. Bij de specifieke richtlijnen is het *Crimen Sollicitationis* uit 1922 belangrijk, deze werd vervangen door de *Delictis Gravioribus* in 2001 en is afkomstig is van de hoogste instantie binnen de heilige stoel (= Congregatie voor de geloofsleer). Daarnaast wordt ook de *Sacramentorum Sanctitatis Tutela* besproken dewelke een apostolische brief is van paus Johannes Paulus II uit 2001.

4.2 De kerkelijke rechtbanken en gerechtshoven

88. Een kerkelijke rechtbank is een rechtbank waar rechtsgeschillen behandeld worden op basis van het kerkelijk recht en waarvan de oplossing tot de bevoegdheid van de Kerk behoort.

De kerkelijke rechtbanken, die al sinds de dertiende eeuw bestaan, doen tegenwoordig vooral uitspraken in zaken over huwelijksrecht, zoals het ongeldig verklaren van een kerkelijk huwelijk. Ze staan geheel los van de burgerlijke rechtbanken en gaan alleen over kerkelijke wetten (= Wetboek van het Canonieke Recht).⁷⁵

Een *officiaal* is een rechter aan een kerkelijke rechtbank, hij spreekt recht volgens het kerkelijk recht binnen een bepaald bisdom. Op verzoek van de bisschop helpen de kerkelijke juristen soms ook bij het oplossen van conflicten in parochies.⁷⁶

89. De Apostolische Signatuur is de enige echte administratieve rechtbank binnen de kerkelijk rechtsorde. Deze ziet er op toe dat er in de Kerk op de juiste wijze recht wordt gesproken en kan vergeleken worden met de Raad van State. De Apostolische Signatuur is bevoegd om te oordelen over de bij haar wettig aanhangig gemaakte betwistingen voortkomend uit een kerkelijke administratieve overheidsdaad oftewel over andere administratieve geschillen die door de paus of door discasteries (= onderafdelingen) van de Romeinse Curie bij haar worden aangebracht. In deze hoedanigheid treedt de Apostolische Signatuur op als hoogste administratieve rechtbank.⁷⁷

90. Vervolgens is er de Apostolische Penitentiarie dewelke enkel als jurisdictie heeft het onrecht dat God is aangedaan; men zou haar ook een gewetensrechtbank kunnen noemen. Onder de competentie van de Apostolische Penitentiarie vallen geheime, menselijke handelingen, in zoverre ze de onmiddellijke verhouding van de mens tot God raken. Meer bepaald kan men stellen dat een gelovige voor dit gerechtshof zal verschijnen indien schuld en sanctie niet door de gewone biecht kunnen weggenomen worden.⁷⁸

91. Het laatste gerechtshof binnen de Romeinse Curie is de Sacra Rota Romana. Deze oefent de hoogste jurisdictie uit met name op het gebied van het huwelijksrecht. Tevens is zij ook het Hof

⁷⁵ C. DE KONINCK, C., *Glossarium van Latijnse en Romeinse rechtstermen*, Antwerpen, Maklu, 1997, 230.

⁷⁶ E.S.C. ERKELENS-BUTTINGER, *De Kerk en de Nederlanden*, Hilversum, Uitgeverij Verloren, 1997, 12.

⁷⁷ R. TORFS & K. MARTENS, *Recht op recht in de Kerk*, Leuven, Uitgeverij Peeters, 2003, 25.

⁷⁸ C. VAN DE WIEL, *Geschiedenis van het kerkelijk recht*, Leuven, Uitgeverij Peeters, 2007, 181.

van Beroep van alle kerkelijke zaken die niet op andere Curie-departementen kunnen behandeld worden.⁷⁹

4.3 Het Wetboek van het Canoniek Recht

4.3.1 Boek VI-Sancties 1311-1399

Boek VI Deel I Titel I Bestrafing van misdrijven in het algemeen 1311-1312

92. Het kerkelijk recht voorziet twee soorten sancties. Ten eerste de zogenaamde ‘medicinale’ straffen zoals de excommunicatie, die vertrekken vanuit het principe dat de gestrafte opnieuw op het rechte pad kan komen. Het gaat om een uitnodiging om “na te denken over het eigen gedrag en verandering”. Als de betrokkene toont dat hij zijn gedrag heeft bijgesteld, wordt de sanctie opgegeven. Aan de andere kant zijn er de uitboetingsstraffen dewelke een repressief karakter hebben. Het gaat dan bijvoorbeeld om priesters die een misdrijf hebben gepleegd of een fout hebben begaan en die vervolgens hun status als geestelijke verliezen. Deze sancties zijn er in theorie niet voor bisschoppen omdat het recht die niet voorziet .

Can. 1311 - De Kerk heeft krachtens haar wezen het eigen recht om christengelovigen die een misdrijf begaan strafsancties op te leggen.

Can. 1312 - § 1 De strafsancties in de Kerk zijn:

- 1. verbeteringsstraffen of censuren, die in de canones 1331-1333 opgesomd worden;*
- 2. uitboetingsstraffen, waarover in can. 1336.*

§ 2 De wet kan andere uitboetingsstraffen vaststellen, die de christengelovigen een geestelijk of tijdelijk goed ontnemen en die in overeenstemming zijn met het bovennatuurlijk doel van de Kerk.

§ 3 Bovendien worden strafmaatregelen en boetedoeningen aangewend, de eerste vooral om misdrijven te voorkomen, de laatste veeleer ter vervanging of verzwaring van een straf.

⁷⁹ R.G.W. HUYMANS, *Liber I. Algemene normen van het wetboek van canoniek recht*, Leuven, Uitgeverij Peeters, 1993, 279.

Boek VI Deel I Titel IV Straffen en andere bestraffingen 1331-1340

Hoofdstuk I - Censuren 1331-1335

Can. 1331 - § 1 Het is de geëxcommuniceerde verboden:

- 1. enige bediening te vervullen in de viering van het Offer van de Eucharistie of in welke andere cultusplechtigheden ook;*
- 2. sacramenten of sacramentaliën te vieren en sacramenten te ontvangen;*
- 3. kerkelijke ambten of bedieningen of gelijk welke taak uit te oefenen of bestuurshandelingen te stellen.*

§ 2 Indien een excommunicatie opgelegd of verklaard is:

- 1. moet de schuldige, indien hij handelen wil tegen het voorschrift van § 1, nr.1, geweerd worden of moet de liturgische handeling beëindigd worden, tenzij een ernstige reden in de weg staat;*
- 2. stelt de schuldige ongeldig de bestuurshandelingen die volgens § 1, nr.3, ongeoorloofd zijn;*
- 3. is het de schuldige verboden te genieten van de privileges die hem vroeger verleend zijn;*
- 4. kan de schuldige een waardigheid, een ambt of een andere taak in de Kerk niet geldig verkrijgen;*
- 5. verwerft de schuldige niet de vruchten van een waardigheid, van een ambt, van enige taak en van een uitkering die hij in de Kerk heeft.*

Can. 1332 - Wie onder interdict staat, is gehouden aan de verboden waarover in can. 1331, § 1, nrs.1 en 2; indien het interdict opgelegd of verklaard is, moet het voorschrift van can. 1331, § 2, nr.1 in acht genomen worden.

Can. 1333 - § 1 De suspensie, die enkele clerici kan treffen, verbiedt:

- 1. ofwel alle ofwel sommige handelingen van wijdingsmacht;*
- 2. ofwel alle ofwel sommige handelingen van bestuursmacht;*
- 3. de uitoefening van ofwel alle ofwel sommige rechten of taken aan een ambt verbonden.*

§ 2 In een wet of verordening kan bepaald worden dat de gesuspendeerde na een veroordelend of verklarend vonnis bestuurshandelingen niet geldig kan stellen.

§ 3 Het verbod treft nooit:

- 1. ambten of bestuursmacht die niet vallen onder de macht van de Overste die de straf vaststelt;*
- 2. het recht om te wonen, indien de schuldige dit eventueel ambtshalve heeft;*

3. het recht tot het beheer van goederen die mogelijk behoren tot het ambt van de gesuspendeerde, indien het een van rechtswege opgelopen straf is.

§ 4 De suspensie die verbiedt opbrengsten, loon, uitkeringen of andere zaken van die aard te ontvangen, brengt de verplichting met zich mee om terug te betalen al wat op onwettige wijze, al is het te goeder trouw, ontvangen is.

Can. 1334 - § 1 De omvang van de suspensie, binnen de grenzen door de voorafgaande canon bepaald, wordt vastgesteld ofwel door de wet of verordening zelf, ofwel bij vonnis of decreet waardoor de straf opgelegd wordt.

§ 2 De wet, echter niet de verordening, kan een suspensie vaststellen die van rechtswege opgelopen wordt, waarbij geen bepaling of beperking toegevoegd wordt; een dergelijke straf heeft echter alle gevolgen die in can. 1333, § 1 opgesomd worden.

Can. 1335 - Als een censuur verbiedt sacramenten of sacramentaliën te vieren of een bestuurshandeling te stellen, wordt het verbod opgeschort telkens als dit noodzakelijk is om zorg te dragen voor gelovigen die zich in stervensgevaar bevinden; indien een van rechtswege opgelopen censuur niet verklaard is, wordt dit verbod bovendien opgeschort telkens wanneer een gelovige vraagt om een sacrament of sacramentale of een bestuurshandeling; het is evenwel geoorloofd dit om elke goede reden te vragen.

Hoofdstuk II - Uitboetingsstraffen 1336-1338

Can. 1336 - § 1 Uitboetingsstraffen die een dader kunnen treffen ofwel voor het leven ofwel voor een bepaalde tijd ofwel voor onbepaalde tijd, zijn, naast andere die een wet mogelijk vastgesteld heeft, de volgende:

1. het verbod of het gebod te verblijven op een bepaalde plaats of in een bepaald ambtsgebied;
2. de ontneming van een macht, ambt, taak, recht, privilege, bevoegdheid, gunst, titel, onderscheidingsteken, ook louter op eretitel toegekend;
3. het verbod die zaken uit te oefenen welke opgesomd worden onder nr.2, of het verbod deze op een bepaalde plaats of buiten een bepaalde plaats uit te oefenen; deze verboden gelden nooit op straffe van nietigheid;
4. de overplaatsing naar een ander ambt bij wijze van straf;
5. de wegzending uit de clericale staat.

§ 2 Alleen die uitboetingsstraffen kunnen van rechtswege opgelopen worden die in § 1, nr.3 opgesomd worden.

Can. 1337 - § 1 Het verbod om te verblijven op een bepaalde plaats of in een bepaald ambtsgebied kan hetzij clerici hetzij religieuzen treffen; het gebod echter om ergens te verblijven, seculiere clerici en, binnen de grenzen van de constituties, religieuzen.

§ 2 Opdat het gebod om te verblijven op een bepaalde plaats of in een bepaald ambtsgebied opgelegd wordt, moet er de toestemming bij komen van de Ordinaris van die plaats, tenzij het gaat over een huis dat bestemd is ook voor clerici van buiten het bisdom die boete doen of zich moeten beteren.

Can. 1338 - § 1 De gevallen van ontneming en verbod die in can. 1336, § 1, nrs.2 en 3 opgesomd worden, treffen nooit machten, ambten, taken, rechten, privileges, bevoegdheden, gunsten, titels, onderscheidingstekens die niet vallen onder de macht van de Overste die de straf vaststelt.

§ 2 Ontneming van wijdingsmacht is onmogelijk, maar alleen kan het verbod gegeven worden deze macht of sommige handelingen ervan uit te oefenen; ontneming van academische graden is eveneens onmogelijk.

§ 3 Ten aanzien van de verboden die in can. 1336, § 1, nr.3 aangegeven worden, moet de norm in acht genomen worden die in can. 1335 betreffende de censuren gegeven wordt.

Hoofdstuk III - Strafmaatregelen en boetedoeningen 1339-1340

Can. 1339 - § 1 De Ordinaris kan zelf of door een ander een vermaning geven aan degene die in de naaste gelegenheid verkeert een misdrijf te begaan, of aan degene op wie, nadat een onderzoek verricht is, de zware verdenking valt een misdrijf begaan te hebben.

§ 2 Degene echter door wiens gedraging ergernis of een ernstige verstoring van de orde ontstaat, kan hij ook een berisping geven, op een wijze aangepast aan de bijzondere omstandigheden van de persoon en van de daad.

§ 3 De vermaning en de berisping moeten steeds vaststaan ten minste uit een of ander document, dat in het geheim archief van de curie bewaard wordt.

Can. 1340 - § 1 Een boetedoening die in het uitwendig rechtsbereik opgelegd kan worden, is een of ander te verrichten werk van godsdienstige of vrome of caritatieve aard.

§ 2 Wegens een geheime overtreding mag nooit een publieke boetedoening opgelegd worden.

§ 3 De Ordinaris kan naar zijn wijs oordeel boetedoeningen toevoegen aan een strafmaatregel van vermaning of berisping.

4.3.2 Can. 489 - 490

93. Wat zegt het kerkelijk recht over archivering en meer bepaald ten aanzien van geheime documenten:

Can. 489 – § 1 Er dient in de diocesane curie ook een geheim archief te zijn of ten minste in het gewone archief een kast of kist, geheel dicht en afgesloten, die niet van de plaats verwijderd kan worden, waarin namelijk documenten die geheim gehouden moeten worden, met de grootste voorzorgen bewaard dienen te worden.

§ 2 Elk jaar dienen documenten betreffende strafzaken op het gebied van de zeden, waarvan de aangeklaagden overleden zijn of welke sinds tien jaar door een veroordelende uitspraak gesloten zijn, vernietigd te worden, behoudens een korte samenvatting van het feit met de tekst van de definitieve uitspraak.

Can. 490 – § 1 Alleen de Bisschop mag de sleutel van het geheim archief hebben.

§ 2 Wanneer de zetel vacant is, mag het geheim archief of de geheime kast niet geopend worden, tenzij in een geval van echte noodzaak door de diocesane Administrator zelf.

§ 3 Uit het geheim archief of de geheime kast mogen geen documenten naar elders gebracht worden.

94. Desbetreffende artikelen kunnen de vernietiging van bewijs betreffende misdrijven in de hand werken. Tevens kan men zich afvragen waarom de wetgever van het kerkelijk recht besloten heeft om hier specifiek iets voor te schrijven. Vervolgens is het ook interessant om op te merken dat enkel de bisschop een sleutel mag hebben van het geheime archief alsook dat de documenten nergens anders mogen worden overgebracht.

95. De voorwaarden waaronder overgegaan kan worden tot vernietiging van de betreffende documenten, zoals indien de aangeklaagde overleden is en anderzijds als de zaak 10 jaar eerder door een veroordelende uitspraak gesloten is, zijn eerder bedenkelijk. Zou dit het principe zijn van ‘als we maar niet te veel bijhouden, kunnen we er later ook niet op worden aangesproken’?

4.4 Crimen Sollicitationis (Zie bijlage 1)

96. In 1962 bracht het Heilig Officie (de huidige Congregatie voor het Geloof) een intern document uit met de titel *Crimen Sollicitationis*. Het werd opgesteld onder verantwoordelijkheid van de toenmalige secretaris van het Officie, Alfredo Ottaviani. In dit document krijgen de bisschoppen specifieke instructies over de behandeling van geestelijken die de intimiteit van de persoonlijke biecht misbruiken om seksuele avances te maken.⁸⁰

97. Hoewel met *sollicitatio* vooral de situatie in de biecht wordt bedoeld, sluit het document feitelijk geen andere situaties uit waarin de geestelijke een gelovige uitnodigt of opwekt tot seksuele handelingen. In het document wordt ook gewag gemaakt van de *crimen pessimum* (de verderfelijkste misdaad). Daarvan is sprake wanneer een geestelijke een zeer obscene en zeer zondige handeling met een minderjarige, een man of met dieren verricht of waagt.⁸¹

98. Uit dit document blijkt dat de Heilige Stoel heeft opgedragen aan de kerkelijke autoriteiten om alle gevallen van seksueel misbruik buiten de publiciteit en buiten justitie te houden op straffe van excommunicatie (= uitstoten van iemand uit de kerkelijke gemeenschap). Binnen de Kerk mag slechts een zeer beperkt aantal functionarissen op de hoogte zijn van de beschuldigingen en de door de Kerk ondernomen acties en eventuele sancties. Het wordt voorgeschreven dat elk bisdom over een zeer geheim archief dient te beschikken waarin de documentatie over deze zaken wordt bewaard. De geheimhouding werd opgelegd om het biechtgeheim te beschermen en om er zeker van te zijn dat de getuigen vrij konden praten. Niet enkel de kerkelijke autoriteiten maar ook de betrokken geestelijke, het slachtoffer als eventuele getuigen dienen via een eed te verklaren dat zij een absoluut stilzwijgen zullen bewaren over de belastende feiten.⁸²

99. Deze gedetailleerde instructies die moeten worden gevolgd bij seksuele misdrijven van geestelijken dienen zorgvuldig te worden bewaard in het geheim archief van de Curie. De

⁸⁰ T.G. PLANTE & K.L. MCCHESENEY, *Sexual Abuse in the Catholic Church*, Californie, ABC-CLIO, 2011, 164.

⁸¹ M-E. HERGHELEGIU, *Reservatio Papalis: A Study on the Application of a Legal Prescription According to the 1983 Code of Canon Law*, Munster, 2008, 121.

⁸² M. RAUCH, *Healing the soul after religious abuse: the dark heaven of recovery*, Californie, ABC-CLIO, 2009, 97.

Crimen Sollicitationis was in elk geval zo geheim, dat veel bisschoppen het niet kende toen paus Johannes Paulus II ernaar verwees in zijn *motu proprio* uitgegeven brief *Sacramentorum sanctitatis tutela*, dat handelt over seksuele vergrijpen van de geestelijkheid.⁸³

4.5 Sacramentorum Sanctitatis Tutela (Zie bijlage 2)

100. De *Sacramentorum Sanctitatis Tutela* is een apostolische brief in de vorm van een *motu proprio* (= een pauselijke brief op persoonlijk initiatief van de Paus dewelke kracht van wet heeft) van Paus Johannes Paulus II van 30 april 2001 over vergrijpen tegen de sacramenten van biecht, eucharistie en tegen minderjarigen.⁸⁴

101. Met de *Sacramentorum Sanctitatis Tutela* legde Johannes Paulus II rechtsnormen vast betreffende ernstige delicten van een bepaalde aard. Deze misdrijven, zo kondigde de Paus af, vallen voortaan exclusief onder de verantwoordelijkheid van de Congregatie voor de Geloofsleer. De Congregatie voor de Geloofsleer is het hoogste tribunaal binnen de Kerk. De Congregatie is een groep bisschoppen die onder leiding van een prefect het leergezag van de Paus uitoefent. Deze organisatie opereert in zijn naam. Ze behandelt zaken die de geloofsleer aangaan maar ook zaken die de morele orde van de Kerk betreffen. Johannes Paulus II stelt in de *Sacramentorum Sanctitatis Tutela* duidelijk dat gerechtelijke uitspraken van de Congregatie weliswaar in zijn naam worden gedaan, maar geen goedkeuring van de paus behoeven.⁸⁵

102. De misdrijven waar het in de *Sacramentorum Sanctitatis Tutela* om gaat zijn o.a. de seksuele vergrijpen van een geestelijke met een persoon jonger dan 18 jaar. In een afzonderlijk artikel noemt Johannes Paulus II het vergrijp als tegen ‘het Zesde Gebod van de Decaloog’ gepleegd door een geestelijke met een minderjarige jonger dan 18 jaar. Bedoeld wordt het verrichten van seksuele handelingen. Deze bepaling betekent dat alle gevallen van seksueel misbruik van kinderen door clerici voortaan rechtstreeks in behandeling worden genomen door ‘Rome’.⁸⁶

⁸³ J. SLEMBROUCK, *Voorbij het atheïsme? Over de relatie tussen atheïsme en humanisme*, Brussel, Uitgeverij UPA, 2011, 142.

⁸⁴ S. KILLERMAN, *Die Rota Romana: Wesen und Wirken des päpstlichen Gerichtshofes im Wandel der Zeit*, Frankfurt, Peter Lang GmbH, 2009, 398.

⁸⁵ K. MCKENNA, *The battle for rights in the United States Catholic Church*, New Jersey, Paulist Press, 2007, 180.

⁸⁶ G. ERLANDSON & M. BUNSON, *Pope Benedict XVI and the sexual abuse crisis*, Californië, Our Sunday Visitor, 2010, 131.

103. Daarnaast bepaalt een ander artikel van het document dat alle voor de Congregatie voor de Geloofsleer gereserveerde delicten een verjaringstermijn van 10 jaar hebben. Voor gevallen van seks met minderjarigen gaat die termijn pas in op de dag dat het kind 18 jaar wordt. Vervolgens wordt ook de te volgen procedure beschreven, daar wordt duidelijk gesteld dat in geval van schuldig spreking de aangeklaagde bijna altijd geëxcommuniceerd moet worden.

104. In het voorlaatste artikel wordt de geheimhouding behandeld. Bepaald wordt dat rechtszaken voor aan Rome voorbehouden delicten onderworpen zijn aan het Pauselijk Geheim, bekend als het Geheim van het Heilig Officie. Op het schenden van het pauselijk geheim staan ook zware straffen.

4.6 Delictis Gravioribus

(Zie bijlage 3)

105. In 2001 werd de *Crimen Sollicitationis* vervangen door nieuwe regelgeving. In dat jaar stuurde toenmalig kardinaal Josph Ratzinger (= huidige paus) de brief *Delictis Gravioribus* (over de ernstigste vergrijpen) aan alle bisschoppen in de wereld. Daarin staat dat gevallen van seksueel misbruik van minderjarigen door geestelijken, die eerder door bisdommen zelf werden behandeld, vanaf dat moment berecht moesten worden door de Congregatie voor de Geloofsleer. Deze centralisatie van de klachtenafhandeling vond plaats om een meer gecoördineerde en uniforme behandeling van klachten mogelijk te maken.⁸⁷

106. Deze centralisatie van de klachtenafhandeling veranderde niets aan het eerder door de *Crimen Sollicitationis* opgelegde vereiste van geheimhouding. In de *Delictis Gravioribus* is namelijk opgenomen dat dergelijke delicten onderworpen zijn aan het pauselijk geheim. Van een (verplichte) melding van dergelijke praktijken aan de wereldlijke gerechtelijke instanties is hierin geen sprake. In de *Delictis Gravioribus* staat duidelijk geschreven dat dergelijke seksschandalen van geestelijken op straffe van excommunicatie niet in eigen beheer mogen worden behandeld en dat alles onder pauselijk geheim valt.⁸⁸

⁸⁷ W.F. SMITH, *Catholic Church Milestones: people and events that shaped the institutional church*, Indianapolis, Dog Ear Publishing, 2010, 105.

⁸⁸ M-E. HERGHELEGIU, *Reservatio Papalis: A Study on the Application of a Legal Prescription According to the 1983 Code of Canon Law*, Munster, 2008, 120.

107. Tevens staat in de richtlijn dat in bewezen gevallen van seksueel misbruik van minderjarigen, de verdachte geadviseerd wordt – als er nog geen aangifte is gedaan of sprake is van verjaring – om zichzelf aan te geven en al naargelang de situatie het Openbaar Ministerie informeert. Dat betekent in duidelijke taal: het Openbaar Ministerie mag pas onderzoek doen als het intern kerkelijke onderzoek heeft vastgesteld dat misbruik is bewezen maar dan al naargelang de situatie. Wat zoiets betekent als: naar het oordeel van de bevoegde bisschop.⁸⁹

108. Net zoals bij de *Crimen Sollicitationis* werd de *Delictis Gravioribus* officieel en in het geheim aan alle bisschoppen overal ter wereld verzonden en mochten zij het bestaan ervan niet onthullen noch de inhoud ervan reproduceren of becommentariëren. Om die redenen is het waarschijnlijk dat de huidige bisschoppen en canonspecialisten niets afwisten van die tekst. Het bestaan ervan moest namelijk worden verzwegen en mocht slechts geweten zijn door hen die de brief rechtstreeks hadden ontvangen.⁹⁰

⁸⁹ A. POSENER, *De kruistocht van Benedictus: het offensief van het Vaticaan tegen de moderne samenleving*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, Leuven, 2010, 113.

⁹⁰ G.R. ELTON, *Policy and Police*, Cambridge, CUP Archive, 1985, 320.

4.7 Conclusie

109. De Kerk heeft een eigen rechtssysteem waarin strikte geheimhouding wordt voorgeschreven ten gevolge waarvan melding aan de politie wordt ontmoedigd. Tevens bestaat er binnen de Kerk de neiging om het kerkelijk recht te beschouwen als het enige recht dat van toepassing is op geestelijken die zich aan seksueel misbruik op minderjarigen schuldig hebben gemaakt. Dit is een misvatting van de Kerk, omdat er in vrijwel alle landen wettelijke verplichtingen zijn om misbruik te melden bij justitie op straffe van schuldig verzuim. Daarnaast kan de weigering om samen te werken met het Belgische gerecht wijzen op obstructie van de rechtsgang.

110. De straffen die conform het kerkelijk recht kunnen worden opgelegd zijn niet streng. De zwaarste straffen zijn excommunicatie en laïcisering. Dit laatste wil zeggen het terugbrengen van de status van de geestelijke tot die van een leek.

111. Het Ierse Murphy Report (= een diepgaand onderzoek naar het seksueel misbruik van kinderen door geestelijken van de Ierse Rooms-katholieke Kerk) beschrijft dat de straffen die door het kerkelijk recht waren gesteld op misbruik, door de Kerk zelf niet of nauwelijks toegepast werden in het verleden. Hoewel dit recht gebruikt had kunnen worden om geestelijken te straffen, gebeurde dit niet. In zijn brief aan de Ierse katholieken bevestigt Paus Benedictus deze gang van zaken en geeft hij aan dat de kerkelijke straffen in de toekomst wel zullen moeten worden toegepast.

112. Het meest opmerkelijk is dat de - op één na - hoogste verantwoordelijke voor de *Delictis Gravioribus* onze huidige paus Ratzinger is. Diezelfde die zich nu verontwaardigd opstelt en pedofilie terecht omschrijft als een “weezinwekkende misdaad en een zware zonde, een belediging voor God die de waardigheid schendt van de mens die naar zijn gelijkenis is geschapen”. Misschien had de toenmalige kardinaal Ratzinger voorzien dat seksschandalen de Kerk wereldwijd zouden gaan treffen en besliste hij daarom in 2001 om alle beschuldigingen van seksueel misbruik door priesters op minderjarigen in eigen hand te houden en deze zaken te laten beoordelen volgens het eigen kerkelijk recht.

Hoofdstuk 5: Bestrafing binnen het Belgisch strafrecht

5.1 Inleiding

113. Zoals beschreven in hoofdstuk 1 omvat de term seksueel misbruik binnen het Belgische Strafwetboek de aanranding van de eerbaarheid, verkrachting, bederf van de jeugd en de prostitutie en openbare schennis van de goede zeden. In het vorige hoofdstuk is omschreven welke straffen het kerkelijk recht voorziet en daarom zal nu beschreven worden dewelke ons strafrecht voorziet. Binnen het kader van deze thesis is het enkel relevant om te verwijzen naar de aanranding van de eerbaarheid en verkrachting aangezien deze de feiten zijn waar geestelijken zich, op basis van de gekende feiten, het meest schuldig aan hebben gemaakt.

114. Het Strafwetboek van 8 juni 1967 bevat twee boeken, een algemeen en een specifiek. Boek 1 bevat de algemene bepalingen over de misdrijven, om te beginnen de indeling in (zware) misdaden, de tussencategorie van de wanbedrijven en de (lichte) overtredingen. Daarmee komen ook drie categorieën van straffen overeen, respectievelijk de criminele gevangenisstraf of opsluiting, de correctionele gevangenisstraf tot ten hoogste vijf jaar en de politiegevangenisstraf, die niet meer dan zeven dagen mag bedragen.

115. Een andere mogelijke straf is de ontzetting van het recht om bepaalde ambten uit te oefenen, bijvoorbeeld om deel te nemen aan verkiezingen. Daarnaast zijn er de financiële sancties, zoals de geldboete. In boek 2 worden alle specifieke misdrijven beschreven, telkens met hun bestraffing, aldus volgt hierna deze van de aanranding van de eerbaarheid en de verkrachting dewelke terug te vinden zijn onder Titel VII misdaden en wanbedrijven tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid. Deze titel doet reeds vermoeden dat de straffen minstens de correctionele gevangenisstraf omvatten.

5.2 Aanranding van de eerbaarheid

116. Aanranding van de eerbaarheid wordt beschreven in art. 372 Sw. tot en met art. 374 Sw. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen aanranding van de eerbaarheid met of zonder geweld. De leeftijd van het slachtoffer is een bestanddeel van het misdrijf en geen verzwarende omstandigheid. Ten aanzien van minderjarigen tot zestien jaar is het aspect met geweld of bedreiging overbodig om een aanranding van de eerbaarheid uit te maken.⁹¹ Zij worden immers verondersteld hun toestemming niet te kunnen geven. Ten aanzien van minderjarigen jonger dan achttien jaar geldt eveneens dat er geen sprake hoeft te zijn van geweld of bedreiging om te spreken van een aanranding van de eerbaarheid, op voorwaarde dat het gaat om een aanranding door een bloedverwant.⁹²

117. De leeftijd van het slachtoffer en de hoedanigheid van de dader (bloedverwantschap) zijn ook van belang in het bepalen van de strafmaat. Hoe jonger het slachtoffer, hoe zwaarder de straf. Het misdrijf wordt eveneens extra strafbaar gesteld wanneer de schuldige een bloedverwant is in opgaande lijn of behoort tot diegenen die over het slachtoffer gezag hebben en wanneer de dader misbruik heeft gemaakt van het gezag of van de faciliteiten die zijn functies hem kunnen verlenen.⁹³

Artikels

*Art. 372 Sw.: Elke aanranding van de eerbaarheid, zonder geweld of bedreiging gepleegd op de persoon of met behulp van de persoon van een kind van het mannelijke of vrouwelijke geslacht beneden de volle leeftijd van zestien jaar, wordt gestraft met **opsluiting** [van vijf jaar tot tien jaar]. De aanranding van de eerbaarheid, zonder geweld of bedreiging door een bloedverwant in de opgaande lijn [of adoptant] gepleegd op de persoon of met behulp van de persoon van een minderjarige, zelfs indien deze de volle leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, maar niet ontvoegd is door het huwelijk, wordt gestraft met **[opsluiting]** van tien jaar tot vijftien jaar.][Dezelfde straf wordt toegepast indien de schuldige hetzij de broer of de zus van het minderjarige slachtoffer is of ieder ander persoon die een soortgelijke positie heeft in het gezin,*

⁹¹ GwH 29 oktober 2009, arrest nr. 167/2009.

⁹² I. DELBROUCK, "Aanranding van de eerbaarheid" in H. BERKMOES, W. BRUGGEMAN, I. DELBROUCK, ea., *Postal Memorialis*, Mechelen, Kluwer, 2006, A20/9.

⁹³ G. VERMEULEN en F. DHONT, "Bescherming van minderjarigen via het strafrecht. Verdiensten en beperkingen van de Wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen", *T. Strafr.* 2002, 125.

hetzij onverschillig welke persoon die gewoonlijk of occasioneel met het slachtoffer samenwoont en die over dat slachtoffer gezag heeft.

*Art. 373 Sw. : De aanranding van de eerbaarheid, met geweld of bedreiging gepleegd op personen van het mannelijke of vrouwelijke geslacht, wordt gestraft met **gevangenisstraf** van zes maanden tot vijf jaar. Wordt de aanranding gepleegd op de persoon van een minderjarige boven de volle leeftijd van zestien jaar, dan wordt de schuldige gestraft met **opsluiting** [van vijf jaar tot tien jaar]. Is de minderjarige geen volle zestien jaar oud, dan is de straf [**opsluiting**] van tien jaar tot vijftien jaar.*

Art. 374 Sw : Aanslag bestaat zodra er begin van uitvoering is

5.3 Verkrachting

118. Verkrachting wordt behandeld in art. 375 Sw tot en met art. 378bis Sw. Door de wet van 4 juli 1989 werd dit seksueel misdrijf wettelijk gedefinieerd. Artikel 375, eerste lid Sw omschrijft verkrachting als ‘*elke daad van seksuele penetratie van welke aard en met welk middel ook, gepleegd op een persoon die daar niet in toestemt*’⁹⁴.

119. Bovenstaande definitie van verkrachting betekent een uitbreiding van wat voor 1989 als het misdrijf verkrachting kan beschouwd worden. Zo blijkt uit de nieuwe omschrijving dat de aard van de seksuele penetratie (oraal, anaal of vaginaal en met of zonder hulpmiddelen) geen rol meer speelt.⁹⁵ Elke daad waarbij er sprake is van enige penetratie, met een seksuele connotatie, wordt nu beschouwd als een strafbare handeling die onder het begrip verkrachting valt. Ook is het geslacht van het slachtoffer en de dader, in tegenstelling tot vroeger, geen medebepalende factor meer en wordt er niet langer nog rekening gehouden met het samenlevingsverband van de betrokkenen.⁹⁶ Volgens de strafwet kan nu ook de veroordeling tot ‘verkrachting’ binnen het huwelijk worden uitgesproken. Tenslotte, is het ontbreken van een toestemming van het slachtoffer een belangrijk gegeven van dit misdrijf geworden.⁹⁷

⁹⁴ F. HUTSEBAUT, ‘De nieuwe wetgeving op verkrachting’, *Panopticon* 1990, 1, (34) 32-54.

⁹⁵ Brussel 23 juni 1999, *RW* 1999-2000, 1138, noot A. VANDEPLAS.

⁹⁶ Brussel 21 juni 1979, *RD* 1979, 272, noot A.M.

⁹⁷ Cass. 25 september 2007, *RW* 2007-2008, 1503, noot S. VANDROMME.

Artikels

Art. 375 Sw. : Verkrachting is elke daad van seksuele penetratie van welke aard en met welk middel ook, gepleegd op een persoon die daar niet in toestemt. Toestemming is er met name niet wanneer de daad is opgedrongen door middel van geweld, dwang of list of mogelijk is gemaakt door een onvolwaardigheid of een lichamelijk of een geestelijk gebrek van het slachtoffer. Met **opsluiting** [van vijf jaar tot tien jaar] wordt gestraft ieder die de misdaad van verkrachting pleegt.] [Wordt de misdaad gepleegd op de persoon van een minderjarige boven de volle leeftijd van zestien jaar, dan wordt de schuldige gestraft met **[opsluiting]** van tien jaar tot vijftien jaar.] Wordt de misdaad gepleegd op de persoon van een kind boven de volle leeftijd van veertien jaar en beneden die van zestien jaar, dan wordt de schuldige gestraft met **[opsluiting]** van vijftien jaar tot twintig jaar. [Als verkrachting met behulp van geweld wordt beschouwd elke daad van seksuele penetratie, van welke aard en met welk middel ook, die gepleegd wordt op de persoon van een kind dat de volle leeftijd van veertien jaar niet heeft bereikt. In dat geval is de straf **[opsluiting]** van vijftien tot twintig jaar.] De straf is **[opsluiting]** van twintig jaar tot dertig jaar], indien het kind geen volle tien jaar oud is.

Art. 376 Sw. : Indien de verkrachting of de aanranding van de eerbaarheid de dood veroorzaakt van de persoon op wie zij is gepleegd, wordt de schuldige gestraft met **[opsluiting]** van twintig jaar tot dertig jaar]. [Indien de verkrachting of de aanranding van de eerbaarheid is voorafgegaan door of gepaard gegaan met de handelingen bedoeld in artikel 417ter , eerste lid, of opsluiting, wordt de schuldige gestraft met **opsluiting** van vijftien jaar tot twintig jaar.] Indien de verkrachting of de aanranding van de eerbaarheid gepleegd is op een persoon van wie de kwetsbare toestand ten gevolge van de leeftijd, zwangerschap, een ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid duidelijk was of de dader bekend was, of onder bedreiging van een wapen of een op een wapen gelijkend voorwerp, wordt de schuldige gestraft met **[opsluiting]** van tien tot vijftien jaar.

Art. 377 Sw. : De straffen zullen worden vastgesteld als bepaald bij het tweede tot zesde lid :

- als de schuldige een bloedverwant in de opgaande lijn of de [adoptant] van het slachtoffer, een bloedverwant in de rechte nederdalende lijn van het slachtoffer dan wel van een broer of zus van het slachtoffer is;

- als de schuldige hetzij de broer of de zus van het minderjarige slachtoffer is dan wel iedere andere persoon die een gelijkaardige positie heeft in het gezin, hetzij onverschillig welke

persoon die gewoonlijk of occasioneel met het slachtoffer samenwoont en die over het slachtoffer gezag heeft;

- als de schuldige tot degenen behoort die over het slachtoffer gezag hebben; als hij misbruik heeft gemaakt van het gezag of de faciliteiten die zijn functies hem verlenen; als hij arts, heilkundige, verloskundige of officier van gezondheid is aan wie het kind of iedere andere in artikel 376, derde lid, bedoelde kwetsbare persoon ter verzorging was toevertrouwd;

- als de schuldige, wie hij ook zij, in de artikelen 373, 375 en 376 bedoelde gevallen door een of meer personen werd geholpen bij de uitvoering van de misdaad of het wanbedrijf.

*In de gevallen van artikel 372, eerste lid, en van artikel 373, tweede lid, is de straf **opsluiting** van tien jaar tot vijftien jaar ;*

*In het geval van artikel 373, eerste lid, wordt het minimum van de **gevangenisstraf** verdubbeld; In de gevallen van artikel 373, derde lid, 375, vierde lid, en 376, derde lid, bedraagt de **[opsluiting]** ten minste twaalf jaar;*

*In het geval van artikel 375, eerste lid, bedraagt de **opsluiting** ten minste zeven jaar;*

*In de gevallen van [artikel 375, vijfde en zesde lid en van artikel 376, tweede lid] bedraagt de **[opsluiting]** ten minste zeventien jaar.*

*Art. 377bis Sw. : In de gevallen bepaald in dit hoofdstuk kan het minimum van de bij die artikelen bepaalde **straffen worden verdubbeld** in geval van gevangenisstraf en met **twee jaar verhoogd** in geval van opsluiting, wanneer een van de drijfveren van de misdaad of het wanbedrijf bestaat in de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens zogenaamd ras, zijn huidskleur, zijn afkomst, zijn nationale of etnische afstamming, zijn nationaliteit, zijn geslacht, zijn seksuele geaardheid, zijn burgerlijke staat, zijn geboorte, zijn leeftijd, zijn fortuin, zijn geloof of levensbeschouwing, zijn huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, zijn taal, zijn politieke overtuiging, [zijn syndicale overtuiging], een fysieke of genetische eigenschap of zijn sociale afkomst.*

*Art. 378 Sw. : In de gevallen omschreven in dit hoofdstuk worden de schuldigen veroordeeld tot **ontzetting van de rechten** genoemd in artikel 31, eerste lid. De rechtbanken kunnen daarenboven de veroordeelde **verbieden** tijdelijk of levenslang, rechtstreeks of onrechtstreeks een rusthuis, een home, een bejaardenverblijf of elke andere structuur voor gemeenschappelijk verblijf van personen als bedoeld in artikel 376, derde lid, uit te baten, of als vrijwilliger, contractueel of statutair personeelslid dan wel als lid van de bestuurs- en beheersorganen deel uit te maken van enige instelling of vereniging waarvan de*

hoofdactiviteit gericht is op in artikel 376, derde lid, bedoelde kwetsbare personen. Het verbod wordt toegepast overeenkomstig artikel 389.

Art. 378bis Sw. : Publicatie en verspreiding door middel van boeken, pers, film, radio, televisie of op enige andere wijze, van teksten, tekeningen, foto's, enigerlei beelden of geluidsfragmenten waaruit de identiteit kan blijken van het slachtoffer van een in dit hoofdstuk genoemd misdrijf zijn verboden, tenzij met schriftelijke toestemming van het slachtoffer of met toestemming, ten behoeve van het opsporingsonderzoek of het gerechtelijk onderzoek, van de procureur des Konings of van de met het onderzoek belaste magistraat.

Overtredingen van dit artikel worden gestraft met **gevangenisstraf** van twee maanden tot twee jaar en met **geldboete** van driehonderd [euro] tot drieduizend [euro] of met een van die straffen alleen.

5.4 Conclusie

120. Het straftoematingsstelsel inzake verkrachting en aanranding van de eerbaarheid is vrij complex daar men naar de verzwarende omstandigheden toe rekening dient te houden met elementen als de leeftijd van het slachtoffer, de hoedanigheid van de dader en het slachtoffer, de pluraliteit van de daders, de gebruikte middelen en de eventuele gevolgen

121. Na de wetgeving inzake de misdrijven verkrachting en aanranding van de eerbaarheid van naderbij te hebben bekeken zou men er kunnen van uitgaan dat ons Strafwetboek voorziet in ‘zware’ straffen (o.a. de werkstraf is uitgesloten) waarbij tevens verzwarende omstandigheden voorzien worden. In de praktijk gebeurt de bestraffing van seksueel misbruik helemaal anders; bijvoorbeeld wordt veelal een voorwaardelijke straf uitgesproken. Dit betekent dat wel een straf wordt uitgesproken maar dat deze niet tot uitvoering wordt gebracht. Als de dader opnieuw in de fout gaat of zich niet aan de door de rechter opgelegde voorwaarden houdt, volgt nog de oplegging van de straf.

122. We dienen ook op te merken dat de strafmaat zoals die in het Belgisch Strafwetboek is bepaald, door de rechters niet strikt gevolgd wordt. De aanneming van verzachtende omstandigheden is mettertijd een automatisme geworden in België, hieruit blijkt dat de strafmaat niet meer aan het rechtsgevoel van vandaag beantwoordt. Het overmatig gebruik van de techniek van verzachtende omstandigheden, die ertoe dient om straffen op te leggen beneden het wettelijk bepaalde minimum, kan eigenlijk gemakkelijk uitgeschakeld worden door de minimumstraffen af te schaffen.

Hoofdstuk 6: Kerk en staat

6.1 Inleiding

123. Scheiding van Kerk en staat betekent dat de staat en de Kerk ieder hun eigen zaken regelen en zich niet met elkaar bemoeien of elkaar de regels voorschrijven. In de eerste plaats wordt met deze scheiding de organisatorische en bestuurlijke scheiding bedoeld van enerzijds de Kerk en anderzijds de staat, meer bepaald houdt dit in dat de overheidsdienaren zich niet bemoeien met de Kerk en omgekeerd de dienaren van de Kerk zich niet bemoeien met de staat. Een algemene misvatting is dat deze scheiding van Kerk en staat tevens de scheiding van religie en politiek inhoudt. Men mag wel niet uit het oog verliezen dat de Belgische wet steeds het hoogste gezag heeft en religie enkel dient getolereerd te worden indien en voor zover religie of uitingen van religie niet in strijd zijn met de Belgische wet.

124. Onze Belgische Grondwet kent geen artikel dat expliciet tot een scheiding van Kerk en staat dwingt maar tot de scheiding kan wel worden geconcludeerd door de artikelen 20, 21, 22 en 181 van de Belgische grondwet in samenhang te beschouwen. Men noemt dit stelsel ook wel een stelsel van “relatieve scheiding” of “onderlinge onafhankelijkheid”, omwille van het feit dat de Belgische overheid ondanks de principiële scheiding van Kerk en staat toch instaat voor het onderhoud en de oprichting van bidhuizen en het betalen van een wedde voor bedienaren van de (erkende) erediensten (art. 181 §1).

125. Deze relatieve scheiding tussen Kerk en staat is niet steeds het geval geweest; deze is ontstaan in de 18e eeuw. Vóór de Franse Revolutie waren Kerk en staat sterk met elkaar verweven in België. Dit hield in dat de Kerk macht had over vele wereldlijke aangelegenheden en dat de wereldlijke heersers zich met de zaken van de Kerk konden bemoeien met alle conflicten van dien doorheen de geschiedenis.

6.2. Kerk en staat : een latrelatie

126. Kerk en staat zijn gescheiden in België, dat schrijft de grondwet voor, net zoals ze bepaalt dat de staat zich niet mag mengen in de interne keuken van de Kerk en dat eenieder – los van de levensbeschouwing en Kerk – het recht heeft om zijn mening openbaar te uiten.⁹⁸

127. De scheiding dient evenwel genuanceerd te worden. Wanneer de federale regering in België een godsdienst, religie of levensbeschouwing officieel erkent, dan is voor die godsdienst, religie of levensbeschouwing de voorwaarde vervuld om bijvoorbeeld een eigen school op te richten. Daarnaast gaat de burgerlijke overheid het engagement aan om de bedienaars van eredienst te voorzien van een inkomen. Toch wordt er soms gemord over laatstgenoemde regeling.⁹⁹ In de campagne van de federale verkiezingen van juni 2007 had de politieke partij Open VLD in haar programma een alternatief opgenomen, namelijk de Kerkbelasting, die ook in Duitsland bestaat. Die *Kirchensteuer* houdt in dat iedere burger op zijn belastingbrief aanduidt aan welke godsdienst, levensbeschouwing of goed doel een bepaald percentage van de belastinguitgaven besteed dient te worden.¹⁰⁰ Dat een dergelijk voorstel uit liberale hoek komt, hoeft geen verbazing te wekken maar ook geen enthousiasme. De reacties die het voorstel oogstte, maakten vooral duidelijk dat er over dit programmapunt zeker nooit een regering zal vallen, laat staan dat er haast van zal worden gemaakt. Wie de Belgische geschiedenis kent, beseft maar al te goed hoe we tot de huidige situatie zijn gekomen.

128. Een ander element dat de scheiding van Kerk en staat doet relativiseren betreft de wettelijke vakantiedagen. In België is 15 augustus een wettelijke vakantiedag omdat de katholieke Kerk dan de Tenhemelopneming van Maria viert. Bijna niemand denkt daarbij aan het dogma van 1950 dat dit godsdienstig feest heeft ingesteld maar iedereen weet dat het ieder jaar opnieuw die dag file is in de richting van de kust. En het gaat nog verder. Ieder jaar worden de schoolvakanties en dus het jaarritme van de hele samenleving georganiseerd rond katholieke feestdagen. Zo zijn er de herfstvakantie rond Allerheiligen en de kerstvakantie. In tegenstelling tot Allerheiligen en Kerstmis valt Pasen ieder jaar op een andere dag. De Kerk heeft bepaald dat Pasen valt op de eerste zondag na de eerste volle maan na het begin van de lente (dus na 21

⁹⁸ P. DE POORTER, *De rechtspositie van erkende erediensten en levensbeschouwingen in Staat en maatschappij*, Gent, Larcier, 2002, 23.

⁹⁹ L. DEVUYST & C. VAN WAEREBEKE, *De toekomst van de levensbeschouwelijke vakken*, Brussel, Vubpress, 2011, 120.

¹⁰⁰ P. DE POORTER, *De rechtspositie van erkende erediensten en levensbeschouwingen in Staat en maatschappij*, Gent, Larcier, 2002, 152.

maart). Er komt dus zowel astrologie, natuur als wiskunde bij kijken. Bovendien valt de krokusvakantie steeds in de week van Aswoensdag, wanneer de kerkelijke periode begint om Pasen voor te bereiden (de veertigdagentijd). Wetgever, schooldirecties, werkgevers en zovele anderen kijken ieder jaar met interesse naar de kerkelijke kalender om de eigen vakantiekalender te kunnen vastleggen.¹⁰¹

129. Aan de andere kant toont het hoofddoekverbod aan dat er toch een zekere scheiding van Kerk en staat is. Vanuit een bekommernis om neutraliteit en de scheiding tussen Kerk en staat voerden in 2007 onder andere het Antwerpse en het Gentse stadsbestuur een verbod in voor het dragen van politieke en levensbeschouwelijke symbolen voor stadspersoneel dat in contact komt met de bevolking. Deze maatregel zou moeten garanderen dat de overheid waarmee de bevolking in contact komt, neutraal is.¹⁰² In tegenstelling tot bij het ‘neutraliseren’ van openbare gebouwen (bv. het verwijderen van kruisbeelden uit rechtbanken), beïnvloedt deze beslissing rechtstreeks een bepaalde religieuze beleving van individuele burgers. De maatregel ontketende een storm van reacties. Uit alle politieke en levensbeschouwelijke strekkingen kwamen er zowel positieve als negatieve reacties. De vraag die men zich hierbij kan stellen is : moet de staat neutraal zijn en alle mogelijke levensbeschouwelijke verwijzingen in openbare ruimten vermijden of mag ze juist in geen geval invloed uitoefenen op levensbeschouwingen en het dragen van levensbeschouwelijke symbolen?

6.3 Het geld van de Kerk

De pastoor

130. Het inkomen van de pastoor bestaat uit zijn bezoldiging door Justitie, gratis woonst, misintenties, zijn aandeel in huwelijken en begrafenissen en de offergang. Is zijn bezoldiging door Justitie een wedde, een salaris? Iedereen is het er over eens dat een pastoor geen ambtenaar is. Hij is evenmin een werknemer van het bisdom. ‘Een ambt van toewijding’ noemt men het wel eens. Daar staan geen uren of tijden op, daar zijn geen werkvoorwaarden aan

¹⁰¹ L. DEVUYST & C. VAN WAEREBEKE, *De toekomst van de levensbeschouwelijke vakken*, Brussel, Vubpress, 2011, 111..

¹⁰² G. COENE & C. LONGMAN, *Eigen emancipatie eerst? Over de rechten en representatie van vrouwen in een multiculturele samenleving*, Gent, Academia Press, 2005, 145.

verbonden. Dat wordt dus evenmin per uur of per maand betaald.¹⁰³ De pastoor ontvangt een vergoeding om van te leven, zodat zij dat bijzondere ambt kunnen uitoefenen.

131. Hier is sprake van een eigensoortige arbeidsverhouding. De bezoldiging door Justitie is dezelfde voor elke pastoor, oud of jong, pastoor van een kleine parochie of pastoor-deken van een grote. Het pastoorsalaris volgt de stijging van de index maar kent geen tweejaarlijkse verhogingen. Begin 2002 ontving de pastoor maandelijks 1.417 euro bruto oftewel 1.167 euro netto. De pastoor van meer dan één parochie ontvangt anderhalf maal de bezoldiging: 2.125 euro bruto oftewel 1.415 euro netto.¹⁰⁴

De onderpastoor

132. Er zijn parochies met een onderpastoor. Ze hebben dezelfde rechten en plichten zoals een parochiepastoor aldus heeft deze dezelfde bezoldiging als de pastoor.¹⁰⁵

De diakens

133. De Kerk voerde na het Tweede Vaticaanse Concilie de diakens weer in als apart ambt. In ons land werden de eerste permanente diakens gewijd in 1970. Het was vanzelfsprekend dat ook zij een voltijdse aanstelling konden krijgen in de parochie of in een parochiefederatie. Vanaf 1991 konden ook zij als bedienaar van de eredienst worden bezoldigd door justitie, met hetzelfde salaris als de pastoor of onderpastoor.¹⁰⁶

134. Ons land telt nu ongeveer 500 diakens, daarvan is een minderheid in vaste parochiedienst, bezoldigd door justitie. Daarnaast zijn tal van permanente diakens actief als vrijwilliger. Ze blijven hun beroep uitoefenen en werken in de parochie mee: zij preken, dopen, zegenen huwelijken in. Soms ontvangen zij daarvoor een vergoeding per prestatie. Daarvoor bestaan duidelijke financiële afspraken¹⁰⁷.

¹⁰³ P. DE POORTER, *De rechtspositie van erkende erediensten en levensbeschouwingen in Staat en maatschappij*, Gent, Larcier, 2002, 340.

¹⁰⁴ G. DELBEKE, *Het geld van de Kerk*, Leuven, Uitgeverij Davidsfonds, 2002, 71.

¹⁰⁵ R. TORFS, *Parochie-assistenten. Leken als bedelaar van de eredienst?*, Leuven, Uitgeverij Peeters, 1998, 90.

¹⁰⁶ C. VAN DE WIEL, *Het recht van de Kerk met betrekking tot handelingen van goddelijke eredienst, gewijde plaatsen en heilige tijden*, Leuven, Uitgeverij Peeters, 2000, 76.

¹⁰⁷ G. DELBEKE, *Het geld van de Kerk*, Leuven, Uitgeverij Davidsfonds, 2002, 74.

De parochie-assistenten

135. Toen in de Kerk meer en meer leken begonnen mee te werken in het pastoraal werk, heeft de Bisschoppenconferentie besloten om hen voor te dragen voor bezoldiging door justitie. Voor de overheidsuitgaven kan dat geen probleem zijn aangezien veel plaatsen van parochiepriesters onbezet blijven; toch wil de overheid een beperking van bezoldiging van de parochie-assistenten.¹⁰⁸ Zij verbindt hun aantal met het aantal leeg komende plaatsen van onderpastoor. Er werd tussen justitie en de Bisschoppenconfederatie een afspraak gemaakt over het aantal parochie-assistenten dat per jaar en per bisdom kon worden benoemd. Op heden zijn het er 60 per jaar, te verdelen over de bisdommen. De parochie-assistent krijgt een aanstelling van onbepaalde duur, in analogie met het statuut van ambtenaren in openbare dienst.¹⁰⁹

Het bisdom

136. De Kerk in ons land bestaat uit acht zelfstandige bisdommen, met aan het hoofd acht bisschoppen. De overheid bezoldigt de bisschop en een aantal medewerkers alsook geeft de overheid hem een ambtswoning. De terbeschikkingstelling van de ambtswoning is misschien de meest in het oog springende materiële steun van de overheid aan de bisschop. Men noemt het gebouw gewoon het bisdom; meestal heeft de bisschop daar ook zijn privéwoning. De provinciale overheid draagt de grote onderhoudskosten die ten laste zijn van de eigenaar (die niet steeds de provincie is).¹¹⁰

Het pensioen

137. De door justitie bezoldigde bedienaars krijgen een pensioen van de staat. Voor de verschillende erediensten zijn er kleine verschillen in de pensioenregeling, waarbij de katholieke bedienaars lichtjes worden bevoordeeld: 30 jaar dienst volstaat voor een pensioen op 65. Dat pensioen is eigenlijk een emeritaat: de gepensioneerde pastoor ontvangt evenveel als de actieve pastoor. Voor andere erediensten bedraagt de loopbaan, die pas eindigt op 70-jarige leeftijd, 35 jaar. Op heden bedragen de kosten van de pensioenen samen ongeveer 30 miljoen euro.¹¹¹

¹⁰⁸ R. TORFS, *Parochie-assistenten. Leken als bedelaar van de eredienst?*, Leuven, Uitgeverij Peeters, 1998, 44.

¹⁰⁹ G. DELBEKE, *Het geld van de Kerk*, Leuven, Uitgeverij Davidsfonds, 2002, 71.

¹¹⁰ P. DE POORTER, *De rechtspositie van erkende erediensten en levensbeschouwingen in Staat en maatschappij*, Gent, Larcier, 2002, 239.

¹¹¹ P. DE POORTER, *De rechtspositie van erkende erediensten en levensbeschouwingen in Staat en maatschappij*, Gent, Larcier, 2002, 332.

De kerkfabriek

138. De Belgische wet bepaalt dat de gemeenten de kerkfabriek of het kerkbestuur van de erkende erediensten financieel moeten bijspringen, ten eerste voor het dekken van het eventueel tekort in de werkingskosten van het gebouw, ten tweede voor de grote herstellingswerken van het gebouw en ten derde voor de woonst van de bedienaren van de eredienst. Als zij die woonst niet kunnen verschaffen, dient in de plaats een vergoeding uitgekeerd te worden. Deze verplichting geldt enkel voor de pastoor en niet voor de onderpastoor.¹¹²

¹¹²G. DELBEKE, *Het geld van de Kerk*, Leuven, Uitgeverij Davidsfonds, 2002, 102.

6.4. Conclusie

139. Het Belgische vorstenpaar, samen met de Belgische eerste minister en een aantal coryfeeën van de CD&V en cdH, woonden op 1 mei 2011 de zaligverklaring van Johannes Paulus II bij. De heren en dames gaan naar Rome om er voor de Rooms-Katholieke paus te gaan knielen of om er zijn handen te kussen, een gebaar van onderwerping aan het Roomse gezag. We weten terug waar de C van de CD&V en CdH voor staat. Een politicus heeft vanzelfsprekend het volste recht om voor zijn geloofsovertuiging uit te komen. Een geloofsovertuiging is evenwel een persoonlijke zaak. Dat houdt in dat de dames en heren niet in hun publieke functie naar Rome kunnen trekken maar wel als gewone Belgische burger. Het is daarom bedenkelijk dat deze katholieke politici hun reisje naar Rome met gemeenschapsgeld financieren en in hun maatschappelijke status acte de présence gaan geven. Of hoe de scheiding Kerk en staat hier flagrant met de voeten getreden wordt?

140. Toegegeven, de relatie tussen religie en overheid is een voortdurend zoeken naar een juist evenwicht. In de praktijk zijn er immers veel raakvlakken tussen Kerk en staat maar ze manifesteren zich niet altijd uitdrukkelijk. Deze discussies balanceren op de grenzen van maatschappij, politiek en religie maar hebben altijd een weerslag op de individuele geloofsbeleving.

141. Belangrijk is dat er duidelijkheid komt omtrent de scheiding van Kerk en staat en daarvoor was het ingediende wetsvoorstel van minister Philippe Mahoux in 2009 een stap in de goeie richting. Het bevatte niet meer dan een aantal voorstellen om effectieve uitvoering te geven aan bepaalde artikelen van de Belgische Grondwet die het principe van de scheiding van Kerk en staat weergeven. Deze bepalingen werden opgesteld in 1831 en niemand zal ontkennen dat de realiteit van vandaag wezenlijk verschilt van die van 181 jaar geleden. De evolutie van de maatschappij deed bijzondere situaties ontstaan die de grondleggers van de Belgische staat niet konden voorzien, vandaar dat deze artikelen aanleiding kunnen geven tot een aantal “grondwettelijke leemtes”. Spijtig genoeg kreeg het wetsvoorstel te maken met een ware campagne van zwartmaken vanuit alle hoeken om het daarna hals over kop van de agenda van de bevoegde Senaatscommissie te halen waarna het een stille dood is gestorven.

Hoofdstuk 7: Knelpunten inzake de aanpak van seksueel misbruik door de Kerk

7.1 Inleiding

142. Priesters, monniken, broeders en nonnen maken vele slachtoffers, van kleine kinderen, zowel jongens als meisjes, tot gehandicapten adolescenten, nonnen en lekenvrouwen. Volgens Johannes Paulus II en velen van zijn bisschoppen was het de schuld van de ‘moderne’ samenleving dat er op dit moment een ware epidemie van seksueel misbruik heerst.

143. De algemene term ‘de moderne samenleving’ is een zeer algemene term, die van alles en tegelijkertijd niets betekent. Het probleem van seksueel misbruik door geestelijken is namelijk al bekend sinds de tweede eeuw na Christus. Toen Karol Wojtyla in oktober 1978 tot paus werd verkozen, was seksueel misbruik door priesters al even wijdverbreid als de financiële corruptie binnen de Vaticaanse Bank. Tijdens de achttienhonderd jaar die eraan voorafgingen, had zich een ‘geheim systeem’ ontwikkeld dat het probleem van seksueel misbruik niet bestreed maar verhulde. Dit systeem was erg effectief. Openbare beschuldigingen van seksueel misbruik door geestelijken waren zeer zeldzaam voor de zaak Gauthe (= eerste openbare beschuldiging van seksueel misbruik door een geestelijke) in 1985-1986. Het kwam gewoon niet voor dat een geestelijke ontmaskerd werd, noch in een strafrechtelijke noch in een civiele procedure.

144. In dit hoofdstuk zal aangetoond worden dat de Kerk altijd goed voor zichzelf heeft gezorgd. De Kerk heeft van oudsher een zeer bedenkelijke manier van omgaan met het probleem van seksueel misbruik waarbij de reputatie van de Kerk steeds centraal stond.

7.2 De afhandeling van individuele gevallen

145. Een groot deel van slachtoffers van seksueel misbruik door geestelijken werden vooral misbruikt in een onderwijs- en opvoedingscontext (vooral internaten, en verder nog school- of parochiegebonden jeugd- en sportactiviteiten, ‘bijles’ op de kamer van de priesterleraar ...) al dan niet vermengd met een privécontext (priester als vriend des huizen, misdienaar).¹¹³ In een onderwijssituatie verblijft het kind voltiids in de omgeving van de dader. De dader heeft bovendien vat op de relatie tussen het kind en diens ouders. De priesterleraar had de mogelijkheid om de ouders in te lichten over onwillig studiegedrag van hun kind, adviseerde hen noodzakelijke bijlessen die privé zouden moeten gegeven worden, kon toestemming bekomen van de ouders om gepaste sanctionerend op te treden naar hun kind. Vele slachtoffers waren zich als kind bewust dat het voor hun ouders erg belangrijk was dat zij toegelaten waren door de priesters of nonnen tot een bepaalde school.¹¹⁴ Voor de ouders stond de school garant voor kwaliteit. Het was een statuuselement dat hun kind daar toegelaten was. Weggezonden worden van de school zou misschien een hulp zijn voor het kind maar een blaam voor de familie. Heel wat slachtoffers wisten als kind dat ze ernstig gestraft zouden worden door hun ouders indien ze weggezonden zouden worden van de school of ervan weg zouden lopen. Anderzijds was er het belang dat hun ouders hechtten aan de geestelijke die vriend aan huis was, die geregeld kwam eten.¹¹⁵ Deze achtergrondschets toont aan dat het vooreerst niet evident was voor een slachtoffer om de handelingen van seksueel misbruik aan zijn ouders te vertellen, laat staan aan het bestuur van de school.

146. In het andere geval, als de kinderen de moed hadden om het seksueel misbruik aan hun ouders te vertellen, reageerden deze vol ongeloof wat dan leidde tot een afwezigheid van steun.

¹¹⁶

147. Wanneer de kerkleiding op de hoogte werd gebracht van het seksueel misbruik door hun geestelijke, wilde zij ruchtbaarheid voorkomen en schoot daardoor ook ernstig tekort in het omgaan met de slachtoffers. De slachtoffers kregen geen steun of hulp als zij bij de kerkleiding aanklopten. Uit de archieven blijkt dat de slachtoffers ook geen nazorg kregen, tegen de

¹¹³ W. DEETMAN, *Onderzoekscommissie seksueel misbruik van minderjarigen binnen de Rooms Katholieke Kerk*, Amsterdam, Uitgeverij Balans, 2011, 33 en 61.

¹¹⁴ P. DOKECKI, *The clergy sexual abuse crisis: reform and renewal in the catholic community*, Georgetown, University Press, 2004, 60.

¹¹⁵ G. BRIGHT, *Grand jury report on the sexual abuse of minors by clergy*, Darby, Diane Publishing, 2011, 349-350

ontuchtplegers werd geen aangifte gedaan. Priesters werden soms overgeplaatst en konden vervolgens elders slachtoffers maken.¹¹⁷

148. In andere gevallen was het gebruikelijk dat wanneer ouders van plan waren een rechtszaak aan te spannen, ze werden overhaald om een schikking buiten de rechtszaal te treffen, op basis van een strikte geheimhouding. De verzekeringsmaatschappijen van de Kerk zagen dit ook graag gebeuren aangezien een zaak die naar de rechter en de jury ging, meestal veel meer kostte aan schadevergoeding dan een stilzwijgende regeling met de ouders, opgelegd door de Kerk. De publiciteit moest gemeden worden. Behalve dat het imago van de Kerk veel schade zou ondervinden, zou een openbare terechtzitting ook andere slachtoffers kunnen aanwakkeren. In sommige gevallen was de Kerk bereid ook nog de rekeningen voor psychologische hulp te betalen.¹¹⁸

149. De afhandeling door de kerk zelf ten aanzien van de daders bestond ook vaak uit psychologisch onderzoek en therapeutische behandeling. Vóór 1984 dacht de Kerk dat misbruikers met succes psychologisch konden worden behandeld, psychologische behandeling van daders werd dan ook gezien als de beste actie.¹¹⁹ In sommige bisdommen werden therapeutische rapporten met een gunstige uitslag gebruikt ter rechtvaardiging van de sterken wens van het bisdom om priesters die zich aan misbruik schuldig hadden gemaakt zo vaak als mogelijk opnieuw als priester in te zetten alsook kwam het zelfs voor dat priesters die beschuldigd waren en over wie een negatief psychologisch advies was uitgebracht, toch werden herbenoemd.¹²⁰ Er is wel gesteld dat dit mede een kwestie van vraag en aanbod zou zijn: door het tekort aan priesters zou de katholieke overheid geneigd zijn priesters toch in dienst te houden ondanks beschuldigingen van misbruik.¹²¹

¹¹⁶ Y. VISSING, *How to keep you children safe: a guide for parents*, Lebanon, UPNE, 2006, 67.

¹¹⁷ P. DOKECKI, *The clergy sexual abuse crisis: reform and renewal in the catholic community*, Georgetown, University Press, 2004, 21.

¹¹⁸ G. FRASER, *The dilemma of ritual abuse: cautions and guides for the therapists*, Washington, American Psychiatric Publication, 1997, 130.

¹¹⁹ John Jay College Research Team, *The causes and context of sexual abuse of minors by catholic priests in the United States 1950-2010*, Washington, United States Conference of Catholic Bishops, 2011, 77.

¹²⁰ REILLY, T., (23/07/2003), 'The sexual abuse of children in the Roman Catholic Church of Boston', [WWW]. The Commonwealth of Massachusetts Office of the Attorney General : www.bishop-accountability.org/downloads/archdiocese.pdf [Consultatie 23/04/2012]

¹²¹ W. DEETMAN, *Onderzoekscommissie seksueel misbruik van minderjarigen binnen de Rooms Katholieke Kerk*, Amsterdam, Uitgeverij Balans, 2011, 33 en 161.

150. De onverschilligheid van de kerkelijke instanties in België kan het best aangetoond worden met volgend voorbeeld:

*In 1991 ontdekte pastoor Norbert Bethune dat een priester die als geestelijke werkte in het ziekenhuis van Tielt, in de jaren 1960 tot 1980 comateuze en psychiatrische patientes (o.a. minderjarigen) misbruikt had. De feiten waren ondertussen verjaard, de dader kon niet meer strafrechtelijk vervolgd worden maar pastoor Bethune bracht zijn bisschop op de hoogte van de strafbare feiten, dat was Roger Vangheluwe van Brugge. Pas een jaar later ontving Bethune een nietszeggend antwoord van de bisschop.*¹²²

151. Deze onverschilligheid van de bisschop zien we vandaag in een heel ander licht. De Belgische Kerk reageerde telkens op de vele berichten over seksueel misbruik van kinderen door priesters en richtte al in 2000 een onderzoekscommissie op. Dit was duidelijk een reactie op de eisen die al in 1998 door de groep Mensenrechten binnen de Kerk gesteld werden. Er liepen toen beschuldigingen tegen 87 Belgische priesters en broeders. Dit was een grote vooruitgang tegenover vroeger.¹²³

152. Alles bij elkaar werden tot het begin van 2010 drieëndertig gevallen van seksueel misbruik van minderjarigen door priesters bevestigd door de kerkelijke onderzoekscommissie. Twintig andere gevallen werden nog onderzocht. Dat was niet veel over een periode van tien jaar. Er kwamen klachten binnen over te weinig steun van de kerkleiding en het op de lange baan schuiven door bisschoppen. Al deze gevallen werden, hoe erg ze ook waren, enkel regionaal behandeld en hadden geen invloed op de reputatie van de Belgische Kerk en haar bisschoppen, maar dat veranderde plotseling toen de pers op 23 april 2010 berichtte over het aftreden van bisschop Vangheluwe van Brugge.¹²⁴

¹²² M. HEBEIS, *Zwart boek katholieke kerk en leid ons niet in bekoring*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2011, 131.

¹²³ X, (23 februari 2000), 'Kerkelijke onderzoekscommissie voor klachten seksueel misbruik' [WWW]. Kerknet: www.kerknet.be/admin/files/assets/subsites/2352/documenten/10_12_21_kardinaal_Danneels_-_bijlage_2b.pdf [Consultatie 23/04/2012]

¹²⁴ M. HEBEIS, *Zwart boek katholieke kerk en leid ons niet in bekoring*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2011, 132.

7.3 Geen structurele aanpak

153. De katholieke kerk kent al eeuwenlang een eigen canoniek recht, een geheel van regels en straffen, die losstaan van het burgerlijk en correctioneel rechtssysteem van een land. Daardoor was het jarenlang mogelijk om priesters en hun slachtoffers van seksueel misbruik buiten de gewone gerechtelijke procedures te houden. Normaal zou elk misdrijf moeten beoordeeld worden door wereldlijke rechters maar Ratzinger ontwikkelde een systeem om daders van pedofilie buiten de gewone rechtsgang te houden. Voor de kerk is dit logisch. De paus is als plaatsvervanger van Jezus Christus gemachtigd om regels op te leggen aan alle katholieken. Hij staat aan het hoofd van meer dan één miljard gelovigen die hem beschouwen als de morele leider en herder van de kudde. Hij heeft kardinalen en bisschoppen in alle delen van de wereld en velen beschouwen hem als de laatste absolute monarch van de wereld.

154. De eerste verwijzing naar pedofilie staat in de *Codex Iuris Canonici* van 1917 die door paus Benedictus XV werd afgekondigd. In 1922 werden specifieke instructies toegevoegd. Zo werd misbruik van kinderen onder de 16 jaar veroordeeld als een zonde maar bestond de plicht om alles geheim te houden.¹²⁵ De man die jarenlang moest waken over de navolging van die richtlijn was kardinaal Ratzinger, de huidige paus, die toen aan hoofd stond van de Congregatie voor de Geloofsleer. Toen veel meer misbruiken bekend raakten, liet paus Johannes XXIII op 16 maart 1962 de geheime pauselijke richtlijn *Crimen Sollicitationis* uitvaardigen.¹²⁶ In 2001 paste Ratzinger deze richtlijn aan en stuurde aan alle bisschoppen de instructie *Sacramentorum sanctitatus tutela*. Daarin staat dat seksueel misbruik van minderjarigen door priesters, berecht moet worden door de Congregatie en dat ze onderworpen zijn aan het pauselijk geheim. Van een verplichte melding van die praktijken aan de gerechtelijke instanties is geen sprake. Tegelijk liet men het aan de lokale bisschoppen over om ‘zonder ruchtbaarheid te geven aan deze zaken’ de betrokken priesters over te plaatsen naar andere parochies.¹²⁷

155. Daarnaast werd een lange tijd ‘onenigheid’ gezien als oorzaak van seksueel-misbruikschandalen. Ze doelden daarmee op onenigheid over onderwerpen die met seksuele moraal te maken hadden, van geboortebeperving, het celibaat, homoseksualiteit en

¹²⁵ D. YALLOP, *De kracht en de heerlijkheid*, Houten, Spectrum, 2007, 294.

¹²⁶ T.G. PLANTE & K.L. MCCHESENEY, *Sexual Abuse in the Catholic Church*, Californië, ABC-CLIO, 2011, 164.

¹²⁷ G. ERLANDSON & M. BUNSON, *Pope Benedict XVI and the sexual abuse crisis*, Californië, Our Sunday Visitor, 2010, 131.

abortus tot echtscheiding. Ze weten dit niet zozeer aan de samenleving in het algemeen maar aan de bisschoppen die ze ervan beschuldigen dat ze de doctrine niet strikt genoeg konden vaststellen of opleggen en weigerden om geloofwaardige aanwijzingen voor overtredingen te onderzoeken.¹²⁸

156. Het geheime systeem dat de geestelijke beschermt die seksueel misbruik pleegt, functioneert in feite al sinds het begin van de zeventiende eeuw, toen de oprichter van de Orde der Piaristen, pater Jozef van Calasanza, het seksueel misbruik van kinderen door zijn priesters uit de openbaarheid hield. Een van die pedofielen, pater Jozef van Calasanza, was zo bedreven in het verdoezelen van zijn misdaden dat het hem zelf lukte hoofd van de orde te worden. Pas nadat er vijftien jaar over hem en andere hooggeplaatste leden van de orde was geklaagd, nam paus Innocentius X maatregelen en werd de orde tijdelijk opgeheven.¹²⁹

157. De geschiedkundige Karen Liebreich laat in haar boek *Fallen Order* zien dat het zeventiende-eeuwse systeem een zeer modern tintje had. Zo verleende het ook toen al ‘promotie ter vermijding’: geef de boosdoener een hogere functie, zodat hij niet meer bij zijn slachtoffers in de buurt kan komen.¹³⁰

158. Tot de jaren tachtig negeerden Johannes Paulus II en velen van zijn kardinalen en bisschoppen, onder wie kardinaal Ratzinger, het al vele eeuwen durende seksueel misbruik door geestelijken. Er bestaat onmiskenbaar een ononderbroken lijn die eeuwen teruggaat, van de huidige schandalen met pedofiele geestelijken tot in het eerste millennium. In alle schandalen van deze tijd klinken echo’s door uit een ver verleden.¹³¹

7.4 Overplaatsing

159. De meest voorkomende reactie van de Kerk op seksueel misbruik door geestelijken kan heb best geïllustreerd worden aan de hand van de zaak Gauthe, de eerste zaak waarbij een geestelijke werd veroordeeld voor seksueel misbruik van minderjarigen in de Verenigde Staten en waarna wereldwijd gelijkaardige feiten naar boven zouden komen :

¹²⁸ D. YALLOP, *De kracht en de heerlijkheid*, Houten, Spectrum, 2007, 355.

¹²⁹ D. YALLOP, *De kracht en de heerlijkheid*, Houten, Spectrum, 2007, 297.

¹³⁰ K. LIEBREICH, *Fallen order: intrigue, heresy and scandal in the Rome of Galileo and Caravaggio*, New York, Grove Press, 2004, 257.

In Lafayette, de hoofdstuk van de staat Louisiana en hoofdzetel van een klein katholiek bisdom met ruim 300.000 gelovigen, werd de toen 28-jarige Gilbert Gauthé in 1972 tot priester gewijd. De jonge kapelaan trok al tijdens zijn eerste betrekking op een negatieve manier de aandacht omdat hij misdienaars seksueel lastigviel. Bovendien vonden kloosterlingen, die in de parochie Het Heiligste Hart van Jezus in de kleine stad Broussard werkten, het vreemd dat de geestelijke vaak kleine jongetjes voor de nacht meenam naar zijn woning. Er kwam geen vervolg op dit verhaal, kapelaan Gauthé werd overgeplaatst naar New Iberia, een iets grotere stad met een vrij arme bevolking – een groot deel leefde onder de armoedegrens. Daar kon hij in de parochie Onze-Lieve-Vrouw van Eeuwige Bijstand gaan werken. In 1974 werd hij op heterdaad betrapt met een jongeman. Hij kreeg een vermaning van zijn bisschop doch tegelijk benoemde hij uitgerkend Gauthé in 1975 tot geestelijke van de padvindergroep van het bisdom. Later werd bekend dat zes van deze jongetjes seksueel misbruikt werden door Gauthé.¹³²

In 1976 en 1977 werkte Gauthé vervolgens in de parochie St. Mary Magdalen in Abbeville. Daar gingen ouders bij de priesters klagen over de vicaris omdat die hun zonen in het aangezicht had gelikt. De priester gaf de informatie door aan de vicaris-generaal van de diocese, die Gauthé weliswaar verplichtte een psychiatrische behandeling te volgen maar hem niet schorste als priester van St. John in Erath, een afgelegen kustdorp aan de Golf van Mexico. Blijkbaar ging de vicaris-generaal ervan uit dat Gauthé in dat onbeduidend dorpje met amper duizend gelovigen niet veel zou kunnen aanrichten. Maar de priester liet uit zijn oude woonplaats een groep jongens overkomen die het sociaal moeilijk hadden en liet hen in zijn pastorie wonen. Klachten hierover van de dorpingen vielen bij de bisschop in dovemansoren.¹³³ Maar ook de kinderen van zijn eigen parochie liet Gauthé niet met rust. In de zes jaar na 1983 maakte hij 37 slachtoffers, die verkracht of anaal gepenetreerd werden. Pas dan deed een vader aangifte tegen de priester omdat die zijn zonen seksueel had lastiggevallen. Pas op dat ogenblik schorste de bevoegde bisschop de priester en verbande hem naar een ander oord. Er volgde een hele reeks burgerlijke en strafprocessen en Gilbert Gauthé werd in 1985 veroordeeld tot twintig jaar gevangenis.¹³⁴

¹³¹ D. YALLOP, *De kracht en de heerlijkheid*, Houten, Spectrum, 2007, 533.

¹³² P. DOKECKI, *The clergy sexual abuse crisis: reform and renewal in the catholic community*, Georgetown, University Press, 2004, 55.

¹³³ M. GAIL-O'DEA, *Perversion of power: sexual abuse in the Catholic Church*, Nashville, Vanderbilt University Press, 2007, 1-3.

¹³⁴ T.G. PLANTE & K.L. MCCHESENEY, *Sexual Abuse in the Catholic Church*, Californie, ABC-CLIO, 2011, 186.

160. De reactie van overplaatsing deed zich ook voor in België:

*Priester Van den Ouweland, die in 1982 en 1983 wegens het seksueel misbruiken van kinderen onder de aandacht kwam en daarna naar Peru vertrok om daar aan kerkelijke vorming te gaan doen, toont aan de 'oplossing', schuldige priesters vrijwaren van strafrechtelijke vervolging en ze overplaatsen, ook in België werd toegepast.*¹³⁵

161. De verhalen van overplaatsing deden zich voor over de hele wereld. In Europa is deze gang van zaken in Ierland onderzocht en bevestigd in het Murphy Report en het Ryan-rapport. Beide rapporten zijn de bekendgemaakte resultaten van een diepgaand onderzoek naar het seksueel misbruik van minderjarigen door de Ierse Rooms-Katholieke kerk.

7.5 Biechtgeheim

162. Het biechtgeheim of de sacramentele zegel betekent dat de biechtvader datgene wat hij te horen krijgt onder geen enkele voorwaarde mag onthullen. Het biechtgeheim is ook wettelijk erkend als een beroepsgeheim.

De biecht stelt drie voorwaarden: (1) de essentie van het gehele verhaal moet verteld worden, dat wil zeggen alle begane doodzonden en bij voorkeur ook de kern van de dagelijkse zonden, (2) de boeteling moet berouw tonen en (3) moet het voornemen hebben zijn leven te veranderen.¹³⁶

163. De grote discussie binnen het biechtgeheim is dat de biechtvader toch een meldingsplicht zou hebben ten aanzien van justitie wanneer hij op de hoogte wordt gebracht van seksueel misbruik van minderjarigen, om op deze manier zich niet te gaan kunnen verschuilen achter het biechtgeheim zoals eeuwenlang is gebeurd.

Mgr. Girotti van de Apostolische Penitentieaire (een van de drie kerkelijke rechtbanken in Rome), heeft in de Italiaanse krant *Il Foglio* gezegd dat het biechtgeheim onschendbaar is en dat er aldus een absoluut verbod geldt om datgene wat zij in de biecht vernemen aan derden te vertellen. Schending van het biechtgeheim leidt automatisch tot excommunicatie.¹³⁷

¹³⁵ M. HEBEIS, *Zwart boek katholieke kerk en leid ons niet in bekoring*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2011, 131.

¹³⁶ R. VERSCHUEREN, *Morgen is van mij*, Tielt, Uitgeverij Lannoo, 2010, 91.

164. De onschendbaarheid van het biechtgeheim manifesteert zich ook op het niveau van de Congregatie voor de Geloofsleer:

*Tarcisio Bertone, die onder kardinaal Ratzinger secretaris was van de Congregatie voor de Geloofsleer en in die hoedanigheid in februari 2002 in een interview met het Italiaanse tijdschrift 30 Giorni zei: 'Naar mijn mening is er geen steun voor de opvatting dat de bisschop een priester, die schuldig heeft gemaakt aan pedofilie, bij de politie moet aanbrengen'. Bertone vervolgt: 'Natuurlijk moet de burgerlijke samenleving haar burgers beschermen maar ze moet ook het beroepsgeheim van de priesters respecteren, zoals ze ook in andere gevallen het beroepsgeheim moet respecteert. Dat respect heeft betrekking op het onschendbare zegel van het biechtgeheim'.*¹³⁸

165. Met andere woorden: als de Kerk, om welke reden dan ook, het seksuele vergrijp van een priester geheim wil houden, hebben de wereldlijke functionarissen niet het recht om passende maatregelen te verlangen. Voor Ratzingers 'secretaris zijn recht en waarheid blijkbaar net zo betrekkelijk als de gelijkheid van alle mensen voor de wet.

¹³⁷ X, (2 augustus 2011), 'Biechtgeheim is onschendbaar' [WWW]. Kerknet: www.kerknet.be/aartsbisdom/nieuws_detail.php?ID=377&nieuwsID=101194 [Consultatie 24/04/2012]

¹³⁸ A. POSENER, *De kruistocht van Benedictus: het offensief van het Vaticaan tegen de moderne samenleving*, Leuven, Uitgerij Van Halewyck, Leuven, 2010, 113.

7.6 Conclusie

166. Vandaag geldt een zero tolerance beleid maar de vraag is of deze effectief in de praktijk wordt toegepast. Voordat zero tolerance ontstond, werden gevallen van seksueel misbruik over de hele wereld onder de roos gehouden door gebruik te maken van het geheime systeem, dat gedurende jaren en jaren werd geperfectioneerd. Wanneer ouders erachter kwamen dat hun kind seksueel was misbruikt, belden ze meestal niet eerst de politie maar vroegen ze de plaatselijke bisschop om hulp. Afhankelijk van de bewijzen volgde de bisschop meestal dezelfde procedure. Als de bisschop het gevoel had dat het bewijs zodanig was dat de geestelijke uit zijn ambt gezet moest worden, werd hij naar een ander bisdom overgeplaatst. Als bekend was dat hij het al eens eerder had gedaan, kon hij naar een rehabilitatiecentrum gestuurd worden. In het verlengde daarvan was het ook de gewoonte dat een geestelijke die in fout was gegaan, naar een nieuwe plaats of parochie werd overgeplaatst, zonder dat iemand werd ingelicht over het potentiële risico.

167. Tevens is het opvallend daarbij dat het hoofd van de Congregatie voor de Geloofsleer, onze huidige paus, geen enkele verklaring heeft gegeven omtrent het wereldomvattende schandaal van seksueel misbruik door geestelijken aangezien deze in ieder geval sinds juni 1988 rechtstreeks van Johannes Paulus II de autoriteit had gekregen om een serie gevallen van seksueel misbruik door de geestelijkheid te onderzoeken en te beoordelen. Daaronder viel uitdrukkelijk ‘overtreding van het zesde van de Tien Geboden door een geestelijke met een minderjarige jonger dan achttien’.

168. Vervolgens weten we dat het biechtgeheim een eeuwenoude traditie is maar geestelijken mogen zich niet langer achter hun zwijgplicht verschuilen. Het biechtgeheim kan maar geldig zijn zolang het niet in strijd is met de wetgeving. Het kan nooit de bedoeling zijn dat het biechtgeheim boven de wet staat.

Hoofdstuk 8 : Knelpunten inzake de aanpak van seksueel misbruik door justitie

8.1 Inleiding

169. Tal van slachtoffers van seksueel misbruik worden geconfronteerd met een overschrijding van de verjaringstermijn, omdat het seksueel misbruik door geestelijken gepleegd in de doofpot werd gestopt. Het canoniek recht bood echter nog mogelijkheden omdat de verjaring daar niet bestaat, wat door de kerkrechtsgeleerden echter werd tegengesproken. In dit hoofdstuk zal de verjaringstermijn zoals deze juridisch geldt voor seksueel misbruik van minderjarigen besproken worden alsook wordt de mening van verschillende deskundigen meegegeven betreffende de al dan niet wenselijkheid van een verlenging van de verjaringstermijn.

170. In het vorige hoofdstuk werd het biechtgeheim besproken; aldus wordt nu het wettelijk beschermd beroepsgeheim besproken aangezien ten aanzien van de draagwijdte van het beroepsgeheim geen eensgezindheid bestaat. Hierna wordt beschreven hoe strikt het beroepsgeheim dient gehanteerd te worden en wanneer daarop uitzonderingen mogelijk zijn, met in het achterhoofd de vraag of dit misbruik mogelijk maakt.

171. Uit de vorige hoofdstukken blijkt dat het seksueel misbruik van minderjarigen door geestelijken, volgens het kerkelijk recht, berecht moeten worden door de Congregatie voor de Geloofsleer en dat dergelijke delicten onderworpen zijn aan het pauselijk geheim. Van een verplichte melding van dergelijke praktijken aan de normale gerechtelijke instanties is hierin geen sprake wat zou kunnen leiden tot aanklachten op grond van schuldig verzuim. Ten gevolge hiervan kan de vraag gesteld worden of de kerkleiding op de hoogte was van seksueel misbruik en heeft zij daar onvoldoende tegen gedaan? Ten gevolge hiervan zou de kerkleiding strafbaar gesteld kunnen worden op grond van schuldig verzuim; doch tot op heden is dit nog niet gebeurd in de praktijk. Daarom zal in dit hoofdstuk het misdrijf schuldig verzuim besproken worden om te zien of de mogelijkheid bestaat dat de kerkleiding zich hieraan schuldig heeft gemaakt.

8.2 De verjaringstermijn

172. Volgens artikel 21 V.T. Sv. verjaren niet correctionaliseerbare misdaden na 15 jaar, andere misdaden na 10 jaar, wanbedrijven na 5 jaar en overtredingen na 6 maanden. In de praktijk worden seksuele misdaden veelal gecorrectionaliseerd. De verjaringstermijn voor seksuele misdrijven, hetzij niet-gecontraventionaliseerde wanbedrijven of gecorrectionaliseerde misdaden, bedraagt dus vijf jaar. Artikel 21bis V.T. Sv. voorziet hierop echter meteen een dubbele uitzondering voor wat betreft seksuele misdrijven gepleegd tegen minderjarigen. Deze is er gekomen omdat er zich met betrekking tot deze misdrijven een bijzonder probleem stelde omdat deze misdrijven immers pas aan het licht kwamen jaren na de feiten. Daarom werd in 2000 beslist de verjaringstermijn voor deze misdrijven pas te laten lopen vanaf de dag waarop het slachtoffer de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt. Ook werd bepaald dat in geval van correctionalisering van deze misdrijven, de feiten onderworpen blijven aan de verjaringstermijn die geldt voor misdrijven, zijnde 10 jaar. De concrete berekening van deze termijnen blijkt in de praktijk niet evident daar rekening moet worden gehouden met eventuele voortgezette misdrijven, stuiting, schorsing, enzovoort.

173. Met betrekking tot de bepaling dat de verjaringstermijn pas begint te lopen wanneer het slachtoffer de meerderjarigheid heeft bereikt, heeft het Hof van Cassatie twee verduidelijkingen aangebracht. Volgens het Hof van Cassatie geldt deze regel niet voor misdrijven die niet zijn voorzien in artikel 21bis V.T. Sv., zelfs wanneer deze tezelfdertijd worden vervolgd wegens eenheid van opzet. Ten tweede meent het Hof dat ingeval van een collectief misdrijf bestaande uit meerdere inbreuken voorzien in artikel 21bis V.T. Sv., nergens is bepaald dat de verjaringstermijn begint te lopen op de dag dat het jongste slachtoffer de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt.¹³⁹

Artikel 21bis V.T. Sv: In de gevallen bedoeld in de artikelen 372 tot 377, 379, 380, 409 en 433quinquies, § 1, eerste lid, 1° van het Strafwetboek begint de verjaringstermijn van de strafvordering pas te lopen vanaf de dag waarop het slachtoffer de leeftijd van achttien jaar bereikt.

In geval van correctionalisering van een misdaad bedoeld in het vorige lid, blijft de verjaringstermijn van de strafvordering, die welke is bepaald voor een misdaad.”

¹³⁹ Cass. 25 oktober 2006, RDP 2007, 264

174. Tot slot dient nog te worden gewezen op artikel 6 van de Europese Conventie voor de Rechten van de Mens dat iedereen recht heeft op een rechterlijke uitspraak binnen een redelijke termijn. Volgens artikel 21ter V.T. Sv. kan de Belgische rechter bij overschrijding van deze redelijke termijn “de veroordeling bij eenvoudige schuldigverklaring uitspreken of een straf uitspreken die lager kan zijn dan de wettelijke minimumstraf”.

175. Ter vergelijking, bij het kerkelijk recht is de verjaring sinds 2010 opgetrokken tot 20 jaar tevens beginnend op de leeftijd van 18 jaar.

Opgelet: hierover is lange tijd discussie geweest aangezien men dacht dat het kerkelijk recht voorzag in de onverjaarbaarheid van seksueel misbruik. Canon 1492 of artikel 1492 van het kerkelijk wetboek zegt immers dat vorderingen kunnen verjaren in het kerkelijk recht maar geen vorderingen met betrekking tot de staat van personen: die verjaren nooit. De staat van personen heeft te maken met de specifieke levensstaat: gehuwd of ongehuwd, gewijd of niet gewijd, religieus door religieuze geloften of niet. De *status vitae*, de levensstaat, komt hier niet ter sprake. Het delictueel handelen, het strafrechtelijk handelen, heeft met het begrip levensstaat in dit verband niets te maken. Het is dus totaal verkeerd te zeggen dat canon 1492 betekent dat seksueel misbruik nooit verjaart in het kerkelijk recht op dit ogenblik.¹⁴⁰

176. Vanuit verschillende slachtofferverenigingen is de vraag gekomen om de bestaande verjaringstermijnen te herbekijken en eventueel te verlengen. De redenen die hiertoe werden aangehaald zijn onder meer het feit dat ieder slachtoffer een eigen verwerkingsproces heeft, dat het om zware misdrijven gaat met een hoge recidivegraad, het belang van een aangifte met het oog op de bewijsvoering in andere zaken van seksueel misbruik, het belang van een gerechtelijke veroordeling voor het verwerkingsproces van het slachtoffer, de maatschappelijke signaalfunctie van een veroordeling,...¹⁴¹

177. Hierna wordt de mening van enkele deskundigen meegegeven aangaande de problematiek van de verjaringstermijn:

¹⁴⁰ J. BEAL, J. CORIDEN & T. GREEN, *New commentary on the Code of Canon Law*, New Jersey, Paulist Press, 2002, 1650.

¹⁴¹ J. MEESE, *De duur van het strafproces: onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Gent, Larcier, 2006, 110.

178. Kinderpsychiater Peter Adriaenssens wil de verjaringstermijn voor seksueel misbruik van minderjarigen optrekken van 10 naar 15 jaar. Adriaenssens verklaarde dat hij aanvankelijk geen voorstander was van een verlenging van de verjaringstermijn voor seksueel misbruik van minderjarigen, omdat hierdoor ook de trauma's van de slachtoffers langer open blijven liggen. Maar hij stelt vast dat jongeren steeds langer bij hun ouders thuis blijven wonen en ook langer in afhankelijkheidssituaties zitten. Daarom is hij nu gewonnen voor het voorstel van justitieminister Stefaan De Clerck om de verjaringstermijn op 15 jaar te brengen.¹⁴²

179. De Antwerpse onderzoeksrechter Karel Van Cauwenberghe, tevens voorzitter van de Belgische vereniging van onderzoeksrechters, vindt dat de verjaringstermijn van seksueel misbruik van minderjarigen minstens moet verlengd worden en misschien zelfs afgeschaft dient te worden aangezien de minderjarige slachtoffers ook levenslang hebben gekregen.¹⁴³

180. Daarentegen acht het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid een verlenging van de verjaringstermijn evenwel niet noodzakelijk en dit niet alleen omwille van juridische of technische bekommernissen maar ook op basis van een analyse van de behoeften van de slachtoffers. Veeleer dan een eventuele verlenging van de verjaringstermijn vinden zij het essentieel te onderstrepen hoe belangrijk het voor slachtoffers is om een klacht te kunnen neerleggen, zelfs wanneer de feiten reeds verjaard zijn. Het moet mogelijk zijn voor het slachtoffer om op die manier erkenning te krijgen.¹⁴⁴

181. Child Focus keert zich ook tegen een verlenging van de verjaringstermijn. Volgens hen zijn slachtoffers niet uit op wraak en zijn ze niet gebaat bij een levenslang slachtofferschap. Ze willen vooral erkenning van de gruwelijke feiten en willen na verloop van tijd met hun leven verder gaan. Bovendien wisselen de rollen soms aangezien 40% van de daders vroeger ook slachtoffer was. Directeur Kloeck wil de belangen van het slachtoffer niet uitspelen tegen die

¹⁴² J. DE WIT, (5/01/2010), 'Adriaenssens wil verjaring seksueel misbruik pas na 15 jaar' in Gazet van Antwerpen [WWW].

www.gva.be/nieuws/binnenland/aid978753/adriaenssens-wil-verjaring-seksueel-misbruik-na-15-jaar.aspx
[Consultatie 24/04/2012]

¹⁴³ J. DE WIT, (26/01/2011), 'Onderzoeksrechter Van Cauwenberghe: verlenging verjaringstermijn seksueel misbruik' in Gazet van Antwerpen [WWW].

www.gva.be/nieuws/binnenland/aid1012381/onderzoeksrechter-van-cauwenberghe-verleng-verjaringstermijn-seksueel-misbruik.aspx [Consultatie 27/04/2012]

¹⁴⁴ J. DE WIT, (21/02/2011), 'Slachtoffers willen verjaring seksueel misbruik niet verlengen' in Gazet van Antwerpen [WWW].

www.gva.be/nieuws/binnenland/aid1020790/slachtoffers-willen-verjaring-seksueel-misbruik-niet-verlengen.aspx
[Consultatie 26/04/2012]

van de dader. Alles dient te gebeuren op het moment van de feiten zelf of kort daarna. Als men vele jaren later nog gerechtelijk optreedt, dan dreigen heel oude wonden opnieuw opengereten te worden en dat is niet goed.¹⁴⁵

182. Professor Gert Vermeulen, docent strafrecht aan de Universiteit Gent, is ook tegen het verlengen van de huidige verjaringstermijn. Deze zou hij nodig achten indien de opsporing niet op tijd rond zou geraken doch momenteel lukt deze wel op het gebied van misbruik van minderjarigen. Bovendien krijgen de vertrouwenscentra twee keer zoveel meldingen van kindermisbruik binnen als de politie aldus vindt hij het opportuun van wat meer te investeren in deze therapeutische aanpak aangezien dit meer succes heeft.¹⁴⁶

8.3 Beroepsgeheim

183. Met betrekking tot het beroepsgeheim bestaan er in het Belgisch recht verschillende relevante strafrechtelijke bepalingen, al dan niet in onderlinge samenhang.

Een eerste betreft *artikel 458 Sw.: Geneesheren, heekundigen, officieren van gezondheid, apothekers, vroedvrouwen en alle andere personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd, en deze bekend maken buiten het geval dat zij geroepen worden om in rechte of voor een parlementaire onderzoekscommissie getuigenis af te leggen en buiten het geval dat de wet hen verplicht die geheimen bekend te maken, worden gestraft met een gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en met geldboete van honderd euro tot vijfhonderd euro.*

184. Dit is een vrij summiere strafrechtelijke bepaling die nog in de negentiende eeuw werd uitgewerkt voor vrij eenvoudige situaties en dat de schending van het beroepsgeheim als een misdrijf omschrijft. Volgens artikel 458 Sw. kan enkel degene die drager is van het beroepsgeheim de dader zijn van het misdrijf van de schending. Artikel 458 Sw. vermeldt ook “de geneesheren, heekundigen, officieren van gezondheid, apothekers en vroedvrouwen” als houders van een beroepsgeheim. Daarnaast is artikel 458 Sw. ook van toepassing op alle andere

¹⁴⁵ J. DE WIT, (21/03/2011), ‘De hulpverlening over seks in de Kerk’ in Gazet van Antwerpen [WWW]. www.gva.be/nieuws/binnenland/aid1020790/slachtoffers-willen-verjaring-seksueel-misbruik-niet-verlengen.aspx [Consultatie 26/04/2012]

¹⁴⁶ J. DE WIT, (16/04/2009), ‘Mogen pedofiele misdrijven pas na dertig jaar verjaren?’ in Gazet van Antwerpen [WWW]. www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/mogen-pedofiele-misdrijven-pas-na-30-jaar-verjaren.aspx [Consultatie 26/04/2012]

personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd. Dit laatste is een zeer brede formulering. In een cassatiearrest uit 1905 wordt dit verduidelijkt aan de hand van de “theorie van de noodzakelijke confidenten”: alle beroepsbeoefenaars aan wie men onvermijdelijk confidentiële informatie toevertrouwt. Het gaat dus niet alleen om vrijwillig gekozen vertrouwenspersonen maar ook om opgedrongen confidenten.¹⁴⁷ Er dient ook op te worden gewezen dat in tal van bijzondere wettelijke bepalingen het personeel toepassingsgebied van het strafrechtelijk beroepsgeheim wordt uitgebreid (vb. decreet centra leerlingenbegeleiding, decreet algemeen welzijnswerk, enzovoort).

185. Volgens de rechtspraak en rechtsleer geldt de geheimhoudingsplicht voor alle gegevens die ter kennis worden gebracht omwille van de uitoefening van het beroep. Ook beroepsmatig verworven informatie die niet noodzakelijk is voor de beroepsuitoefening zelf behoort hiertoe. “Geheimen” zijn alle feiten, gegevens, beslissingen, meningen die zijn toevertrouwd. Het blijft dus niet beperkt tot confidenties van de patiënt want ook alle technische vaststellingen of informatie van derden verworven vallen hieronder.¹⁴⁸

186. Het prijsgeven van het beroepsgeheim kan leiden tot een veroordeling wegens schending van het beroepsgeheim. Zwijgplicht is dus de regel. Al kan dit in bepaalde omstandigheden worden doorbroken, in het bijzonder in het geval van een getuigenis in rechte of voor een parlementaire onderzoekscommissie bestaat er een spreekrecht, dus geen spreekplicht. De houder van het beroepsgeheim beschikt in deze over een zekere beoordelingsvrijheid, al kan de feitenrechter, zo blijkt uit de rechtspraak, nagaan of het beroepsgeheim niet wordt afgewend van zijn doel.¹⁴⁹ Wanneer er een wettelijke verplichting bestaat om confidentiële gegevens bekend te maken, moet de houder van het beroepsgeheim dit uiteraard wel doen.

In die zin moet ook melding worden gemaakt van de ambtelijke en private aangifteplicht voorzien in de artikelen 29 en 30 Sv.

Artikel 29 Sv.: Iedere gestelde overheid, ieder openbaar officier of ambtenaar die in de uitoefening van zijn ambt kennis krijgt van een misdaad of van een wanbedrijf, is verplicht

¹⁴⁷ Cass. 20 februari 1905, *Pas*, 1905, I, 141.

¹⁴⁸ S. VANDROMME, “Schending van het beroepsgeheim” in R. DEFRANCO, *Wet en Duiding Kids codex Boek IV*, Gent, Larcier, 2008, 113.

¹⁴⁹ J. CHRISTIAENS, *Notariële boekhouding*, Mechelen, Kluwer, 2006, 49-50.

daarvan dadelijk bericht te geven aan de procureur des Konings bij de rechtbank binnen wier rechtsgebied die misdaad of dat wanbedrijf is gepleegd of de verdachte zou kunnen worden gevonden en aan die magistraat alle desbetreffende inlichtingen, processen-verbaal en akten te doen toekomen. (...)

Artikel 30 Sv.: Ieder die getuige is geweest van een aanslag, hetzij tegen de openbare veiligheid, hetzij op iemands leven of eigendom, is eveneens verplicht daarvan bericht te geven aan de procureur des Konings, hetzij van de plaats van de misdaad of van het wanbedrijf, hetzij van de plaats waar de verdachte kan worden gevonden.

190. Op basis van artikel 29 Sv. moeten ambtenaren en contractuelen verplicht aangifte doen van misdaden en wanbedrijven waarvan men kennis krijgt in de uitoefening van zijn ambt, op straffe van tuchtrechtelijke sancties. Artikel 30 Sv. stelt dat iedereen aangifte dient te doen van bepaalde misdrijven waarvan men getuige is.

191. Tot slot wordt ook erkend dat er zich situaties kunnen voordoen waarin een geheimhouder zijn beroepsgeheim doorbreekt om een hoger belang te vrijwaren en de doorbreking van het beroepsgeheim de enige uitweg is om dit hoger belang te beschermen.¹⁵⁰ De noodtoestand legitimeert met andere woorden de schending van het beroepsgeheim wanneer dit absoluut noodzakelijk is voor het afwenden van onmiddellijk dreigend gevaar voor de aantasting van de fysieke integriteit.¹⁵¹ In die context dient melding te worden gemaakt van artikel 422bis Sw. en artikel 458bis Sw. De figuur van het schuldig verzuim in artikel 422bis Sw. creëert de verplichting hulp te verlenen of te verschaffen door tussenkomst van derden bij een feitelijke toestand van ernstig gevaar. Voor een verdere bespreking hiervan verwijs ik naar 8.4.

Artikel 458bis Sw.: Eénieder, die uit hoofde van zijn staat of beroep houder is van geheimen en die hierdoor kennis heeft van een misdrijf zoals omschreven in de artikelen 372 tot 377, 392 tot 394, 396 tot 405ter, 409, 423, 425 en 426, gepleegd op een minderjarige, kan, onverminderd de verplichtingen hem opgelegd door artikel 422bis, het misdrijf ter kennis brengen van de Procureur des Konings, op voorwaarde dat hij het slachtoffer heeft onderzocht of door het slachtoffer in vertrouwen werd genomen, er een ernstig en dreigend gevaar bestaat voor de

¹⁵⁰ A. VERBRUGGEN, *De ziel van de stiel*, Gent, Academia Press, 2007, 46.

¹⁵¹ S. VANDROMME, "Schending van het beroepsgeheim" in R. DEFRANCO, *Wet en Duiding Kids codex Boek IV*, Gent, Larcier, 2008, 114.

psychische of fysieke integriteit van de betrokkene en hij deze integriteit zelf of met hulp van anderen niet kan beschermen.

192. Artikel 458bis Sw. werd ingevoerd op 1 april 2001 als resultaat van de discussies in de nasleep van het Dutroux-schandaal. Het geeft aan een houder van het beroepsgeheim de mogelijkheid dit te schenden wanneer hij bepaalde misdrijven gepleegd op een minderjarige wil melden, zonder strafrechtelijke vervolging te moeten vrezen en zonder een beroep te moeten doen op de noodtoestand als rechtvaardigingsgrond. Hiervoor dient echter aan verschillende voorwaarden te zijn voldaan.¹⁵²

Er moet worden opgemerkt dat het in deze enkel om een mogelijkheid gaat (meldingsrecht) en niet om een verplichting. Artikel 458bis Sw. is van toepassing op alle confidenten.¹⁵³ Het moet gaan om aanranding van de eerbaarheid en verkrachting, doodslag, opzettelijke slagen en verwondingen, genitale verminking of kinderverwaarlozing gepleegd op minderjarigen. Voorwaarde is wel dat één van deze misdrijven reeds is gepleegd; loutere preventieve aangifte kan dus niet. Bovendien moet de geheimhoudingsplichtige de minderjarige zelf hebben onderzocht of zelf door het slachtoffer in vertrouwen zijn genomen. Er moet ook sprake zijn van een ernstig en dreigend gevaar voor de psychische of fysieke integriteit van de minderjarige. Tot slot vereist de wet dat de geheimhouder de integriteit van de minderjarige niet zelf of met behulp van anderen kan beschermen. Het doorbreken van het beroepsgeheim kan met andere woorden enkel als ultimum remedium.

8.4 Schuldig verzuim

193. De figuur van het schuldig verzuim vinden we terug in artikel 422bis Sw.

Artikel 422bis Sw.: Met een gevangenisstraf van acht dagen tot één jaar en met een geldboete van vijftig frank tot vijfhonderd frank of met een van die straffen alleen wordt gestraft hij die verzuimt hulp te verlenen aan iemand die in groot gevaar verkeert, hetzij hij zelf dienst toestand heeft vastgesteld hetzij die toestand hem is beschreven door degenen die zijn hulp inroepen. Voor het misdrijf is vereist dat de verzuimer kon helpen zonder ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen.

¹⁵² A. VERBRUGGEN, *De ziel van de stiel*, Gent, Academia Press, 2007, 49.

¹⁵³ S. VANDROMME, "Schending van het beroepsgeheim" in R. DEFRANCO, *Wet en Duiding Kids codex Boek IV*, Gent, Larcier, 2008, 115.

Heeft de verzuimer niet persoonlijk het gevaar vastgesteld waarin de hulpbehoevende verkeerde, dan kan hij niet worden gestraft, indien hij op grond van de omstandigheden waarin hij werd verzocht te helpen, kon geloven dat het verzoek niet ernstig was of dat er gevaar aan verbonden was. De straf bedoeld in het eerste lid wordt op twee jaar gebracht indien de persoon die in groot gevaar verkeert, minderjarig is.”

194. Hoewel de figuur van schuldig verzuim al sinds de jaren zestig bestaat, werd door de wet van 13 april 1995 betreffende seksueel misbruik ten aanzien van minderjarigen een aantal belangrijke aanpassingen ingevoerd, met name de strafverzwaring tot twee jaar gevangenisstraf wanneer het schuldig verzuim betrekking heeft op een minderjarige werd ingevoerd om minderjarigen die het voorwerp zouden kunnen uitmaken van pedofiele handelingen beter te beschermen en de verantwoordelijkheid van de ouders van de minderjarige, zijn familiale en schoolomgeving, de opvoeders en de verantwoordelijken van jeugdhuisen, sportclubs, enzovoort te vergroten.

195. Opdat er sprake zou zijn van schuldig verzuim is ten eerste vereist dat iemand in “groot gevaar” verkeert. Volgens de rechtspraak betekent dit een gevaar voor zijn persoonlijke integriteit, zijn vrijheid of eerbaarheid. Het gevaar moet ernstig, reëel en acuut zijn, zonder dat hierbij doodsgevaar wordt vereist. De oorzaak van dit gevaar is irrelevant. Of het gevaar is ontstaan door een ongeluk, toeval, een opzettelijke aanval van derden, een eigen handeling van het slachtoffer of door een eigen fout van de dader van het misdrijf van schuldig verzuim, speelt geen rol. Wie zelf de toestand van groot gevaar heeft veroorzaakt, is dus niet vrijgesteld van de verplichting hulp te verlenen.¹⁵⁴

193. Ten tweede dient er ook sprake te zijn van “verzuim om hulp te verlenen”. Elke persoon die in groot gevaar verkeert moet immers worden geholpen. Men moet steeds hulp bieden op de meest geschikte wijze, hetgeen in concreto zal worden beoordeeld. Dat de effectieve tussenkomst om het gevaar te bezweren niet tot het gewenste resultaat heeft geleid of dat de geboden hulp uiteindelijk niet doelmatig of zelfs onhandig was, zal de beklaagde niet ten kwade worden geduid, op voorwaarde dat ernaar gestreefd werd daadwerkelijk hulp te verlenen.¹⁵⁵

¹⁵⁴ S. VANDROMME, “Schuldig verzuim” in R. DEFRANCQ, *Wet en Duiding Kids codex Boek IV*, Gent, Larcier, 2008, 90.

¹⁵⁵ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht & internationaal strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2005, 183.

194. In derde instantie is eveneens een moreel element vereist. De dader is strafbaar wanneer hij wetens en willens heeft nagelaten hulp te bieden. Artikel 422bis Sw. vereist een algemeen opzet, de dader moet niet de bijzondere bedoeling hebben gehad de persoon die in groot gevaar verkeerde van iedere hulp te beroven. Loutere onachtzaamheid kan geen schuldig verzuim opleveren.¹⁵⁶

195. Tot slot mag de hulpverlening geen ernstig gevaar opleveren voor zichzelf of voor anderen.

¹⁵⁶ A. DE NAUW, *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 197-198.

8.5 Conclusie

196. Het probleem van de verjaringstermijn in het strafrecht wordt aangehaald door zowel slachtoffers alsook komt het naar voor in een ruimere discussie over de plaats van Justitie in deze dossiers, waaruit kan begrepen worden dat er in de publieke opinie heel wat stemmen opgaan om de problematiek van verjaring bij seksueel misbruik van minderjarigen te herbekijken.

Echter mag men niet vergeten dat bij een verlenging of afschaffing van de verjaringstermijn deze in strijd kan komen met o.a. het proportionaliteitsbeginsel en het gelijkheidsbeginsel.

Hierbij kan men zich de vraag stellen op welke grond gerechtvaardigd kan worden dat enkel feiten van seksueel misbruik van minderjarigen mogen genieten van een langere verjaringstermijn en bijvoorbeeld feiten van partnergeweld niet? We moeten, rationeel, voor ogen houden dat sensibilisering van de slachtoffers, om zo vlug mogelijk met hun verhaal naar buiten te komen, op de eerste plaats komt.

197. De ernst en het hardnekkig voortbestaan van seksueel misbruik in het verleden is voor een groot deel te verklaren door de geheimhouding waarmee het was omgeven en door het ontbreken van onthullingen aan het gerecht, wat dat laatste in staat had kunnen stellen er een einde aan te maken. De wetgever heeft toen hij in een beroepsgeheim wou voorzien tegelijkertijd een specifiek belang en een hogere sociale waarde willen beschermen, met name de discretie die vereist is bij in vertrouwen meegedeelde feiten, er moet te allen tijde een evenwicht worden bewerkstelligd tussen enerzijds het proportionaliteitsbeginsel en de waardenhiërarchie en anderzijds het belang van de inachtneming van de geheimhouding.

198. Het antwoord op de vraag of de kerk zich schuldig heeft gemaakt aan het misdrijf schuldig verzuim zal in de nabije toekomst beantwoord worden bij afronding van de zogenaamde ‘Operatie Kelk’, waarover meer in hoofdstuk 9. Vanuit de Kerk worden er toch al pogingen ondernomen om zich in te dekken tegen mogelijke toekomstige aanklachten van schuldig verzuim, bijvoorbeeld heeft het Vaticaan op 12 april 2010 een instructie gepubliceerd dat er met het gerecht moet samengewerkt worden; doch een officiële pauselijke richtlijn waarin dit wordt opgelegd aan de bisschoppen er op heden nog niet. Zolang een dergelijke officiële richtlijn niet bestaat, kan een normale rechtsgang verhinderd worden en is medeverantwoordelijkheid van de kerkleiding, wegens schuldig verzuim, nog steeds niet uitgesloten.

Hoofdstuk 9 : Commissie Adriaenssens – Operatie Kelk

9.1 Inleiding

199. Een mooie illustratie van een parallelle justitie zijn enerzijds de commissies omtrent seksueel misbruik die ontstonden op initiatief van de Kerk en anderzijds het gerechtelijk onderzoek die ontstond op initiatief van justitie. Tevens is dit een praktijkvoorbeeld van hoe dit parallellisme in botsing kan komen.

200. Operatie Kelk is de naam gegeven aan een huiszoeking, bevolen door de Brusselse onderzoeksrechter Wim De Troy, gehouden op 24 juni 2010 in het kader van een onderzoek betreffende seksueel misbruik in de Belgische kerkprovincie. Het gerechtelijk onderzoek, geleid door onderzoeksrechter De Troy die gelast is met de zaak door het federaal parket, is een strafrechtelijk onderzoek, dat moet nagaan of de leiding van de Belgische Katholieke kerk al dan niet strafbaar is voor pogingen om kindermisbruik in de doofpot te stoppen en of zij strafbaar is voor schuldig verzuim.

201. De onderzoeksrechter gaf opdracht een groot aantal dossiers en computers in beslag te nemen waaronder deze die zich in het gebouw van de commissie Adriaenssens bevonden. De slachtoffers die hun dossier hadden toevertrouwd aan de commissie Adriaenssens waren geschokt door de schending van het vertrouwelijke karakter. De commissie Adriaenssens zelf besloot in een reactie, op de inbeslagname van haar dossiers, haar onderzoek te staken. Het verdere onderzoek werd gekenmerkt door perslekken over details van het onderzoek die breed in de media werden uitgemeten.

202. De bisschoppenconferentie nam advocaat Fernand Keuleneer in de arm. Hij beoordeelde de huiszoeking als een '*fishing expedition*' waarbij de netten zo ruim mogelijk werden uitgezet, in de hoop toch iets te vangen. Op basis van een reeks door hem geuite bezwaren, diende hij een verzoek tot nietigverklaring in bij de rechtbank dewelke zal leiden tot verschillende juridische procedures.

9.2 Initiatief vanuit de Kerk

9.2.1 Contactpunt

203. Na de affaire-Dutroux in 1996 vond de Kerk het nodig iets te ondernemen tegen het seksueel misbruik in eigen rangen. Er waren in de voorbije jaren bij herhaling feiten aan het licht gekomen, waarbij personen met verantwoordelijkheden in de Kerk misbruik hadden gemaakt van de pastorale relatie. Zij hadden die relatie laten ontaarden in seksuele contacten en zelfs verregaand seksueel misbruik. Dat was pijnlijk en kwetsend voor de slachtoffers. Er moest iets gebeuren.¹⁵⁷

204. Vanaf 1997 was er een meldingspunt op verzoek van kardinaal Danneels. Dat was bemand met twee of drie dames in de twee landsgedeelten. Slachtoffers en familieleden of vrienden van de slachtoffers konden hen bellen en die dames wezen de slachtoffers door naar een of andere psychiatrische instelling, die hen wellicht kon helpen. Die dames waren niet enkel contactpersonen maar ook vertrouwenspersonen.¹⁵⁸ Er bleven klachten toestromen maar er werd geen passend gevolg aan gegeven.

9.2.2 Commissie tegen seksueel misbruik in de parochiale sfeer

Voorzitter Halsberghe

205. Aan monseigneur Arthur Luysterman werd gevraagd om een betere oplossing te zoeken. Hij dacht aan een interdiocesane commissie, die in volledige onafhankelijkheid onderzoeksdaden zou kunnen verrichten en daarvan verslag zou uitbrengen bij de kerkelijke overheid. Arthur Luysterman was ook de eerste verslaggever voor de bisschoppenconferentie over seksueel misbruik in de Kerk.¹⁵⁹

¹⁵⁷ J. DE WIT, (21/12/2010), 'Danneels excuseert zich bij slachtoffers van seksueel misbruik' in Het Belang van Limburg [WWW].
www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid1001924/danneels-excuseert-zich-bij-slachtoffers-van-seksueel-misbruik.aspx [Consultatie 28/04/2012].

¹⁵⁸ X., (22/12/2010), 'Ik heb wel degelijk geluisterd' in De Morgen [WWW].
www.demorgen.be/dm/nl/2461/De-Gedachte/article/detail/1198898/2010/12/22/Ik-heb-wel-degelijk-geluisterd.d.html [Consultatie 28/04/2012]

¹⁵⁹ J. DE WIT, (13/12/2010), 'Kamercommissie misbruik: Luysterman had 9 pedofiliezaken in 12 jaar' in Het Belang van Limburg [WWW].
www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid999549/kamercommissie-misbruik-luysterman-had-9-pedofiliezaken-in-12-jaar.aspx [Consultatie 28/04/2012]

206. Eind 1999 stelde monseigneur Luysterman de commissie samen met als voorzitter Godelieve Halsberghe. Zij was als ondervoorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel toen juist op pensioen. De commissie werd samengesteld uit zeven leden aan Nederlandstalige en zeven aan Franstalige kant die uit dokters, juristen, een verpleegster en uiteindelijk ook één priester bestond. Nadat de commissie werd opgericht, dewelke zich bevond in de Guimardstraat in Brussel waar de Kerk een huis heeft en waar ook het katholieke onderwijs zit, kwamen in de loop der jaren een dertigtal klachten binnengelopen. Dat is niet zo veel als je ziet dat Professor Adriaenssens er in 2010 bij de vijfhonderd binnenkreeg.¹⁶⁰

207. De commissie was uiteraard geen burgerlijke maar ook geen kerkelijke rechtbank. Noch het strafrecht, noch het kerkelijke recht was er van toepassing. De commissie was een oord waar slachtoffers van seksueel misbruik terecht konden. De klachten werden onderzocht door de commissie en erkend als het authentiek was. Dat impliceerde dat de daders schadevergoedingen moesten betalen. Er werd duidelijk gesteld dat de religieuze overheden een morele verantwoordelijkheid dragen als een van de leden een fout heeft begaan. Zij moest betalen als de dader niet bij machte was om dat te doen. Ten slotte moest de commissie ook adviseren welke maatregelen er konden worden genomen ten aanzien van de dader. In geen geval was de commissie een simpel adviesorgaan van de bisschoppen zoals kardinaal Danneels wou doen geloven.¹⁶¹

208. In het begin van de commissie verliep alles goed omdat bisschop Luysterman zich ermee bemoeide maar in 2003 ging hij op pensioen en in 2007 is hij onttrokken uit zijn functie van verslaggever over seksueel misbruik in de Kerk omdat zijn collega-bisschoppen vonden dat hij te veel geloofde in de commissie alsook hen te veel steunde. Hij is toen vervangen door bisschop Guy Harpigny van Doornik, die de commissie nooit ernstig heeft genomen.¹⁶²

209. Lang voordien liep waren er ook al problemen omdat de oversten van diverse kerkelijke ordes vonden dat alleen het officialaat ter zake bevoegd was. Zij vreesden dat de commissie de

¹⁶⁰ Y. BARBIEUX, (26/06/2010), 'Leidde zij gerecht naar Danneels?' in Het Nieuwsblad [WWW]. www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=GHE2S4F4D [Consultatie 28/04/2012].

¹⁶¹ X, (01/12/2010), 'Bisschoppen nooit bereid tot schadevergoeding' in De Knack [WWW]. www.knack.be/nieuws/belgie/bisschoppen-nooit-bereid-tot-schadevergoeding/article-1194880895112.htm [Consultatie 29/04/2012].

¹⁶² J. DE WIT, (13/12/2010), 'Kamercommissie misbruik: Luysterman had 9 pedofiliezaken in 12 jaar' in Het Belang van Limburg [WWW]. www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid999549/kamercommissie-misbruik-luysterman-had-9-pedofiliezaken-in-12-jaar.aspx [Consultatie 28/04/2012]

dadere zou aangeven bij het gerecht zodra hun schuld vast zou staan. Tegelijk weigerden ze herstelbetalingen te doen. Ook de bisschoppen weigerden schadevergoedingen te betalen.¹⁶³ Dat werd vrij snel duidelijk toen eerst het begrip “herstelbetaling” geschrapt werd; daarna werd het woord schadevergoeding vervangen door financiële hulp omdat het neutraler is en geen schuld impliceert. De commissieleden begonnen zich tegen deze visie te verzetten maar het was te laat want nadien heeft de Kerk niet meer betaald. De kerkelijke autoriteiten namen de dadere meer in bescherming dan de slachtoffers. Tevens lieten verschillende dadere verstaan dat slachtoffer instemmend en meegaand was geweest en dat het ook mee verantwoordelijk was.¹⁶⁴

*Bijvoorbeeld schreef monseigneur Roger Vangheluwe van Brugge aan een slachtoffer dat het niet voldoende is dat de dader wordt gestraft en dat hij een morele schadevergoeding krijgt. Hij moest ook zelf vergiffenis schenken aan de verkrachter en in het reine komen met zijn eigen schuld.*¹⁶⁵

210. In 2006 werd de situatie erger aangezien de commissieleden zich niet meer op hun gemak voelden in de Guimardstraat, ze hadden het gevoel dat de muren oren hadden en dus begonnen ze bij voorzitter Halsberghe thuis te vergaderen. De afstand tussen de Kerk en de commissie werd geleidelijk aan groter.¹⁶⁶

211. In april 2008 zei bisschop Guy Harpigny van Doornik, die intussen referendaris was geworden voor seksueel misbruik in de Kerk, in naam van enkele hardliners, onder wie de latere aartsbisschop Léonard, dat de commissie enkel kon werken als ze haar opdracht zou beperken. Ze mocht geen enkele bevoegdheid meer hebben om de slachtoffers bij te staan. In geen geval mocht ze nog boetes of schadevergoedingen bepalen. Ze mocht enkel nog klachten over seksueel misbruik in vooronderzoek nemen en het resultaat meedelen aan de religieuze

¹⁶³ J. DE WIT, (01/12/2010), ‘Commissie seksueel misbruik: schaakmat gezet omdat ik schadevergoedingen wilde betalen’ in Gazet van Antwerpen [WWW].
www.vandaag.be/binnenland/53266_commissie-seksueel-misbruik-schaakmat-gezet-omdat-ik-schadevergoeding-en-wilde-betalen.html [Consultatie 29/04/2012]

¹⁶⁴ X., (27/06/2010), ‘Gerecht maakt een kruis over de commissie seksueel misbruik in de Kerk’ [WWW]. Rorate: www.rorate.com/nieuws/nws.php?id=61648 [Consultatie 01/05/2012].

¹⁶⁵ ¹⁶⁵ D. TIELEMAN, *Hoe het pedofilieschandaal in de Belgische Kerk losbarstte*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 2011, 51.

¹⁶⁶ D. TIELEMAN, *Hoe het pedofilieschandaal in de Belgische Kerk losbarstte*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 2011, 69.

autoriteiten. De bisschop of de oversten zouden zich dan gelasten met de uitvoering van de straf voor de dader en met de opvang van het slachtoffer.¹⁶⁷

212. Op 16 februari 2009 nam voorzitter Halsberghe ontslag samen met alle andere commissieleden. Zij had alle dossiers die bij haar thuis lagen terug overgebracht naar het Rijksarchief nadat zij een angstwekkend telefoontje van een onbekende had ontvangen. Een jaar later zal Professor Peter Adriaenssens haar werk overnemen.¹⁶⁸ Hij was reeds in 2007, een klein jaar, lid geweest maar had dan zijn ontslag gegeven omdat hij niet akkoord kon gaan met de werkwijze van voorzitter Halsberghe. Zij vroeg schadevergoeding aan de dader en hij vond dat het slachtoffer vergiffenis moest schenken aan de dader. Dader en slachtoffer moesten worden samengebracht en verzoend.¹⁶⁹

9.2.3 Commissie voor de behandeling van klachten van seksueel misbruik in een pastorale relatie

213. Bij de Bisschoppenconferentie van 14 mei 2009 werd besloten een werkgroep op te richten die ertoe strekte de interne structuur van de commissie onder voorzitterschap van Halsberghe te wijzigen. Vervolgens verzocht monseigneur Harpigny, bisschop-referent betreffende seksueel misbruik binnen een pastorale relatie, professor Peter Adriaenssens om tot de werkgroep toe te treden en zich te buigen over de hervorming van de vorige commissie.¹⁷⁰ Zoals eerder vermeld, had professor Adriaenssens de werking van die commissie strijdig geacht met zijn ethiek wegens de centrale positie die was bestemd voor de schadeloosstelling van de slachtoffers. Zowel professor Adriaenssens, die de laatste hand legde aan een nieuwe studie betreffende de hulpverlening aan slachtoffers van seksueel misbruik, als de werkgroep waren dan geleidelijk gewonnen voor de oprichting van een commissie met een “verzoenende” opdracht. Die commissie was gebaseerd op het voorbeeld van de Waarheids- en Verzoeningscommissie die in Zuid-Afrika na het einde van de apartheid werd opgericht. Wegens de op de commissie

¹⁶⁷ J. DE WIT, (01/12/2010), ‘Commissie seksueel misbruik: schaakmat gezet omdat ik schadevergoedingen wilde betalen’ in Gazet van Antwerpen [WWW].
www.vandaag.be/binnenland/53266_commissie-seksueel-misbruik-schaakmat-gezet-omdat-ik-schadevergoeding-en-wilde-betalen.html [Consultatie 29/04/2012]

¹⁶⁸ Y. BARBIEUX, (26/06/2010), ‘Leidde zij gerecht naar Danneels?’ in Het Nieuwsblad [WWW].
www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=GHE2S4F4D [Consultatie 28/04/2012]

¹⁶⁹ D. DE CONINCK & M. DECLERCQ, (30/04/2010), ‘De vergeetputten van God’ in De Morgen [WWW].
www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1099878/2010/04/30/De-vergeetputten-van-God.dhtml [Consultatie 30/04/2012]

¹⁷⁰ X., (27/06/2010), ‘Gerecht maakt een kruis over de commissie seksueel misbruik in de Kerk’ [WWW]. Rorate:
www.rorate.com/nieuws/nws.php?id=61648 [Consultatie 01/05/2012].

Halsberghe geformuleerde kritiek keurde de Bisschoppenconferentie de oprichting goed van een commissie van dit type.¹⁷¹

214. De commissie strekte ertoe de klachten van slachtoffers te ontvangen alsook met kennis van zaken een met redenen omkleed en objectief advies uit te brengen ten behoeve van de bisschoppen en de oversten, zodat zij die dossiers op passende wijze intern zouden kunnen behandelen. Tevens werd erin voorzien dat priesters wier crimineel gedrag bewezen was en die nog in functie waren, zouden worden afgezet.¹⁷²

215. Een van de doelstellingen van de commissie Adriaenssens was het verleden beter te begrijpen om duidelijk te maken wat vandaag moet veranderen. Zulks vereist voor professor Adriaenssens een omgeving die de daders aanmoedigt hun medewerking te verlenen en de feiten te erkennen.¹⁷³ Dat ware niet mogelijk mocht bij een bekentenis de straf het enige perspectief zijn. In die context wordt het relaas van het slachtoffer getoetst aan de verantwoordelijkheid van de samenleving en van de kerkelijke gezagsdragers. Zulks behelst niet alleen de rechtstreeks betrokken priester maar ook diens meerdere opdat zij zich samen moreel aansprakelijk kunnen voelen voor het leed van het slachtoffer.¹⁷⁴

216. In acht weken ontving de nieuwe interne kerkelijke commissie 475 klachten. De Kerk nam zich voor het aantal commissieleden te verruimen om een dergelijke toevloed het hoofd te kunnen bieden. Op dat ogenblik besloot Peter Adriaenssens, gezien de omvang van de feiten, contact op te nemen met de minister van Justitie. De minister ontmoette professor Adriaenssens, en stelde hem voor twee magistraten te detacheren om de commissie bij te staan.¹⁷⁵ Hij bracht het College van procureurs-generaal van die beslissing op de hoogte en vroeg het College de professor te ontvangen. Vervolgens werd een vergadering belegd tussen professor Adriaenssens en het College van procureurs-generaal om de nadere

¹⁷¹ D. TIELEMAN, *Hoe het pedofilieschandaal in de Belgische Kerk losbarstte*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 2011, 75.

¹⁷² J. DESLOOVER, (09/06/2010), 'Commissie Adriaenssens onderzoekt ook rol Danneels' in De Standaard [WWW]. www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=NB2R9ESC [Consultatie 01/05/2012].

¹⁷³ X, (01/12/2010), 'Bisschoppen nooit bereid tot schadevergoeding' in De Knack [WWW]. www.knack.be/nieuws/belgie/bisschoppen-nooit-bereid-tot-schadevergoeding/article-1194880895112.htm [Consultatie 29/04/2012].

¹⁷⁴ J. DESLOOVER, (02/12/2010), 'Daar zijn de geheime dossiers weer' in De Standaard [WWW]. www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=V9334FRK [Consultatie 01/05/2012].

¹⁷⁵ T. GADEYNE, (07/05/2010), 'Speciale magistraat moet pedofilie in Kerk aanpakken' in het Belang van Limburg [WWW]. www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid926326/speciale-magistraat-moet-pedofilie-in-kerk-aanpakken.aspx [Consultatie 01/05/2012].

kennisgevingregels te bepalen in verband met de wijze waarop de commissie van de katholieke Kerk de haar bekende feiten zou mededelen aan het openbaar ministerie.¹⁷⁶

217. Op 24 juni 2010 gelaste onderzoeksrechter Wim De Troy een reeks huiszoeken waarbij onder andere in de kantoren van de commissie-Adriaenssens. Na die huiszoeken diende de volledige commissie voor de behandeling van klachten over seksueel misbruik in een pastorale relatie haar ontslag in; de bisschoppen hebben dat ontslag aanvaard.¹⁷⁷

218. Op 1 juli 2010 vond een persconferentie plaats waarop het ontslag van de commissie werd bekendgemaakt. De slachtoffers werden ingelicht over de mogelijkheid zich als benadeelde aan te melden bij het parket.

219. Op 9 september 2010 presenteerde professor Adriaenssens zijn vooraf aangekondigd rapport aan de Belgische katholieke overheden die verwonderd en verrast waren door de omvang en de inhoud van de dossiers, waarna het de dag nadien werd voorgesteld op een persconferentie.

9.3 Initiatief vanuit justitie

9.3.1 Operatie Kelk

220. De cel pedofilie had van de vorige voorzitter Halsberghe alsook van priester Devillé¹⁷⁸ een aantal dossiers, meer bepaald van haar 33 en van hem 494, ontvangen met de melding dat daar mogelijke misdrijven in zaten. Vervolgens heeft de procureur des Konings Bruno Bulthé van het gerechtelijk arrondissement Brussel onmiddellijk onderzoeksrechter Wim De Troy gevorderd met een saisine die gaat over aanranding van de eerbaarheid, misbruik van minderjarigen en schuldig verzuim. De onderzoeksrechter gaf opdracht een groot aantal dossiers en computers in beslag te nemen. Hiervoor werden huiszoeken uitgevoerd in het aartsbisschoppelijk paleis in Mechelen, het graf van kardinaal Mercier in de Mechelse

¹⁷⁶ J. DE WIT, (07/05/2010), '634 veroordelingen voor seksueel misbruik van kinderen in 2009' in Het Belang van Limburg [WWW].

www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid926487/634-veroordelingen-voor-seksueel-misbruik-van-kinderen-in-2009.aspx [Consultatie 01/05/2012].

¹⁷⁷ X., (24/06/2010), 'Huiszoeken bij Danneels en aartsbisdom: geen geheime opslagplaats' in Het Belang van Limburg [WWW]. www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid948422/parket-houdt-huiszoeking-bij-aartsbisdom.aspx [Consultatie 02/05/2012].

¹⁷⁸ Oprichter van de Werkgroep Mensenrechten in de Kerk

kathedraal, de woning van kardinaal Danneels en in de gebouwen waar de Commissie Adriaenssens zetelde.¹⁷⁹

221. Voorzitter Adriaenssens dacht dat hij in een brief van 10 juni 2010, een week voor de huiszoeking, een sluitende afspraak had gemaakt met het ministerie van Justitie omtrent het doorgeven van de dossiers aan justitie. Dat was een protocol met de hoogste chefs van justitie, namelijk de vijf procureurs-generaals, dat de afspraken regelde tussen de commissie en justitie.¹⁸⁰ Ten gevolge daarvan dacht de commissie dat zij autonoom kon beslissen om een dossier al dan niet te bezorgen aan het gerecht. Voorzitter Adriaenssens hechte veel belang aan de privacy van de slachtoffers in de dossiers die de commissie in zijn bezit had. Ten gevolge van de huiszoeking vond voorzitter Adriaenssens dat haar fundament werd weggeslagen, met name het noodzakelijk vertrouwen tussen justitie en de commissie, wat het vertrouwen tussen slachtoffers en commissie aantast.¹⁸¹

222. Een van de tegenstanders van Operatie Kelk was federaal procureur Johan Delmulle, die nog op het kabinet van de CD&V-minister van Justitie had gewerkt, en de Brusselse procureur-generaal Marc de le Court, van katholieke huize. Ook zij noemden de huiszoeken 'buitenproportioneel'. Het wekt dan ook geen verwondering dat het parket-generaal met procureur-generaal Marc de le Court na amper een week een 'onderzoek-naar-het-onderzoek' opstartte. Hij wou dat de Kamer van Inbeschuldigingstelling (KI), die elk dossier van het parket controleert voor het naar de rechtbank wordt doorgestuurd, De Troy van zijn opdracht ontsloeg en een andere onderzoeksrechter aanstelde.¹⁸² Zo een onderzoek-naar-het-onderzoek is niet ongewoon; wel ongewoon is de snelheid waarmee en ook de geheimzinnigheid waarin het gebeurde.

223. Advocaat Van Steenbrugge, die in het begin de enige advocaat van de slachtoffers was, las in de weekendeditie van *De Morgen* dat er op 6 augustus 2011 een zitting zou gehouden worden

¹⁷⁹ D. TIELEMAN, *Hoe het pedofilieschandaal in de Belgische Kerk losbarstte*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 2011, 106.

¹⁸⁰ X., (25/06/2010), 'De Clerck: Verrast door huiszoeken' in het Belang van Limburg [WWW]. www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid948740/de-clerck-verrast-door-huiszoeken.aspx [Consultatie 02/05/2012].

¹⁸¹ X., (28/06/2010), 'Commissie-Adriaenssens neemt collectief ontslag' [WWW]. De Redactie: www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.812887 [Consultatie 28/04/2012]

¹⁸² J. DE WIT, (21/10/2010), 'De hoorzittingen over seksueel misbruik in de Kerk' in De Gazet van Antwerpen [WWW]. www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/de-hoorzittingen-over-seksueel-misbruik-in-de-kerk.aspx [Consultatie 01/05/2012].

van de Kamer van Inbeschuldigingstelling in het dossier De Troy. Hij kon zich niet voorstellen dat de KI zich zou uitspreken over de rechtsgeldigheid van de huiszoeken zonder hem. Advocaat Van Steenbrugge stelde zich vervolgens onmiddellijk burgerlijk partij namens de slachtoffers en eiste gehoord te worden als hun advocaat. Hij vernam vervolgens wie de kamer ging voorzitten en trok zijn conclusies aangezien enkele hoge magistraten elkaar zouden hebben getelefoneerd en afgesproken hebben wie zou zetelen en wat ze zouden beslissen.¹⁸³ Hij vermoedde dat ze de huiszoeken onwettig gingen verklaren en dat ze alle dossiers over seksueel misbruik in de Kerk bij het grof huisvuil gingen zetten. Volgens hem wou de procureur-generaal onder druk van de Kerk de zaak in de doofpot stoppen en alle dossiers met bezwarende documenten teruggeven.

224. Op 6 en 13 augustus 2010 besliste de KI in het grootste geheim, zonder advocaat Van Steenbrugge, om een deel van de huiszoeken ongeldig te verklaren. Alleen de 475 dossiers van de commissie Adriaenssens moesten worden teruggegeven. De inbeslagnames in het aartsbisdom en bij kardinaal Danneels thuis bleven rechtsgeldig.¹⁸⁴

225. De Kerk en het parket zijn daarop weer gaan samen zitten en op 9 september 2010 heeft de KI alle huiszoeken ongeldig verklaard; aldus moest onderzoeksrechter De Troy alle in beslag genomen dossiers terugbezorgen. De onderzoeksrechter zou tijdens deze huiszoeken zijn boekje te buiten zijn gegaan.¹⁸⁵ Echter op 12 oktober 2010 vernietigde het Hof van Cassatie de beslissingen van de KI waarbij die huiszoeken onwettig verklaard werden. Als reden gaf Cassatie dat de burgerlijke partijen niet werden gehoord door de KI en dat dit een schending van de procedure betekende. Een andere Kamer van Inbeschuldigingstelling in Brussel moest zich vervolgens over de zaak buigen. De burgerlijke partijen moesten nu wel gehoord worden.

186

¹⁸³ D. TIELEMAN, *Hoe het pedofilieschandaal in de Belgische Kerk losbarstte*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 2011, 111.

¹⁸⁴ K. HERBOTS, (14/08/2010), 'Slachtoffers Operatie Kelk spannen kort geding aan tegen Belgische staat' in De Morgen [WWW].
www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1144896/2010/08/14/Slachtoffers-Operatie-Kelk-spannen-kort-geding-aan-tegen-Belgische-staat.dhtml [Consultatie 02/05/2012].

¹⁸⁵ J. DE WIT, (09/09/2010), 'Mechels deel Operatie Kelk is nietig' in De Gazet van Antwerpen [WWW].
<http://www.gva.be/nieuws/binnenland/aid970876/operatie-kelk-beeindigd.aspx> [Consultatie 02/05/2012].

¹⁸⁶ X., (12/10/2010), 'Hof van Cassatie verbreekt arresten KI over Operatie Kelk' in De Knack [WWW].
www.knack.be/nieuws/belgie/hof-van-cassatie-verbreekt-arresten-ki-over-operatie-kelk/article-1194834363588.htm [Consultatie 02/05/2012].

226. Op 24 oktober 2011 boog de Brusselse Kamer van Inbeschuldigingstelling zich voor de derde keer op een jaar tijd over de rechtsgeldigheid van Operatie Kelk. Het federaal parket en Christine Mussche, de advocaat van een groep slachtoffers, pleitten op de zitting dat de huiszoeken bij kardinaal Danneels en in het paleis van de aartsbisdom rechtsgeldig waren. Fernand Keuleneer, de advocaat van kardinaal Danneels en van het aartsbisdom, pleitte het tegenovergestelde. Op 29 november 2011 viel de uitspraak: de Brusselse KI verklaarde de huiszoeken en inbeslagnames bij kardinaal Danneels en het aartsbisdom nietig. De advocaten van de slachtoffers, Christine Mussche en Walter Van Steenbrugge, beslisten op 5 december 2011 opnieuw in cassatie te gaan.¹⁸⁷ Op 20 maart 2012 gaf onderzoeksrechter Wim De Troy te kennen dat hij op het einde van deze maand zijn ambt zou neerleggen wegens onenigheid met zijn overste over het overplaatsen van zijn assistente na haar zwangerschapsverlof.¹⁸⁸

227. Op 3 april 2012 besliste het Hof van Cassatie te Brussel dat het laatste arrest van de Kamer van Inbeschuldigingstelling (van 29 november 2011), dat bepaalde dat de huiszoeken van onderzoeksrechter Wim De Troy en het in beslag genomen bewijsmateriaal nietig wordt verklaard, gedeeltelijk wordt verbroken. Deze beslissing werd deels gebaseerd op de door de advocaten van de slachtoffers aangehaalde "Antigoon-doctrine".¹⁸⁹ Deze rechtspraak zegt dat zelfs als de methode, gebruikt om tot het bewijsmateriaal te komen wordt betwist, dit bewijsmateriaal daarom niet ongeldig is. Een nieuw samengestelde Kamer zou zich voor de zomer uitspreken over de gevolgen van de verbreking van het arrest. Voorlopig wordt een belangrijk deel van de dossiers die onder andere moet dienen om schuldig verzuim binnen de kerk te kunnen bewijzen, opnieuw toegelaten in het verdere onderzoek.¹⁹⁰

¹⁸⁷ X., (16/01/2012), 'Operatie Kelk: een overzicht van anderhalf jaar procederen' in De Morgen [WWW]. www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1379857/2012/01/16/Operatie-Kelk-overzicht-van-ander-half-jaar-procederen.dhtml [Consultatie 03/05/2012].

¹⁸⁸ J. DE WIT, (20/03/2012), 'Wim De Troy stapt uit Operatie Kelk' in De Gazet van Antwerpen [WWW]. www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid1139242/wim-de-troy-stapt-uit-operatie-kelk.aspx [Consultatie 03/05/2012].

¹⁸⁹ X., (03/04/2012), 'Operatie Kelk: huiszoeken 2010 nietig, Cassatie verfijnt' in De Knack [WWW]. www.knack.be/nieuws/belgie/operatie-kelk-huiszoeken-2010-nietig-cassatie-verfijnt/article-4000076236699.htm [Consultatie 03/05/2012].

¹⁹⁰ X., (03/04/2012), 'Cassatie verbreekt laatste arrest over Operatie Kelk gedeeltelijk' in De Standaard [WWW]. www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=DMF20120403_055 [Consultatie 03/05/2012].

9.4 Conclusie

228. Voorzitter Adriaenssens dacht dat hij een afspraak had met justitie waarbij hij autonoom kon beslissen over het al dan niet bezorgen van de dossiers aan het gerecht. Hierbij mogen we niet vergeten dat na het ontslag van Vangheluwe op 23 april 2010, hij elke dag in de media verkondigde dat er bij zijn commissie tientallen meldingen binnenliepen van seksueel misbruik in de Kerk. Hij heeft zelfs een persbericht verspreid om medewerkers te zoeken voor het begeleiden van de slachtoffers. Het was misschien niet zo slim om daar zo veel drukte rond te maken want het gerecht stond erbij en keek ernaar. Voorzitter Adriaenssens was woedend over de huiszoeking maar hij heeft ze zelf over zich heen gehaald. Hij heeft ook bij herhaling gezegd dat hij snel wou afronden. Als justitie nog iets wou vinden, moest ze er op tijd bij zijn. Ze hadden alle redenen om bij de commissie binnen te vallen.

Opmerkelijk hierbij is dat justitie afspraken zou gemaakt hebben om een kerkelijke commissie te laten oordelen over misbruik in de Kerk. Justitie zou dus het recht uit handen geven om recht te spreken. Dat is ongezien in ons land en ver daarbuiten. De commissie zou dus kunnen gezien worden als een soort parallelle binnenkerkelijke justitie.

229. De advocaat van de bisschoppenconferentie verweet Operatie Kelk dat de huiszoeking lichtzinnig waren en op niets gebaseerd. De aanleiding tot huiszoeking waren de 494 dossier van Rik Devillé en de 33 van ex-voorzitter Halsberghe aldus kan hier geen sprake meer zijn van enige lichtzinnigheid.

Aan de andere kant doet Operatie Kelk toch enkele vragen oproepen met name hoe het mogelijk is dat wanneer advocaat Van Steenbrugge zich burgerlijk partij stelt voor de slachtoffers van seksueel misbruik, zodat hij moet worden opgeroepen bij elke zitting ter zake, hij toch niet gehoord wordt?! Misschien heeft de Kerk getracht om Operatie Kelk te doen mislukken...

330. Concluderend valt het op dat zowel op het gebied van kerkelijke als gerechtelijk initiatief de kerkleiding de teugels nog in handen tracht te houden en zij op heden nog een wezenlijke invloed heeft. Ik ben de mening toe gedaan dat zij nog steeds meer bezig is met haar imago dan wel met tegemoetkoming aan de slachtoffers van seksueel misbruik waarbij een objectief onderzoek naar de handelingen van haar geestelijken in het verleden bij behoort.

Algemene conclusie

331. De probleemstelling, dewelke in de inleiding ook is uiteengezet, is dat ik door middel van deze thesis wil weten of er nood is aan een parallelle justitie bij de bestraffing van seksueel misbruik door geestelijken in België. De doelstelling is om hierop een antwoord te bieden op grond van de door mij beschreven bevindingen.

332. Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden werd eerst begonnen met een begripsverduidelijking omtrent de woorden die voorkomen in mijn probleemstelling. Vervolgens werd het ontstaan van het kerkelijk recht en het strafrecht besproken waarbij aangetoond werd dat deze een lange geschiedenis van verbondenheid hebben alsook dat elk van hen steeds heeft geprobeerd om binnen te dringen in het bevoegdheidsgebied van de andere om op die manier een groter controlegebied te verwerven.

333. In hoofdstuk vier werd de bestraffing ten aanzien van seksueel misbruik door de Kerk beschreven. Door het schrijven van mijn masterproef ben ik voor het eerst in aanmerking gekomen met het kerkelijk recht. In de media kon je voortdurend lezen en horen dat de Kerk geheimhouding promoot ten aanzien van feiten van seksueel misbruik doch hetgeen waarop zij zich baseerden om deze beschuldiging te uiten was niet steeds duidelijk. Mijn verontwaardiging was dan ook zeer groot als ik de specifieke richtlijnen vanwege de kerkleiding las aangaande de aanpak van seksueel misbruik van minderjarigen door geestelijken.

334. Het is nauwelijks te geloven dat de tot 2001 geldende *Crimen Sollicitationis* bepaalde dat gevallen van kindermisbruik bij voorkeur binnenkerkelijk moeten worden opgelost. Volgens deze instructie moeten gevallen van kindermisbruik net zo worden behandeld als gevallen van seksuele toenadering. Dat wil zeggen dat leden van de kerkelijke hiërarchie op straffe van excommunicatie verplicht waren tot zwijgen tegenover de buitenwereld. Die geheimhoudingsplicht gold ook voor slachtoffers en getuigen, al was in hun geval de straf voor het verbreken van die geheimhoudingsplicht niet zo zwaar als voor priesters en andere kerkelijke waardigheidsbekleders. Deze geheimhoudingsplicht is in mijn opzicht bijna paranoïde. Vanuit kerkelijk perspectief is zij te begrijpen maar niet vanuit een moreel

perspectief aangezien deze enkel werd ingegeven vanuit een bezorgdheid ten aanzien van de reputatie van het instituut.

335. Deze houding vindt haar wortels in een door de Kerk sinds de Middeleeuwen opgeëist recht, dat van het *privilegium fori*: priesters en clerici hoeven niet voor een wereldlijke rechter te verschijnen maar moeten zich verantwoorden voor een kerkelijke rechtbank. Hoewel dit privilege in de huidige samenleving anachronistisch is, leeft deze houding of mentaliteit nog steeds voort.

336. In 2001 werd de *Crimen Sollicitationis* vervangen door nieuwe regelgeving. In dat jaar stuurde toenmalig kardinaal Joseph Ratzinger de brief *Delictis Gravioribus* aan alle bisschoppen in de wereld. Deze bevat weliswaar de bepaling dat alle gevallen van pedastierie (=knapenliefde) aan Rome – dus aan het hoofd van de Congregatie voor de Geloofsleer, destijds Joseph Ratzinger – moesten worden gemeld. Niettemin bestaat er geen plicht om samen te werken met de overheidsjustitie.

337. We staan hier voor een moreel falen van catastrofale omvang; een cultuur van het zwijgen tegenover ernstige misdrijven en in het centrum van dat falen staat onze huidige paus Ratzinger. Door al deze feiten ligt de reputatie van onze paus aan diggelen doch schijnt hij dit zelf niet te vatten. Waarom ook? Hij is naar eigen zeggen ‘de stem van de morele rede van de mensheid’. Hij is immers de zuivere, die geroepen is ‘om de rede te zuiveren’. Hoe staat dat ook alweer bij Paulus (Titus 1:15): ‘Voor wie zuiver zijn, is alles zuiver’ en precies daar ligt natuurlijk het probleem.

338. In schrill contrast met deze geheimhouding die het kerkelijk recht voorschrijft staat het Belgisch strafrecht. In ons strafrecht vinden we een hele reeks van strafbare gedragingen met hun bestraffing, waarbij we tenminste kunnen spreken van bestraffing aangezien binnen het kerkelijk recht de zwaarste straffen de excommunicatie en laïcisering zijn.

339. In hoofdstuk 6 werd de binding tussen Kerk en staat besproken. Onze Belgische Grondwet voorziet geen expliciete scheiding maar wel het stelsel van de relatieve scheiding dewelke afgeleid kan worden uit de artikelen 20, 21, 22 en 181 van onze grondwet. De reden waarom ik een hoofdstuk wou wijden aan de scheiding tussen Kerk en staat is omdat het verbijsterend is dat het handelen van de Kerk zich tijdens zo een lange periode ongemoeid heeft kunnen

voordoen. Volgens mij is één van de redenen waarom de overheid niet heeft ingegrepen, dat er voor de 18de eeuw zelfs geen relatieve scheiding was van Kerk en staat. Heden is er nog steeds geen strikte scheiding waarbij elk zijn eigen zaken regelt doch moeten we voor ogen houden dat we positief aan het evolueren zijn in een richting van minder tolerantie ten opzichte van het handelen van de Kerk.

340. Het kan nu misschien overkomen alsof ik tegen de Kerk ben maar dat is niet zo. Ik ben tegen de donkere kant van het instituut. In de hoofdstukken 7 en 8 werden daarom ook de knelpunten bij zowel de Kerk als justitie besproken, want geen van beide systemen is perfect binnen dit circuit van parallelle justitie. Indien de kerkleiding op de hoogte werd gebracht van seksueel misbruik van minderjarigen door haar geestelijken, was de reactie meestal de overplaatsing en beriep zij zich op het beroepsgeheim. Ik begrijp niet waarom Rome en de bisschoppen het recht niet hebben laten geschieden. Ze werken niet samen met het gerecht maar maken ook geen gebruik van de interne procedures die ze zelf hebben geïnstalleerd. Waarom is er anders nog nooit gebruik gemaakt van de laïcisering die in de codex uitdrukkelijk bepaald is bij misbruik van minderjarigen.

341. Aan de andere kant is er ook nog verbetering mogelijk ten aanzien van de aanpak van seksueel misbruik door justitie. Vooreerst is er een grote discussie omtrent de verlenging van de verjaringstermijn, waarvan ik geen voorstander ben. Emotioneel gezien zou het inderdaad heel nobel zijn ten opzichte van slachtoffers van seksueel misbruik om hen te laten genieten van een langere verjaringstermijn doch rationeel kan men dit niet maken ten opzichte van andere misdrijven die dan als ‘minder erg’ zouden bestempeld worden. Niemand heeft de bevoegdheid om te oordelen dat het ene misdrijf een ergere impact zou hebben op een slachtoffer in vergelijking met een ander misdrijf. Ten tweede is het spijtig dat er geen algemene aangifteplicht bestaat in ons rechtssysteem en men enkel maar verplicht is om op te treden binnen de strikte grenzen van schuldig verzuim of volstreekte noodzakelijkheid. Daarnaast dient er ook duidelijkheid te komen aangaande de draagwijdte van het beroepsgeheim aangezien hierover geen eensgezindheid bestaat en dit met het oog op het vermijden van het ‘schuldig verzwijgen’. Tot slot dient de figuur van het schuldig verzuim, waaraan de kerkleiding zich schuldig heeft gemaakt, toegepast te worden. Er zijn talrijke bewijzen voorhanden waaruit duidelijk blijkt dat de kerkleiding op de hoogte was van seksueel misbruik en daar onvoldoende heeft tegen gedaan.

342. In het laatste hoofdstuk werd het praktijkvoorbeeld besproken van een parallelle justitie oftewel het voorbeeld waarbij de parallellen zich hebben gesneden. Donderdag 24 juni 2010 zou een dag blijken te zijn om te onthouden. Die ochtend viel de Belgische politie binnen in verschillende kerkelijke locaties zoals het aartsbisshoppelijk paleis en bij de Commissie-Adriaenssens. Het was de dag dat justitie duidelijk gemaakt heeft aan de kerk dat wanneer puntje bij paaltje komt betreffende seksueel kindermisbruik, het gerecht nog steeds de eindbevoegdheid heeft. Daar was de kerk niet al te opgezet mee en ook meerdere slachtoffers hadden enkele opmerkingen. Het leidde zelfs toch het ontslag van de commissie Adriaenssens dewelke het kerkelijk initiatief was ten aanzien van de aanpak van seksueel misbruik van minderjarigen door geestelijken.

343. Concluderend kan ik stellen dat de houding van de Kerk leidt tot het beeld van een machtige Kerk die boven de wereldlijke gewoonten en zelfs de wereldlijke jurisdictie staat. Waarom veroorloofden de kerkleiders het zich tot in de recente geschiedenis om geestelijken, die vanwege het seksueel misbruiken van kinderen voor het gerecht zouden moeten komen, te beschermen. Strafbare feiten werden in de doofpot gestopt en misdadigers werden overgeplaatst, zelfs al bestond nog steeds het gevaar dat zij opnieuw strafbare feiten zouden plegen. Hieruit blijkt duidelijk dat er geen nood is aan een parallelle justitie. De Kerk heeft bewezen dat haar aanpak van seksueel misbruik gepleegd door haar geestelijken tevens strafbaar is. Laat de bestrijding, aanpak en bestraffing maar over aan de Belgische justitie opdat nog kan gered worden wat er nog te redden valt want de crisis is nog lang niet voorbij!

Bibliografie

WETGEVING

Strafrecht

Art. 29 en 30 Sv.

Art. 372 – 378bis Sw.

Art. 382bis Sw.

Art. 422bis Sw.

Art. 458 Sw.

Art. 458bis Sw.

Wet 4 juli 1989 tot wijziging van sommige bepalingen betreffende het misdrijf verkrachting, *BS* 18 juli 1989.

Wet van 13 april 1995 betreffende seksueel misbruik ten aanzien van minderjarigen
Europese Conventie voor de Rechten van de Mens

Wet 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, *BS* 17 maart 2001.

Memorie van toelichting bij wetsvoorstel tot wijziging van sommige bepalingen betreffende het misdrijf verkrachting, *Parl.St.* Kamer 1981-82, nr. 166/1.

Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 1907/1.

Kerkelijk recht

Wetboek Canoniek Recht

Crimen Sollicitationis

Sacramentorum Sanctitatis Tutela

Delictis Gravioribus

RECHTSPRAAK

GwH 29 oktober 2009, arrest nr. 167/2009.

Cass. 20 februari 1905, *Pas*, 1905, I, 141.

Cass. 7 januari 1997, *AJT* 1998-99, 173, noot L. STEVENS.

Cass. 25 oktober 2006, *RDP* 2007, 264

Cass. 25 september 2007, *RW* 2007-2008, 1503, noot S. VANDROMME.

Brussel 21 juni 1979, *RDP* 1979, 272, noot A.M.

Brussel 23 juni 1999, *RW* 1999-2000, 1138, noot A. VANDEPLAS.

Gent 3 oktober 2000, *TGR* 2001, 61.

RECHTSLEER

Boeken

BEAL, J., CORIDEN, J. & GREEN, T., *New commentary on the Code of Canon Law*, New Jersey, Paulist Press, 2002, 1984p.

BRAND, A.J., *Oorlog in de Middeleeuwen*, Hilversum, Uitgeverij Verloren, 1989, 181p.

BRIGHT, G., *Grand jury report on the sexual abuse of minors by clergy*, Darby, Diane Publishing, 2011, 418p.

BROERS, C., *Geschiedenis van het straf- en vergoedingsrecht*, Antwerpen, Maklu, 2012, 143p.

CHRISTIAENS, J., *Notariële boekhouding*, Mechelen, Kluwer, 2006, 352p.

CLAES, E., *Legaliteit en rechtsvinding in het strafrecht*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2003, 521p.

COENE, G. & LONGMAN, C., *Eigen emancipatie eerst? Over de rechten en representatie van vrouwen in een multiculturele samenleving*, Gent, Academia Press, 2005, 175p.

COENRAAD, L., *Het beginsel van hoor en wederhoor in het Romeinse procesrecht*, Rotterdam, Kluwer, 2000, 240p.

DE BRUIJN, A., *Het Nederlands huwelijksvermogensrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 485p.

DECROLY, O., *Tussen mythe en wetenschap*, Leuven, Acco, 2005, 291p.

DEETMAN, W., *Onderzoekscommissie seksueel misbruik van minderjarigen binnen de Rooms Katholieke Kerk*, Amsterdam, Uitgeverij Balans, 2011, 304p.

DE KEYSER, R. & BAUER, R., *In de voetsporen van Jacob van Maerlant*, Leuven, University Press, 2002, 635p.

DE KONINCK, C., *Glossarium van Latijnse en Romeinse rechtstermen*, Antwerpen, Maklu, 1997, 485p.

- DELBEKE, G., *Het geld van de Kerk*, Leuven, Uitgeverij Davidsfonds, 2002, 290p.
- DELVA, J., *Aanranding van de eerbaarheid en verkrachting (Algemene Practische Rechtsverzameling)*, 1967, Brussel, F. Larcier, 218p.
- DE MONTE VER LOREN, J.Ph. & SPRUIT, J.E., *Hoofdpijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noorderlijke Nederlanden tot de Bataafse omwenteling*, Hilversum, Kluwer, 2000, 345p.
- DE NAUW, A., *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 380p.
- DE POORTER, P., *De rechtspositie van erkende erediensten en levensbeschouwingen in Staat en maatschappij*, Gent, Larcier, 2002, 612p.
- DEVUYST, L. & VAN WAEREBEKE, C., *De toekomst van de levensbeschouwelijke vakken*, Brussel, Vubpress, 2011, 168p.
- DE ZEGHER, J., *Openbare zedenschennis*, 1973, Gent, Story-Scientia, 226p.
- DILLEN, A. & POLLEFEYT, D., *God overal en nergens? Theologie, pastoraal en onderwijs uitgedaagd door een 'sacraal reveil'*, Leuven, Acco, 2009, 533p.
- DILLEN, C. & COSYNS, P., *Behandeling van seksuele delinquenten in België*, Leuven, Garant, 2000, 280p.
- DOKECKI, P., *The clergy sexual abuse crisis: reform and renewal in the catholic community*, Georgetown, University Press, 2004, 278p.
- DUPONT, L. & VERBRUGGEN, F., *Strafrecht als roeping*, Leuven, University Press, 2005, 1267p.
- ELTON, G.R., *Policy and Police*, Cambridge, CUP Archive, 1985, 460p.
- ENSCHÉDE, CH. J., *Beginnelen van strafrecht*, Amsterdam, Kluwer, 2005, 236p.
- ERKELENS-BUTTINGER, E.S.C., *De kerk en de Nederlanden*, Hilversum, Uitgeverij Verloren, 1997, 415p.
- ERLANDSON, G. & BUNSON, M., *Pope Benedict XVI and the sexual abuse crisis*, Californië, Our Sunday Visitor, 2010, 207p.
- FEENSTRA, R. & WINKEL, L.C., *Vergelding en vergoeding: enkele grepen uit de geschiedenis van de onrechtmatige daad*, Amsterdam, Kluwer, 2002, 91p.
- FRASER, G., *The dilemma of ritual abuse: cautions and guides for the therapists*, Washington, American Psychiatric Publication, 1997, 250p.
- GAIL- O'DEA, M., *Perversion of power: sexual abuse in the Catholic Church*, Nashville, Vanderbilt University Press, 2007, 320p.

- GILBERT, G., *Het evangelie van de straat*, Tielt, Lanno Uitgeverij, 2004, 372p.
- GILISSEN, J., *De bronnen van het recht in de Belgische gewesten sedert de dertiende eeuw*, Antwerpen, Kluwer, 1989, 269p.
- GILISSEN, J. & GORLE, F., *Historische inleiding tot het recht : Ontstaan en evolutie van de belangrijke rechtstelsels*, Antwerpen, Kluwer, 1991, 349p.
- GRUN, A., *Kom naar de bron: geestelijke wegen om machteloosheid de baas te worden en eigenwaarde te ontwikkelen*, Tielt, Lannoo Uitgeverij, 2003, 133p.
- HEBEIS, M., *Zwart boek katholieke kerk en leid ons niet in bekoring*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2011, 262p.
- HERGHELEGIU, M-E, *Reservatio Papalis: A Study on the Application of a Legal Prescription According to the 1983 Code of Canon Law*, Munster, 2008, 161p.
- HUYMANS, R.G.W., *Liber I. Algemene normen van het wetboek van canoniek recht*, Leuven, Uitgeverij Peeters, 1993, 370p.
- John Jay College Research Team, *The causes and context of sexual abuse of minors by catholic priests in the United States 1950-2010*, Washington, United States Conference of Catholic Bishops, 2011, 152p.
- JORG, N.D. & KALK, C., *Strafrecht met mate*, Amsterdam, Kluwer, 2001, 431p.
- KELK, C., *Studieboek materieel strafrecht*, Amsterdam, Kluwer, 2005, 562p.
- KEMPE, C.H., 'Incest and other forms of sexual abuse'. In KEMPE, C.H. & HELFER, R.E. (eds.), *The battered child*, Chicago, University of Chicago Press, 1980, 198 – 214p.
- KILLERMAN, S., *Die Rota Romana: Wesen und Wirken des päpstlichen Gerichtshofes im Wandel der Zeit*, Frankfurt, Peter Lang GmbH, 2009, 671p.
- LESAFFER, R., *Inleiding tot de Europese rechtsgeschiedenis*, Leuven, University Press, 2008, 495p.
- LIEBREICH, K., *Fallen order: intrigue, heresy and scandal in the Rome of Galileo and Caravaggio*, New York, Grove Press, 2004, 336p.
- MCKENNA, K., *The battle for rights in the United States Catholic Church*, New Jersey, Paulist Press, 2007, 198p.
- MEESE, J., *De duur van het strafproces: onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Gent, Larcier, 2006, 500p.
- PLANTE, T.G. & MCCHESENEY, K.L., *Sexual Abuse in the Catholic Church*, Californie, ABC-CLIO, 2011, 270p.

POSENER, A., *De kruistocht van Benedictus: het offensief van het Vaticaan tegen de moderne samenleving*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, Leuven, 2010, 206p.

POST, R.R., *Kerkelijke verhoudingen in Nederland voor de reformatie van 1500 tot 1580*, Spectrum, Utrecht, 1954, 571p.

RAUCH, M., *Healing the soul after religious abuse: the dark heaven of recovery*, Californie, ABC-CLIO, 2009, 161p.

RECOUR, A., VAN DE VEN, A. & GILBERT, G., *Mijn kerk is de straat*, Tielt, Lanno Uitgeverij, 2003, 176p.

ROODENBURG, H., *Misdaad, zoen en straf*, Hilversum, Uitgeverij Verloren, 1991, 137p.

SLEMBROUCK, J., *Voorbij het atheïsme? Over de relatie tussen atheïsme en humanisme*, Brussel, Uitgeverij UPA, 2011, 142.

SMITH, W.F., *Catholic Church Milestones: people and events that shaped the institutional church*, Indianapolis, Dog Ear Publishing, 2010, 128p.

TIMPERMAN, J., PIETTE, M., DE RUYVER, B. & BALTHAZAR, T., *Gerechtelijke geneeskunde (forensic medicine)*, 1992, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 210p.

TONNAER, F., *Ieder het zijne : over de realisering van rechtvaardigheid*, AB BEST, Paradigma Media Advies, 2009, 675p.

TORFS, R., *Parochie-assistenten. Leken als bedelaar van de eredienst?*, Leuven, Uitgeverij Peeters, 1998, 142p.

TORFS, R. & MARTENS, K., *Recht op recht in de kerk*, Leuven, Uitgeverij Peeters, 2003, 284p.

TUBEX, H., *Seksuele delinquentie doorheen de strafprocessus*, in Dillen, C. & Cosyns, P., *Behandeling van seksuele delinquenten in België*, Leuven, Garant, 2000, 15-16p.

VAN BURG, J., VAN GENNIP, P-A. & KORTHALS ALTES, E., *Europa : balans en richting*, Leuven, Lanno Uitgeverij, 2003, 253p.

VAN DEN BERGH, G.C.J.J., *Geleerd recht : een geschiedenis van de Europese rechtswetenschap in vogelvlucht*, Nijmegen, Kluwer, 2007, 223p.

VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht, strafprocesrecht & internationaal strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2005, 1314p.

VANDERPUTTEN, S., *Een heilig volk is geboren : opkomt en ondergang van een christelijke staatsideologie uit de vroege Middeleeuwen*, Hilversum, Uitgeverij Verloren, 2001, 119p.

VAN DE VRUGT, M., *Drie hoofdstukken uit de geschiedenis van strafrecht*, Deventer, Kluwer, 1982, 98p.

- VAN DE WIEL, C., *Het recht van de Kerk met betrekking tot handelingen van goddelijke eredienst, gewijde plaatsen en heilige tijden*, Leuven, Uitgeverij Peeters, 2000, 253p.
- VAN DE WIEL, C., *Geschiedenis van het kerkelijk recht*, Leuven, Uitgeverij Peeters, 2007, 265p.
- VAN DILLEN, P., *Misdaad en straf in Nederland*, Assen, Uitgeverij Van Gorcum, 1987, 197p.
- VAN EIJNATTEN, J. & ANGENIETUS VAN LIEBURG, F., *Nederlandse religiegeschiedenis*, Hilversum, Uitgeverij Verloren, 2006, 400p.
- VANHOUDT, C.J. & CALEWAERT, W., *Belgisch strafrecht: volume 1*, Antwerpen, Story-Scienta, 1976, 1114p.
- VAN RHEE, C.H., STEVENS, F. & PERSOONS, E., *Voortschrijdend procesrecht : een historische verkenning*, Leuven, University Press, 2001, 299p.
- VAN REE, F., *Pedofilie; een controversiële kwestie: analyse van een maatschappelijk vraagstuk*, Lisse, Sweets & Zeitlinger B.V., 2001, 146p.
- VAN VREE, W., *Nederland als vergaderland : opkomt en verbreiding van een vergaderregime*, Amsterdam, university Press, 2008, 339p.
- VERBRUGGEN, A., *De ziel van de stiel*, Gent, Academia Press, 2007, 125p.
- VERMEULEN, G., PONSAERS, P. & VERLINDEN, A., *Het profiel van de pedoseksueel*, Antwerpen, Maklu, 2003, 258p.
- VERSCHUEREN, R., *Morgen is van mij*, Tielt, Uitgeverij Lannoo, 2010, 216p.
- VISSER, M.J.C., *Zorgplichtbepalingen in het strafrecht*, Amsterdam, Kluwer 2001, 542p.
- VISSING, Y., *How to keep you children safe: a guide for parents*, Lebanon, UPNE, 2006, 196p.
- VROLIJK, M., *Recht door gratie*, Wilco, Amsterdam, 2004, 512p.
- WAUTERS, B., *Recht als religie: canonieke onderbouw van de vroegmoderne staatsvorming in de Zuidelijke Nederlanden*, Leuven, Leuven University Press, 2005, 490p.
- WESTERMAN, P., *Rechtsfilosofie*, Heerlen, Uitgeverij Van Gorcum, 1998, 216p.
- WITTE, E., NANDRIN, J.P., GUBIN, E. & DENECKERE, G., *Nieuwe geschiedenis van België 1830-1905*, Tielt, Lannoo, 2005, 678p.
- YALLOP, D., *De kracht en de heerlijkheid*, Houten, Spectrum, 2007, 568p.
- ZIJLSTRA, S., *Om de ware gemeente en de oude gronden: geschiedenis van de dopersen in de Nederlanden*, Uitgeverij Verloren, Hilversum, 2000, 544p.

Tijdschriften

CORSTJENS, J., ‘Pedofilie: what’s in a name? Een empirisch onderzoek’, *Tijdschrift voor Criminologie* 1980, 22, 273-286.

DELBROUCK, I., “Aanranding van de eerbaarheid – het misdrijf”, *Comm Straf* 2007, 15-48.

DE NAUW, A., “Overzicht rechtspraak bijzonder strafrecht 1998-1999”, *T.Strafr.* 2000, 89-99.

HUTSEBAUT, F., ‘De nieuwe wetgeving op verkrachting’, *Panopticon* 1990, 1, 32-54.

MERCKX, D., “Verkrachting – De verzwarende omstandigheden”, *Comm Straf* 2004, 159-191

MERCKX, D., “Verkrachting – Het misdrijf”, *Comm Straf* 2004, 67-126.

MONBALLYU, J., ‘Gerechtelijke concurrentie inzake toverij in de kasselrij Kortrijk tijdens de 17de eeuw. Het proces Pieter De Vroe 1618-1633’, *De Leiegouw* 1993, 35, 211-227

MONBALLYU, J., ‘De decriminalisering van de zelfdoding in de Oostenrijkse Nederlanden’, *Belgisch tijdschrift voor de philologie en geschiedenis* 2000, 2, 445-469.

VANDROMME, S., “Geen probleem met verschil in leeftijdsgrens verkrachting en aanranding”, *De Juristenkrant* 2009, afl. 192, 5.

VAN RENSWOUDE, I., ‘Eeuwig gaat voor ogenblik : tijd en de Middeleeuwen’, *MADOC* 2003, 244-254.

VERMEULEN, G. en DHONT, F., “Bescherming van minderjarigen via het strafrecht. Verdiensten en beperkingen van de Wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen”, *T. Strafr.* 2002, 124-136.

Verzamelwerken

BASTYNS, O., “Attentat à la pudeur” in CHOMÉ, P., LORENT, A., ROGGEN, F., ea., *Droit pénal et procédure pénale*, Mechelen, Kluwer, 2003, 9-40.

DELVA, J., “Aanranding van de eerbaarheid en verkrachting”, *APR* 1967, 218 p.

TIELEMAN, D., *Hoe het pedofilieschandaal in de Belgische Kerk losbarstte*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 2011, 167p.

VANDROMME, S., “Schending van het beroepsgeheim ” in DEFRANCQ, R., *Wet en Duiding Kids codex Boek IV*, Gent, Larcier, 2008, 160p.

VANDROMME, S., “Schuldig verzuim ” in DEFRANCQ, R., *Wet en Duiding Kids codex Boek IV*, Gent, Larcier, 2008, 160p.

INTERNET

BARBIEUX, Y., (26/06/2010), 'Leidde zij gerecht naar Danneels?' in Het Nieuwsblad [WWW].
www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=GHE2S4F4D [Consultatie 28/04/2012]

DESLOOVER, J., (02/12/2010), 'Daar zijn de geheime dossiers weer' in De Standaard [WWW].
www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=V9334FRK [Consultatie 01/05/2012].

GADEYNE, T., (07/05/2010), 'Speciale magistraat moet pedofilie in Kerk aanpakken' in het Belang van Limburg [WWW].
www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid926326/speciale-magistraat-moet-pedofilie-in-kerk-aanpakken.aspx [Consultatie 01/05/2012].

HERBOTS, K., (14/08/2010), 'Slachtoffers Operatie Kelk spannen kort geding aan tegen Belgische staat' in De Morgen [WWW].
www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1144896/2010/08/14/Slachtoffers-Operatie-Kelk-spannen-kort-geding-aan-tegen-Belgische-staat.dhtml [Consultatie 02/05/2012].

DE WIT, J., (16/04/2009), 'Mogen pedofiele misdrijven pas na dertig jaar verjaren?' in Gazet van Antwerpen [WWW].
www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/mogen-pedofiele-misdrijven-pas-na-30-jaar-verjaren.aspx [Consultatie 26/04/2012]

DE WIT, J., (5/01/2010), 'Adriaenssens wil verjaring seksueel misbruik pas na 15 jaar' in Gazet van Antwerpen [WWW].
www.gva.be/nieuws/binnenland/aid978753/adriaenssens-wil-verjaring-seksueel-misbruik-na-15-jaar.aspx [Consultatie 24/04/2012]

DE WIT, J., (07/05/2010), '634 veroordelingen voor seksueel misbruik van kinderen in 2009' in Het Belang van Limburg [WWW].
www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid926487/634-veroordelingen-voor-seksueel-misbruik-van-kinderen-in-2009.aspx [Consultatie 01/05/2012].

DE WIT, J., (09/09/2010), 'Mechels deel Operatie Kelk is nietig' in De Gazet van Antwerpen [WWW].
<http://www.gva.be/nieuws/binnenland/aid970876/operatie-kelk-beeindigd.aspx> [Consultatie 02/05/2012].

DE WIT, J., (21/10/2010), 'De hoorzittingen over seksueel misbruik in de Kerk' in De Gazet van Antwerpen [WWW].
www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/de-hoorzittingen-over-seksueel-misbruik-in-de-kerk.aspx [Consultatie 01/05/2012].

DE WIT, J., (01/12/2010), 'Commissie seksueel misbruik: schakmat gezet omdat ik schadevergoedingen wilde betalen' in Gazet van Antwerpen [WWW].
www.vandaag.be/binnenland/53266_commissie-seksueel-misbruik-schakmat-gezet-omdat-ik-schadevergoedingen-wilde-betalen.html [Consultatie 29/04/2012]

DE WIT, J., (13/12/2010), 'Kamercommissie misbruik: Luysterman had 9 pedofiliezaken in 12 jaar' in Het Belang van Limburg [WWW].

www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid999549/kamercommissie-misbruik-luysterman-had-9-pedofiliezaken-in-12-jaar.aspx [Consultatie 28/04/2012]

DE WIT, J., (21/12/2010), 'Danneels excuseert zich bij slachtoffers van seksueel misbruik' in Het Belang van Limburg [WWW].

www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid1001924/danneels-excuseert-zich-bij-slachtoffers-van-seksueel-misbruik.aspx [Consultatie 28/04/2012].

DE WIT, J., (26/01/2011), 'Onderzoeksrechter Van Cauwenberghe: verlenging verjaringstermijn seksueel misbruik' in Gazet van Antwerpen [WWW].

www.gva.be/nieuws/binnenland/aid1012381/onderzoeksrechter-van-cauwenberghe-verleng-verjaringstermijn-seksueel-misbruik.aspx [Consultatie 27/04/2012]

DE WIT, J., (21/02/2011), 'Slachtoffers willen verjaring seksueel misbruik niet verlengen' in Gazet van Antwerpen [WWW].

www.gva.be/nieuws/binnenland/aid1020790/slachtoffers-willen-verjaring-seksueel-misbruik-niet-verlengen.aspx [Consultatie 26/04/2012]

DE WIT, J., (21/03/2011), 'De hulpverlening over seks in de Kerk' in Gazet van Antwerpen [WWW].

www.gva.be/nieuws/binnenland/aid1020790/slachtoffers-willen-verjaring-seksueel-misbruik-niet-verlengen.aspx [Consultatie 26/04/2012]

DE WIT, J., (20/03/2012), 'Wim De Troy stapt uit Operatie Kelk' in De Gazet van Antwerpen [WWW].

www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid1139242/wim-de-troy-stapt-uit-operatie-kelk.aspx [Consultatie 03/05/2012].

REILLY, T., (23/07/2003), 'The sexual abuse of children in the Roman Catholic Church of Boston', [WWW]. The Commonwealth of Massachusetts Office of the Attorney General :

www.bishop-accountability.org/downloads/archdiocese.pdf [Consultatie 23/04/2012]

X, (s.d.), 'Seksueel misbruik' [WWW]. Sensoa:

www.sensoa.be/seksueel_misbruik.php [Consultatie 10/03/12]

X, (23 februari 2000), 'Kerkelijke onderzoekscommissie voor klachten seksueel misbruik' [WWW]. Kerknet:

www.kerknet.be/admin/files/assets/subsites/2352/documenten/10_12_21_kardinaal_Danneels_-_bijlage_2b.pdf [Consultatie 23/04/2012]

X., (24/06/2010), 'Huiszoekingen bij Danneels en aartsbisdom: geen geheime opslagplaats' in Het Belang van Limburg [WWW].

www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid948422/parket-houdt-huiszoeking-bij-aartsbisdom.aspx [Consultatie 02/05/2012].

X., (25/06/2010), 'De Clerck: Verrast door huiszoekingen' in het Belang van Limburg [WWW].

www.hbvl.be/nieuws/binnenland/aid948740/de-clerck-verrast-door-huiszoekingen.aspx [Consultatie 02/05/2012]

X., (27/06/2010), 'Gerecht maakt een kruis over de commissie seksueel misbruik in de Kerk' [WWW]. Rorate:
www.rorate.com/nieuws/nws.php?id=61648 [Consultatie 01/05/2012].

X., (12/10/2010), 'Hof van Cassatie verbreekt arresten KI over Operatie Kelk' in De Knack [WWW].
www.knack.be/nieuws/belgie/hof-van-cassatie-verbreekt-arresten-ki-over-operatie-kelk/article-1194834363588.htm [Consultatie 02/05/2012].

X., (28/06/2010), 'Commissie-Adriaenssens neemt collectief ontslag' [WWW]. De Redactie:
www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.812887 [Consultatie 28/04/2012]

X., (01/12/2010), 'Bisschoppen nooit bereid tot schadevergoeding' in De Knack [WWW].
www.knack.be/nieuws/belgie/bisschoppen-nooit-bereid-tot-schadevergoeding/article-1194880895112.htm [Consultatie 29/04/2012]

X., (22/12/2010), 'Ik heb wel degelijk geluisterd' in De Morgen [WWW].
www.demorgen.be/dm/nl/2461/De-Gedachte/article/detail/1198898/2010/12/22/Ik-heb-wel-de-gelijk-geluisterd.dhtml [Consultatie 28/04/2012]

X., (2 augustus 2011), 'Biechtgeheim is onschendbaar' [WWW]. Kerknet:
www.kerknet.be/aartsbisdom/nieuws_detail.php?ID=377&nieuwsID=101194 [Consultatie 24/04/2012]

X., (16/01/2012), 'Operatie Kelk: een overzicht van anderhalf jaar procederen' in De Morgen [WWW].
www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1379857/2012/01/16/Operatie-Kelk-overzicht-van-anderhalf-jaar-procederen.dhtml [Consultatie 03/05/2012].

X., (03/04/2012), 'Cassatie verbreekt laatste arrest over Operatie Kelk gedeeltelijk' in De Standaard [WWW].
www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=DMF20120403_055 [Consultatie 03/05/2012].

X., (03/04/2012), 'Operatie Kelk: huiszoeken 2010 nietig, Cassatie verfijnt' in De Knack [WWW].
www.knack.be/nieuws/belgie/operatie-kelk-huiszoeken-2010-nietig-cassatie-verfijnt/article-4000076236699.htm [Consultatie 03/05/2012].

Bijlagen

Bijlage 1: Crimen sollicitationis

Bijlage 2: Sacramentorum sanctitatis tutela

Bijlage 3: De delictis gravioribus

Bijlage 1 : Crimen sollicitationis

INSTRUCTION
OF THE SUPREME SACRED CONGREGATION OF THE HOLY OFFICE
***ADDRESSED TO ALL PATRIARCHS, ARCHBISHOPS, BISHOPS
AND OTHER LOCAL ORDINARIES
“ALSO OF THE ORIENTAL RITE”
ON THE MANNER OF PROCEEDING IN CAUSES OF SOLICITATION***

Vatican Polyglot Press, 1962

INSTRUCTION
**On the Manner of Proceeding in Causes
involving the Crime of Solicitation**
TO BE KEPT CAREFULLY IN THE SECRET ARCHIVE
OF THE CURIA FOR INTERNAL USE.

NOT TO BE PUBLISHED OR AUGMENTED WITH COMMENTARIES

PRELIMINARY MATTERS

1. The crime of solicitation occurs whenever a priest – whether in the act itself of sacramental confession, or before or immediately after confession, on the occasion or under the pretext of confession, or even apart from confession [but] in a confessional or another place assigned or chosen for the hearing of confessions and with the semblance of hearing confessions there – has attempted to solicit or provoke a penitent, whosoever he or she may be, to immoral or indecent acts, whether by words, signs, nods, touch or a written message, to be read either at that time or afterwards, or he has impudently dared to have improper and indecent conversations or interactions with that person (Constitution *Sacramentum Poenitentiae*, §1).
2. Bringing this unspeakable crime to trial in first instance pertains to the *local Ordinaries* in whose territory the Defendant has residence (see below, Nos. 30 and 31), not only by proper right but also by special delegation of the Apostolic See;

and it is enjoined upon them, by an obligation gravely binding in conscience, to ensure that causes of this sort henceforth be introduced, treated and concluded as quickly as possible before their own tribunal. Nevertheless, for particular and grave reasons, in accordance with the norm of Canon 247, §2, these causes can also be deferred directly to the Sacred Congregation of the Holy Office, or called to itself by the same Sacred Congregation. The Defendants retain the right in any grade of trial to have recourse to the Holy Office; but such recourse does not, except in the case of an appeal, suspend the exercise of jurisdiction by a judge who has already begun to hear the cause. The judge can therefore continue to hear the cause up to the definitive sentence, unless he has ascertained that the Apostolic See has called the cause to itself (cf. Canon 1569).

3. The term “local Ordinaries” here means, each for his own territory: residential Bishops, Abbots or Prelates *nullius*, Administrators, Vicars and Prefects Apostolic, as well as all those who, in their absence, temporarily take their place in governance by prescription of law or by approved constitutions (Can. 198, §1). The term does not, however, include Vicars General, except by special delegation.

Bijlage 2: Sacramentorum sanctitatis tutela

SACRAMENTORUM SANCTITATIS TUTELA

POPE JOHN PAUL II

APOSTOLIC LETTER

GIVEN MOTU PROPRIO

by which are promulgated Norms concerning the more grave delicts reserved to the
Congregation for
the Doctrine of the Faith

THE SAFEGUARDING OF THE SANCTITY OF THE SACRAMENTS, especially the Most Holy Eucharist and Penance, and the keeping of the faithful, called to communion with the Lord, in their observance of the sixth commandment of the Decalogue, demand that the Church itself, in her pastoral solicitude, intervene to avert dangers of violation, so as to provide for the salvation of souls “which must always be the supreme law in the Church” (Codex Iuris Canonici, can. 1752).

Indeed, Our Predecessors already provided for the sanctity of the sacraments, especially penance, through appropriate Apostolic Constitutions such as the Constitution Sacramentum Poenitentiae, of Pope Benedict XIV, issued June 1, 1741; the same goal was likewise pursued by a number of canons of the Codex Iuris Canonici, promulgated in 1917 with their fontes by which canonical sanctions had been established against delicts of this kind.

In more recent times, in order to avert these and connected delicts, the Supreme Sacred Congregation of the Holy Office, through the Instruction Crimen sollicitationis, addressed to all Patriarchs, Archbishops, Bishops, and other local Ordinaries “even of an Oriental Rite” on March 16, 1962, established a manner of proceeding in such cases, inasmuch as judicial competence had been attributed exclusively to it, which competence could be exercised either administratively or through a judicial process. It is to be kept in mind that an Instruction of this kind had the force of law since the Supreme Pontiff, according to the norm of can. 247, § 1 of the Codex Iuris Canonici promulgated in 1917, presided over the Congregation of the Holy Office, and the Instruction proceeded from his own authority, with the Cardinal at the time only performing the function of Secretary. The Supreme Pontiff, Pope Paul VI, of happy memory, by the Apostolic

Constitution on the Roman Curia, *Regimini Ecclesiae Universae*, issued on August 15, 1967, confirmed the Congregation's judicial and administrative competence in proceeding "according to its amended and approved norms".

Finally, by the authority with which we are invested, in the Apostolic Constitution, *Pastor Bonus*, promulgated on June 28, 1988, we expressly established, "[The Congregation for the Doctrine of the Faith] examines delicts against the faith and more grave delicts whether against morals or committed in the celebration of the sacraments, which have been referred to it and, whenever necessary, proceeds to declare or impose canonical sanctions according to the norm of both common and proper law," thereby further confirming and determining the judicial competence of the same Congregation for the Doctrine of the Faith as an Apostolic Tribunal.

After we had approved the *Agendi ratio* in doctrinarum examine, it was necessary to define more precisely both "the more grave delicts whether against morals or committed in the celebration of the sacraments" for which the competence of the Congregation for the Doctrine of the Faith remains exclusive, and also the special procedural norms "for declaring or imposing canonical sanctions."

With this apostolic letter, issued *motu proprio*, we have completed this work and we hereby promulgate the Norms concerning the more grave delicts reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith, which Norms are divided in two distinct parts, of which the first contains Substantive Norms, and the second Procedural Norms . We therefore enjoin all those concerned to observe them diligently and faithfully. These Norms take effect on the very day when they are promulgated.

All things to the contrary, even those worthy of special mention, notwithstanding.

Given in Rome at St. Peter's on April 30, 2001, the memorial of Pope St. Pius V, in the twenty-third year of Our Pontificate.

POPE JOHN PAUL II

AAS 93 (2001) 737-739

PART ONE

SUBSTANTIVE NORMS

Art. 1

§ 1. The Congregation for the Doctrine of the Faith, according to the norm of art. 52 of the Apostolic Constitution *Pastor Bonus*, judges more grave delicts whether against morals or committed in the celebration of the sacraments, and, whenever necessary, proceeds to declare or impose canonical sanctions according to the norm of both common and proper law, without prejudice to the competence of the Apostolic Penitentiary and with *Agendi ratio in doctrinarum examine* remaining in force.

§ 2. The Congregation for the Doctrine of the Faith judges the delicts mentioned in § 1 according to the norms which follow.

Art. 2

§ 1. The delicts against the sanctity of the Most Holy Sacrifice and Sacrament of the Eucharist, reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith for judgement are:

1° the taking or retaining for a sacrilegious purpose, or the throwing away of the consecrated species mentioned in can. 1367 of the Code of Canon Law and in can. 1442 of the Code of Canons of the Eastern Churches;

2° the attempting of the liturgical offering of the Eucharistic Sacrifice mentioned in can. 1378, § 2, n. 1, of the Code of Canon Law, or the simulation of the same, mentioned in can. 1379 of the Code of Canon Law and in can. 1443 of the Code of Canons of the Eastern Churches;

3° the concelebration of the Eucharistic Sacrifice prohibited in can. 908 of the Code of Canon Law and in can. 702 of the Code of Canons of the Eastern Churches, mentioned in can. 1365 of the Code of Canon Law and in can. 1440 of the Code of Canons of the Eastern Churches, with ministers of ecclesial communities, which do not have apostolic succession and do not acknowledge the sacramental dignity of priestly ordination.

§ 2. Also reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith is the delict which consists in the consecration for a sacrilegious purpose of one matter without the other in a Eucharistic celebration, or even of both outside of the Eucharistic celebration. One who has perpetrated this delict is to be punished according to the gravity of the crime, not excluding dismissal or deposition.

Art. 3

The delicts against the sanctity of the sacrament of Penance reserved to the

Congregation for the Doctrine of the Faith for judgement are:

1° the absolution of an accomplice in a sin against the sixth commandment of the Decalogue, mentioned in can. 1378, § 1, of the Code of Canon Law and in can. 1457 of the Code of Canons of the Eastern Churches;

2° the solicitation to a sin against the sixth commandment of the Decalogue in the act, on the occasion, or under the pretext of confession, mentioned in can. 1387 of the Code of Canon Law and in can. 1458 of the Code of Canons of the Eastern Churches, if it is directed to sinning with the confessor himself.

3° the direct and indirect violation of the sacramental seal, mentioned in can. 1388, § 1, of the Code of Canon Law and in can. 1456, § 1, of the Code of Canons of the Eastern Churches.

4° the recording by any technical instrument and the broadcast/transmission by means of instruments of social communication of that which is said in sacramental confession by the confessor or the penitent (Decree of the CDF of 23 September 1988; AAS 70 [1988] 1367).

Art. 4

§ 1. Reservation to the Congregation for the Doctrine of the Faith is also extended to a delict against the sixth commandment of the Decalogue committed by a cleric with a minor below the age of eighteen years.

§ 2. One who has perpetrated the delict mentioned in § 1 is to be punished according to the gravity of the offense, not excluding dismissal or deposition.

Art. 5

§ 1. Criminal action for delicts reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith is extinguished by prescription after ten years.

§ 2. Prescription runs according to the norm of can. 1362, § 2, of the Code of Canon Law and can. 1152, § 3, of the Code of Canons of the Eastern Churches.

However, in the delict mentioned in art. 4, § 1, prescription begins to run from the day on which the minor completes the eighteenth year of age.

PART TWO

PROCEDURAL NORMS

Title I

The Constitution and Competence of the Tribunal

Art. 6

§ 1. The Congregation for the Doctrine of the Faith is the Supreme Apostolic Tribunal for the Latin Church and for the Eastern Catholic Churches for the judgement of the delicts defined in the preceding articles.

§ 2. This Supreme Tribunal also judges other delicts of which a defendant is accused by the Promoter of Justice by reason of connection of person and complicity.

§ 3. The sentences of this Supreme Tribunal, rendered within the limits of its proper competence, do not need to be submitted for the approval of the Supreme Pontiff.

Art. 7

§ 1. The Members of the Congregation for the Doctrine of the Faith are by the law itself judges of this Supreme Tribunal.

§ 2. The Prefect of the Congregation presides as first among equals over the college of the Members, and if the office of Prefect is vacant or if the Prefect himself is impeded, the Secretary of the Congregation carries out those duties of the Prefect.

§ 3. It pertains to the Prefect of the Congregation to appoint [other] judges, whether permanent (*stabiles*) or delegated (*deputatos*).

Art. 8

It is necessary that such appointed judges be priests, of mature age, possessing a doctorate in canon law, outstanding in good morals, prudence and expertise in the law. Such priests may at the same time exercise a judicial or consultative function before another Dicastery of the Roman Curia.

Art. 9

To present or sustain an accusation a Promoter of Justice is to be appointed, who is to be a priest, possessing a doctorate in canon law, outstanding in good morals, prudence and expertise in the law. He is to carry out his office in all grades of judgment.

Art. 10

For the functions of Notary and Chancellor, priests are appointed, whether or not they are Officials of this Congregation.

Art. 11

The role of Advocate and Procurator is carried out by a priest, possessing a doctorate in canon law. He is to be approved by the Presiding Judge of the college.

Art. 12

Indeed, in the other Tribunals dealing with cases under these Norms, only priests can validly carry out the functions of Judge, Promoter of Justice, Notary, and Patron [Procurator and Advocate].

Faculty to dispense

The CDF may dispense from the requirement of priesthood and the requirement of a doctorate in canon law mentioned in artt. 8 (judges), 9 (Promoter of Justice, 10 (Notaries and Chancellors), 11 (Advocates and Procurators), 12 (Judges, Promoters of Justice, Notaries, Patrons in other Tribunals)

In the case of dispensation from the doctorate in canon law, this dispensation will only be granted to persons who hold a licentiate in canon law and who have worked in ecclesiastical tribunals for a reasonable time. Concerning judges (artt. 8 and 12) the provisions of can. 1421 shall apply.

Art. 13

Whenever the Ordinary or Hierarch receives a report of a reserved delict which has at least a semblance of truth [notitiam saltem verisimilem], once the preliminary investigation has been completed, he is to communicate the matter to the Congregation for the Doctrine of the Faith which, unless it calls the case to itself due to particular circumstances, will direct the Ordinary or Hierarch [how] to proceed further, with due regard, however, for the right to appeal against a sentence of the first instance only to the Supreme Tribunal of the same Congregation.

Extraordinary Faculty to sanate acts

The faculty, in cases legitimately brought to the Congregation of the Doctrine for the Faith, to sanate acts, if procedural laws have been violated by inferior tribunals acting on the mandate of the same Congregation or under art. 13 of the *Motu Proprio Sacramentorum sanctitatis tutela*.
Special Procedure in case of recourse against administrative acts of the CDF concerning delicta graviora cases

Art. 14

If a case is referred directly to the Congregation without a preliminary investigation having been undertaken, the steps preliminary to the process, which fall by common law to the Ordinary or Hierarch, are carried out by the Congregation itself.

Art. 15

With due regard for the right of the Ordinary to impose those measures which are established in can. 1722 of the Code of Canon Law or in can. 1473 of the Code of Canons of the Eastern Churches, the respective Presiding Judge, may, at the request of the Promoter of Justice, exercise the same power under the same conditions determined in the canons themselves.

Art. 16

The Supreme Tribunal of the Congregation for the Doctrine of the Faith judges in second instance:

1° cases adjudicated in first instance by lower tribunals;

2° cases decided by the same Supreme Apostolic Tribunal in first instance.

Title II

The Procedure to be followed in the Judicial Trial

Art. 17

The more grave delicts reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith may only be tried in a judicial process.

Faculty to dispense

The faculty is granted to the CDF to dispense from art. 17 in those grave and clear cases which, according to the Particular Congress of the CDF:

a) may be referred directly to the Holy Father for an ex officio dismissal from the clerical state,

or

b) may be treated under the summary process of can. 1720 by the Ordinary who, in case he is of the opinion that the accused should be dismissed from the clerical state, will ask the CDF to impose dismissal by decree.

Art. 18

The Prefect is to constitute a Turnus of three or five judges to try the case.

Art. 19

If in the appellate stage the Promoter of Justice brings forward a specifically different accusation, this Supreme Tribunal can admit it and judge it as if at first instance.

Art. 20

§ 1. In cases concerning the delicts mentioned in art. 3, the Tribunal cannot indicate the name of the accuser to either the accused or his Patron unless the accuser has expressly consented.

§ 2. The same Tribunal must consider the particular importance of the question concerning the credibility of the accuser.

§ 3. Nevertheless, it is to be observed that any danger of violating the sacramental seal must be completely avoided.

Art. 21

If an incidental question arises, the College is to decide the matter by decree as promptly as possible [expeditissime - cf. cann. 1629, n. 5° CIC; 1310, n. 5° CCEO].

Art. 22

§ 1. With due regard for the right to appeal to this Supreme Tribunal, once an instance has finished in any manner before another Tribunal, all of the acts of the case are to be transmitted ex officio as soon as possible to the Congregation for the Doctrine of the Faith.

§ 2. The right of the Promoter of Justice of the Congregation to challenge a sentence runs from the day on which the sentence of first instance is made known to this same Promoter.

Art. 23

A res iudicata occurs:

1° if a sentence has been rendered in second instance;

2° if an appeal against a sentence has not been proposed within a month;

3° if, in the appellate stage, the instance is abated or is renounced;

4° if the sentence has been rendered in accord with the norm of art. 16.

Art. 24

§ 1. Judicial expenses are to be paid as the sentence has determined.

§ 2. If the defendant is not able to pay the expenses, they are to be paid by the Ordinary or Hierarchy of the case.

Art. 25

§ 1. Cases of this nature are subject to the pontifical secret.

§ 2. Whoever has violated the secret, whether deliberately (*ex dolo*) or through grave negligence, and has caused some harm to the accused or to the witnesses, is to be punished with an appropriate penalty by the higher Tribunal at the request of the injured party or even *ex officio*.

Art. 26

In these cases, together with the precepts of these Norms, by which all Tribunals of the Latin Church and Eastern Catholic Churches are bound, also the canons concerning delicts and penalties as well as the canons concerning the penal process of each Code must be applied.

Bijlage 3: De delictis gravioribus

Part One

SUBSTANTIVE NORMS

Art. 1

§ 1. The Congregation for the Doctrine of the Faith, according to art. 52 of the Apostolic Constitution *Pastor Bonus*, judges delicts against the faith, as well as the more grave delicts committed against morals and in the celebration of the sacraments and, whenever necessary, proceeds to declare or impose canonical sanctions according to the norm of both common and proper law, with due regard for the competence of the Apostolic Penitentiary and in keeping with *Agendi ratio in doctrinarum examine*.

§ 2. With regard to the delicts mentioned above in § 1, the Congregation for the Doctrine of the Faith, by mandate of the Roman Pontiff, may judge Cardinals, Patriarchs, Legates of the Apostolic See, Bishops as well as other physical persons mentioned in can. 1405 § 3 of the Code of Canon Law, and in can. 1061 of the Code of Canons of the Eastern Churches.

§ 3. The Congregation for the Doctrine of the Faith judges the reserved delicts mentioned in § 1 according to the following norms.

Art. 2

§ 1. The delicts against the faith referred to in art. 1 are heresy, apostasy and schism according to the norm of can. 751 and 1364 of the Code of Canon Law, and can. 1436 and 1437 of the Code of Canons of the Eastern Churches.

§ 2. In the abovementioned cases referred to in § 1, it pertains to the Ordinary or Hierarch to remit, by norm of law, if it be the case, the *latae sententiae* excommunication and likewise to undertake a judicial trial in the first instance or issue an extrajudicial decree, with due regard for the right of appeal or of recourse to the Congregation for the Doctrine of the Faith.

Art. 3

§ 1. The more grave delicts against the sanctity of the most Holy Sacrifice and Sacrament of the Eucharist reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith for judgment are:

1° the taking or retaining for a sacrilegious purpose or the throwing away of the consecrated species, as mentioned in can. 1367 of the Code of Canon Law, and in can. 1442 of the Code of Canons of the Eastern Churches;

2° attempting the liturgical action of the Eucharistic Sacrifice spoken of in can. 1378 § 2, n. 1, of the Code of Canon Law;

3° the simulation of the same, spoken of in can. 1379 of the Code of Canon Law and in can. 1443 of the Code of Canons of the Eastern Churches;

4° the concelebration of the Eucharistic Sacrifice prohibited in can. 908 of the Code of Canon Law, and in can. 702 of the Code of Canons of the Eastern Churches, spoken of in can. 1365 of the Code of Canon Law, and in can. 1440 of the Code of Canons of the Eastern Churches, with ministers of ecclesial communities which do not have apostolic succession and do not acknowledge the sacramental dignity of priestly ordination.

§ 2. Also reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith is the delict which consists in the consecration for a sacrilegious purpose of one matter without the other or even of both, either within or outside of the eucharistic celebration. One who has perpetrated this delict is to be punished according to the gravity of the crime, not excluding dismissal or deposition.

Art. 4

§ 1. The more grave delicts against the sanctity of the Sacrament of Penance reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith are:

1° the absolution of an accomplice in a sin against the sixth commandment of the Decalogue, mentioned in can. 1378 § 1 of the Code of Canon Law, and in can. 1457 of the Code of Canons of the Eastern Churches;

2° attempted sacramental absolution or the prohibited hearing of confession, mentioned in can. 1378 § 2, 2° of the Code of Canon Law;

3° simulated sacramental absolution, mentioned in can. 1379 of the Code of Canon Law, and in can. 1443 of the Code of Canons of the Eastern Churches;

4° the solicitation to a sin against the sixth commandment of the Decalogue in the act, on the occasion, or under the pretext of confession, as mentioned in can. 1387 of the Code of Canon

Law, and in can. 1458 of the Code of Canons of the Eastern Churches, if it is directed to sinning with the confessor himself;

5° the direct and indirect violation of the sacramental seal, mentioned in can. 1388 § 1 of the Code of Canon Law, and in can. 1456 §1 of the Code of Canons of the Eastern Churches;

§ 2. With due regard for § 1, n. 5, also reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith is the more grave delict which consists in the recording, by whatever technical means, or in the malicious diffusion through communications media, of what is said in sacramental confession, whether true or false, by the confessor or the penitent. Anyone who commits such a delict is to be punished according to the gravity of the crime, not excluding, if he be a cleric, dismissal or deposition.

Art. 5

The more grave delict of the attempted sacred ordination of a woman is also reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith:

1° With due regard for can. 1378 of the Code of Canon Law, both the one who attempts to confer sacred ordination on a woman, and she who attempts to receive sacred ordination, incurs a *latae sententiae* excommunication reserved to the Apostolic See.

2° If the one attempting to confer sacred ordination, or the woman who attempts to receive sacred ordination, is a member of the Christian faithful subject to the Code of Canons of the Eastern Churches, with due regard for can. 1443 of that Code, he or she is to be punished by major excommunication reserved to the Apostolic See.

3° If the guilty party is a cleric he may be punished by dismissal or deposition.

Art. 6

§ 1. The more grave delicts against morals which are reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith are:

1° the delict against the sixth commandment of the Decalogue committed by a cleric with a minor below the age of eighteen years; in this case, a person who habitually lacks the use of reason is to be considered equivalent to a minor.

2° the acquisition, possession, or distribution by a cleric of pornographic images of minors under the age of fourteen, for purposes of sexual gratification, by whatever means or using whatever technology;

§ 2. A cleric who commits the delicts mentioned above in § 1 is to be punished according to the gravity of his crime, not excluding dismissal or deposition.

Art. 7

§ 1. A criminal action for delicts reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith is extinguished by prescription after twenty years, with due regard to the right of the Congregation for the Doctrine of the Faith to derogate from prescription in individual cases.

§ 2. Prescription runs according to the norm of can. 1362 § 2 of the Code of Canon Law, and can. 1152 § 3 of the Code of Canons of the Eastern Churches. However, in the delict mentioned in art. 6 §1 n. 1, prescription begins to run from the day on which a minor completes his eighteenth year of age.

Part Two

PROCEDURAL NORMS

Title I

The Constitution and Competence of the Tribunal

Art. 8

§ 1. The Congregation for the Doctrine of the Faith is the Supreme Apostolic Tribunal for the Latin Church as well as the Eastern Catholic Churches, for the judgment of the delicts defined in the preceding articles.

§ 2. This Supreme Tribunal also judges other delicts of which a defendant is accused by the Promotor of Justice, by reason of connection of person and complicity.

§ 3. The sentences of this Supreme Tribunal, rendered within the limits of its proper competence, do not need to be submitted for the approval of the Supreme Pontiff.

Art. 9

§ 1. The Members of the Congregation for the Doctrine of the Faith are *ipso iure* the judges of this Supreme Tribunal.

§ 2. The Prefect of the Congregation presides as first among equals over the college of the Members, and if the office of Prefect is vacant or if the Prefect himself is impeded, the Secretary of the Congregation carries out his duties.

§ 3. It is the responsibility of the Prefect of the Congregation to nominate additional stable or deputed judges.

Art. 10

It is necessary that such appointed judges be priests, of mature age, possessing a doctorate in canon law, outstanding in good morals, prudence and expertise in the law. Such priests may at the same time exercise a judicial or consultative function before another Dicastery of the Roman Curia.

Art. 11

To present and sustain an accusation a Promotor of Justice is to be appointed, who is to be a priest, possessing a doctorate in canon law, outstanding in good morals, prudence, and expertise in the law. He is to carry out his office in all grades of judgment.

Art. 12

For the functions of Notary and Chancellor, priests are appointed, whether or not they are officials of this Congregation.

Art. 13

The role of Advocate or Procurator is carried out by a priest possessing a doctorate in canon law. He is to be approved by the presiding judge of the college.

Art. 14

Indeed, in the other tribunals dealing with cases under these norms, only priests can validly carry out the functions of Judge, Promotor of Justice, Notary, and Patron [Procurator and Advocate].

Art 15

With regard to the provisions of can. 1421 of the Code of Canon Law, and can. 1087 of the Code of Canons of the Eastern Churches, the Congregation for the Doctrine of the Faith may dispense from the requirements of the priesthood and of a doctorate in Canon Law.

Art. 16

Whenever the Ordinary or Hierarch receives a report of a more grave delict, which has at least the semblance of truth, once the preliminary investigation has been completed, he is to communicate the matter to the Congregation for the Doctrine of the Faith which, unless it calls the case to itself due to particular circumstances, will direct the Ordinary or Hierarch how to proceed further, with due regard, however, for the right to appeal, if the case warrents, against a sentence of the first instance only to the Supreme Tribunal of this same Congregation.

Art. 17

If a case is referred directly to the Congregation without a preliminary investigation having been undertaken, the steps preliminary to the process, which fall by common law to the Ordinary or Hierarch, may be carried out by the Congregation itself.

Art. 18

With full respect for the right of defense, the Congregation for the Doctrine of the Faith may sanate acts in cases lawfully presented to it if merely procedural laws have been violated by lower Tribunals acting by mandate of the same Congregation or according to art. 16.

Art. 19

With due regard for the right of the Ordinary to impose from the outset of the preliminary investigation those measures which are established in can. 1722 of the Code of Canon Law, or in can. 1473 of the Code of Canons of the Eastern Churches, the respective presiding judge may, at the request of the Promotor of Justice, exercise the same power under the same conditions determined in the canons themselves.

Art. 20

The Supreme Tribunal of the Congregation for the Doctrine of the Faith judges in second instance:

1° cases adjudicated in first instance by lower tribunals;

2° cases decided by this same Supreme Apostolic Tribunal in first instance.

Title II

The Procedure to be followed in the Judicial Trial

Art. 21

§ 1. The more grave delicts reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith are to be tried in a judicial process.

§ 2. However, the Congregation for the Doctrine of the Faith may:

1° decide, in individual cases, *ex officio* or when requested by the Ordinary or Hierarch, to proceed by extrajudicial decree, as provided in can. 1720 of the Code of Canon Law and can. 1486 of the Code of Canons of the Eastern Churches. However, perpetual expiatory penalties may only be imposed by mandate of the Congregation for the Doctrine of the Faith.

2° present the most grave cases to the decision of the Roman Pontiff with regard to dismissal from the clerical state or deposition, together with dispensation from the law of celibacy, when it is manifestly evident that the delict was committed and after having given the guilty party the possibility of defending himself.

Art. 22

The Prefect is to constitute a turnus of three or five judges to try the case.

Art. 23

If in the appellate stage the Promotor of Justice brings forward a specifically different accusation, this Supreme Tribunal can admit it and judge it as if at first instance.

Art. 24

§ 1. In cases concerning the delicts mentioned of in art. 4 §1, the Tribunal cannot indicate the name of the accuser to either the accused or his patron unless the accuser has expressly consented.

§ 2. This same Tribunal must consider the particular importance of the question concerning the credibility of the accuser.

§ 3. Nevertheless, it must always be observed that any danger of violating the sacramental seal be altogether avoided.

Art 25

If an incidental question arises, the college is to decide the matter by decree most expeditiously [*expeditissime*, cf. cann. 1629, n.5° CIC; 1310, n. 5° CCEO].

Art. 26

§ 1. With due regard for the right to appeal to this Supreme Tribunal, once an instance has been finished in any manner before another tribunal, all of the acts of the case are to be transmitted *ex officio* to the Congregation for the Doctrine of the Faith as soon as possible.

§ 2 The right of the Promotor of Justice of the Congregation to challenge a sentence runs from the day on which the sentence of first instance is made known to this same Promotor.

Art. 27

Recourse may be had against singular administrative acts which have been decreed or approved by the Congregation for the Doctrine of the Faith in cases of reserved delicts. Such recourse must be presented within the preemptory period of sixty canonical days to the Ordinary Session of the Congregation (the *Feria IV*) which will judge on the merits of the case and the lawfulness of the Decree. Any further recourse as mentioned in art. 123 of the Apostolic Constitution *Pastor bonus* is excluded.

Art. 28

A res iudicata occurs:

- 1° if a sentence has been rendered in second instance;
- 2° if an appeal against a sentence has not been proposed within a month;
- 3° if, in the appellate grade, the instance is abated or is renounced;
- 4° if the sentence has been rendered in accord with the norm of art.20.

Art. 29

§ 1. Judicial expenses are to be paid as the sentence has determined.

§ 2. If the defendant is not able to pay the expenses, they are to be paid by the Ordinary or Hierarchy of the case.

Art. 30

§ 1. Cases of this nature are subject to the pontifical secret.

§ 2. Whoever has violated the secret, whether deliberately (*ex dolo*) or through grave negligence, and has caused some harm to the accused or to the witnesses, is to be punished with an appropriate penalty by the higher turnus at the insistence of the injured party or even *ex officio*.

Art. 31

In these cases, together with the prescripts of these norms, by which all Tribunals of the Latin Church and Eastern Catholic Churches are bound, the canons concerning delicts and penalties as well as the canons concerning the penal process of each Code also must be applied.